

DİL-KÜLTÜR İLİŞKİSİ AÇISINDAN HATAY'DA İKİ DİLLİLİK

ALİM KORAY CENGİZ

**MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

Lisansüstü Öğretim Yönetmeliğinin Antropoloji Anabilim Dalı için
Öngördüğü **YÜKSEK LİSANS TEZİ** Olarak Hazırlanmıştır.

HATAY

KASIM - 2006

DİL-KÜLTÜR İLİŞKİSİ AÇISINDAN HATAY'DA İKİ DİLLİLİK

ALİM KORAY CENGİZ

**MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

Lisansüstü Öğretim Yönetmeliğinin Antropoloji Anabilim Dalı için
Öngördüğü **YÜKSEK LİSANS TEZİ** Olarak Hazırlanmıştır.

HATAY

KASIM - 2006

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafından **Antropoloji** Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Hüseyin TÜRK

Üye : Yrd. Doç. Dr. Serpil EROĞLU

Üye : Yrd. Doç. Dr. H. Kübra ENSERT

Kod No :

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../.....
Prof. Dr. Cemal YÜKSELEN

Enstitü Müdürü

ÖZET
DİL – KÜLTÜR İLİŞKİSİ AÇISINDAN
HATAY'DA İKİ DİLLİLİK
A.Koray CENGİZ
Antropoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi,
Danışman: Doç.Dr. Hüseyin TÜRK
Kasım 2006, 107 Sayfa

Bir toplumu ve o toplumun kültürünü incelemek istediğimizde bunu dil olmadan yapmak olanaksızdır. Dil, evrensel olarak insanın kurmuş olduğu sosyal yapılar içerisinde bir iletişim aracı görevi görmektedir. Antropologlar, bu yüzden ki bir toplumu incelemek istediklerinde ilk olarak temas ettikleri alan o toplumun dilidir. Bu açılarından dil ve kültür ayrılmaz bir bütünlük teşkil etmektedir. Bu nedendir ki antropologlar, kültür ile ilgili çalışmalarında dile büyük önem verirler. Kültürde var olan herhangi bir unsur aynı şekilde dilde de kendisine yer bulacaktır. Açıkçası dilde var olan her unsur kültürde, kültürde var olan her değer ve kavram da aynı şekilde dilde yer alacaktır.

Birden fazla kültür ve birden fazla dil aynı toplum içerisinde birbirleri ile temas halinde olduğunda iki kültürün ve iki dilin de bir arada olması ve bu kültürlerin ve dillerin birbirleri ile etkileşimi de kaçınılmazdır. Dilin, bir toplumun maddi ve manevi olan tüm unsurlarını, daha da genel bir ifade ile içerisinde bulunduğu toplumun kültürünü muhteviyatında barındırdığı noktasından yola çıkarsak bir toplumun dilini incelemekle birlikte aynı zamanda kültürüne de değinmiş ve ele almış oluruz.

Geçmişten bugüne farklı kültürleri ve medeniyetleri bünyesinde barındıran ve medeniyetlerin beşiği olan Hatay ilinde iki farklı dil, Türkçe ve Arapça günümüzde de günlük sosyal yaşam içerisinde etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Hakim dil Türkçe olmakla birlikte Arapça da etkinliğini sürdürmeye devam etmektedir.

Dil ile ilgili çalışmalar, Dilbilim, Sosyolinguistik, Psikolinguistik ve Dil Antropolojisi gibi bir çok farklı bilim dallarının ilgi alanına girmektedir. Bu tez çalışması Hatay ilinde günlük sosyal hayatta konuşulan Arapça'yı, Kültürel Antropolojinin bakış açısı ile ele almaktadır. Araştırma, varsayımlar doğrultusunda kuşaklar arasındaki dil değişmelerini, dil etkileşimlerini, Arapça'nın kullanım

sıklıklarını ve bireyler tarafından kullanılma nedenlerini araştırmaktadır. Araştırmada, farklı bölgelerden ve Arapça bilen ve kullanan farklı yaş gruplarından oluşan 25 farklı kişi ile görüşme yapılmıştır. Araştırmada, yaşlara, bulunulan ortam ve cinsiyete ve duruma dayalı dil seçimleri, katılımlı gözlem ve mülakat çerçevesinde incelenmeye çalışılmıştır. Araştırma çerçevesinde konu ile ilgili olarak ilgili yerli ve yabancı literatür taranmış ve konu ile ilgili daha önceden yapılan çalışmalar incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: İki dillilik, Dil – Kültür İlişkisi, Dil Seçimi, Dil lmesi, ok Dillilik – ok Kltrllk, Dil İi Dünya Grř.

ABSTRACT
BILINGUALISM IN HATAY
IN RELATION TO THE LANGUAGE and CULTURE

A.Koray CENGİZ

Anthropology, Master of Science

Supervisor: Asso.Prof. Hüseyin TÜRK

November 2006, 107 Pages

In order to search through a culture of a community, it is impossible to do this without considering its language. The language, universally, acts as a communicative tool in the social constitutions of human beings. For this reason, Anthropologists firstly contact with the language of a community while they are searching through the societies. In this consideration, language and culture could not be separated from each other. Therefore, Anthropologists pay attention to the language if they are to search through a culture. An element takes part in the culture should take part in the language as well. Reciprocally, every element in the culture should be in the language and all the elements in the language take part in the culture of a society.

When more than one language and culture are in contact, the interaction of these languages and cultures to each other is inevitable. In the means of language consists of all the physical and spiritual elements of culture, searching through the language of a society actually, we deal with the culture of this society.

Presently, in daily life Arabic and Turkish which are totally different languages, are actively spoken in Hatay city which has been hosting the various civilizations and cultures up to now. Although the major language is Turkish, Arabic still survives and keeps its efficacy in the city life.

The studies related to language is considered to be in the fieldwork of various disciplines such as Linguistics, Sociolinguistics, Ppycholingustics and Linguistic Anthropology. This thesis study aims to study the the Arabic which is spoken in the daily life from the point of view Cultural Anthropology. The thesis research searches the code-switchings, language interactions, the frequency of Arabic usage and the

reasons by the bilingual people in accordance with the assumptions. In this study, 25 people are chosen from the different regions of the city depending their language usage. Depending the gender, situation and age, the code switching is aimed to be clarified by the help of participant observation and interviews. In the frame of the thesis study, all the literature and sources related to case are searched and the previous studies are analysed.

Keywords: Bilingualism, The Relationship between Language - Culture, Code-Switching, Multilingualism - Multiculturalism, Cultural Relativity.

İÇİNDEKİLER	<u>Sayfa No.</u>
TÜRKÇE ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vi
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	vii
RESİM LİSTESİ.....	viii
ÖNSÖZ.....	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Kuramsal Çerçeve	2
1.2. Tezin Önemi ve Amacı.....	14
1.3. Varsayımlar.....	15
1.4. Çalışmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	15
1.5. Araştırma Yöntem ve Teknikleri	16
1.6. Araştırma Alanı.....	17
1.6.1. Hatay Tarihi	17
1.6.2. Hatay İli Coğrafi Konumu	23
2. KURAMSAL OLARAK İKİ DİLLİLİK VE HATAY ÖRNEĞİ.....	25
2.1. Hatay İlinde Etnik Gruplar ve Dil Çeşitliliği.....	25
2.2. İki Dillilik (Bilingualism).....	27
2.3. İki Dillilik Tipleri.....	28
2.3.1. İki Dillilik Tipleri Açısından Hatay Örneği.....	32
2.4. İki Dilliliğin Ortaya Çıkışı ve Nedenleri.....	33
2.4.1. Hatay’da İki Dilliliğin Ortaya Çıkışı ve Nedenleri	37
2.5. İki Dilliliğin Avantajları	39
2.5.1. Hatay Örneğinde İki Dilliliğin Avantajları	46
2.5.2. Hatay Örneğinde İki dillilik ve Kültürel Zenginlik.....	53
2.6. İki dilliliğin Dezavantajları.....	60
2.6.1. Hatay’da İki Dilliliğin Dezavantajları	66
2.6.1.1. Hatay Örneğinde Dil Karışması.....	68
2.7. Dil Ölmesi – Dil Kaybı	73
2.7.1. Hatay Örneğinde Dil Ölmesi - Dil Kaybı	76
2.8. Dil Seçimi.....	78
2.8.1. Hatay’da Dil Seçimi	84
3. SONUÇ VE ÖNERİLER	87
3.1. Sonuç.....	87
3.2. Öneriler.....	91
KAYNAKÇA	92
EKLER.....	102
EK:1 RESİMLER.....	102
EK 2 GÖRÜŞME SORULARI	106
EK:3 GÖRÜŞME YAPILAN KİŞİLER LİSTESİ.....	107

ŞEKİLLER LİSTESİ**Sayfa No.**

Şekil:1 Soğan Diyagramı: Kùltürün Derinlik Seviyelerinde Kùltürün Manifestoları (Cultures and Organizations).....	9
Şekil:2 Hatay Anadil Haritası.....	26
Şekil:3 Dilin İşlevselliği.....	60

ÇİZELGELER LİSTESİ	<u>Sayfa No.</u>
Çizelge:1 İki Dilli Çocuklar: Doğuştan Gençliğe (Saunders 1988).....	43
Çizelge:2 Arapça ve Türkçe Cümle Dizilişleri.....	52
Çizelge:3 Özne-Fiil Uyumu (Hyltenstam 1989:29).....	62
Çizelge:4 İki Dillilik Tipleri (Seliger 1991:5).....	75
Çizelge:5 İki Dillilerin Dil Seçimi (Grosjean 1982:129).....	82
Çizelge:6 Dil Seçimini Etkileyen Faktörler (Grojean 1982:136).....	83
Çizelge:7 Hatay'da İki Dilli Bireylerin Dil Seçimleri.....	84

RESİM LİSTESİ**Sayfa No.**

Resim:1 Eski Otogar Civarında Türkçe ve Arapça Yazılı Bir Tabela.....	102
Resim:2 Eski Otogar Civarında Türkçe ve Arapça Yazılı Bir Otel Tabelası.....	102
Resim:3 Antakya-İstiklal Caddesi Üzerinde Bir Dükkandan Görünüm.....	103
Resim:4 Antakya-Yeni Otogardan Bir Reklam Tabelası Görünümü.....	103
Resim:5 İstiklal Caddesi Civarında Ticari Bir İşletmeden Görünüm.....	104
Resim:6 Antakya-İstiklal Caddesi Üzerinde Bir Restoranttan Görünüm.....	104
Resim:7 Türkiye-Suriye Arasında Günlük Ulaşımı Sağlayan Ticari Bir Araç.....	105
Resim:8 Antakya Eski Otogar Karşısında Bir Kuyumcu.....	105

ÖNSÖZ

Farklı kültürlerin bir arada yaşadığı toplumlarda kültürel bir zenginlik ve çeşitlilik de o toplumun muhteviyatında yer alacaktır. Kültürün önemli bir unsuru olan ve sadece bir iletişim aracı olmanın da ötesinde kültürel öğeleri bünyesinde barındırmak gibi hayati bir öneme sahip olan dil de yaşayan canlı topluluklar gibi devingen bir hareketlilik göstermektedir. Diller, toplumları belirgin bir şekilde birbirinden ayırmaları ve kesin çizgileri ile ortaya koymak gibi işlevleri üstlenmelerinin yanında iç içe yaşayan kültürlerin dillerini birbirinden tamamı ile ayırmak ve kültürel olarak soyutlamak da tam anlamıyla olanaksızdır.

Geçmişten bugüne iki farklı dilin, Türkçe ve Arapça'nın iç içe yaşadığı Hatay ilinde kültürlerin, dolayısı ile de dillerin etkileşimi söz konusudur. İki farklı dilin konuşulduğu ortamlar ve durumlar, Dilbilim, Sosyolinguistik, Psikolinguistik gibi birçok farklı disiplinin de ilgi alanı içerisine girmektedir. Bu tez çalışması Hatay ili içerisinde konuşulan Arapça'yı, Kültürel Antropoloji çerçevesinde ele almakta ve incelemektedir. Antropolojik açılarından ele alınan çalışmada, günümüzde hakim dilin Türkçe olduğu bir ortamda, halen konuşulan Arapça'nın konumunu, durumunu, kullanıldığı bölgeleri, kullanım şekillerini ve sıklıklarını ve geçmişten bugüne değin yapmış olduğu değişimleri ele almaktadır.

Bir durum tespiti amacı da taşıyan böylesi önemli olduğunu düşündüğüm tez çalışmasında danışmanlığımı yapan, dil alanında farklı bakış açıları geliştirmemi sağlayan ve başından sonuna değin desteklerini esirgemeyen ve böylesi nadir bir alanda çalışmama olanak tanıyan Sayın Hocam Doç.Dr. Hüseyin TÜRK'e şükranlarımı bir borç bilirim. Tezin düzenlenmesi aşamasında deneyimlerini paylaşan Özer ÖZBOZDAĞLI'ya ve manevi desteklerini her zaman üzerimde hissettiğim aileme teşekkürler.

A.Koray CENGİZ

1.GİRİŞ

Antropoloji, insan türlerini biyolojik bakış açısı ile ve tüm sosyal davranış dizgeleri ile karşılaştırmalı olarak inceleyen bir disiplindir (Hickerson 1980:1). İnsan davranışının geçmişten bugüne değin ortaya koyduğu maddi ve manevi kültür öğelerini ve insanların bu ortaya koydukları kültür öğelerini oluşturmalarının altında yatan sosyal davranışın temellerini araştırır. Geçmişten bugüne değin oluşan bu maddi ve maddi olmayan kültürel öğelerin bir akümülyasyon sistemi ile bugüne gelmesinin başrolünde ise dil yatmaktadır (Güvenç 1999:108; Childe 1998:15). Bu nedenle de dil, antropoloji içerisinde yer alan alt dallar arasında bir mihenk taşı olarak da nitelendirilebilir.

İnsan konuşma yeteneği ile diğer canlılardan ayrılır ve dil yeteneği onu diğer canlılardan ayırarak yeganeliğini / biricikliğini ortaya koyar. Diğer canlılar iletişim kurarken, insan konuşma yeteneği ve buna eşdeğer olarak da zaman içerisinde oluşturduğu düşünme sistemleri içerisinde sosyal yapılar oluşturmayı başarmıştır: avlanma, çiftçilik, akrabalık ilişkileri, soydaşlık, dini ritüeller, sayısal sistemler, v.b. Tüm bu sosyal yapıların oluşturulmasında başrolü oynayan dil, aslında kuşaklar arasında bilgi aktarımı rolünü üstlenmektedir. Varolan bilginin birikimi ve aktarımı dil sayesinde gerçekleşmektedir. Bu aktarılan bilgi, sosyal yapılar içerisinde yer alan maddi ve manevi tüm unsurların toplamını içermektedir. Latince, ekin anlamına gelen ve “cultura” kelimesinden de dilimize giren kültür kelimesi aslında insanoğlunun geçmişten bugüne oluşturduğu ve biriktirdiği tüm bu maddi ve manevi unsurların bileşimidir (Güvenç 1999:96). İnsanoğlunun, fiziksel olarak varlığını sürdürmek ve düzene koymak amacı ve mantığı ile etrafında olanları ve çevresindekileri tasnifleme ihtiyacı hasıl olmaktadır. Her canlı topluluğu, kendi yaşam şekilleri, alışkanlıkları, kuralları ve ihtiyaçları doğrultusunda yaşam alanlarını oluşturmaktadırlar. İnsanoğlu, deneyimleri, birikimleri ve yaşam alışkanlıkları neticesinde de ihtiyaçları doğrultusunda kendisine özgü bir yaşam ve düşünme şekli geliştirmektedir. İnsan toplulukları bir biriktirme sistemi olarak kullandıkları dil vasıtası ile kendilerine özgü olan bu yaşam şekillerini bir sonraki kuşağa aktarmaktadırlar (Hickerson 1980:2). Bu yolla da, her toplum kendisine özgü yaşam

şekli, dini inançları, ritüelleri, kuralları, edebiyatı ve felsefeye sahiptir. Kültürel Antropolojinin temel konusu olan kültür, görüldüğü gibi varlığını, zaman içerisindeki gelişimini ve iç dinamiğini ve devinimini dil vasıtası ile gerçekleştirmektedir. Kültürleri derinlemesine tanımak ve toplumların ve toplulukların yaşamları hakkında bulgulara varmak açısından Kültürel Antropolojinin bir alt çalışma alanı olan Dil Antropolojisi büyük önem taşımaktadır (Saran 1989:22). Etnik çeşitlilik açısından zengin bir bölge olan Hatay farklı kültürlerin ve dolayısıyla da farklı dillerin yaşam alanı işlevselliğini taşımaktadır. Bölgede yaşayan Sünni ve Alevi Arap kökenli vatandaşlar ve Hıristiyan Araplar, Türkçe'nin yanı sıra etkin bir şekilde Arapça'yı da kullanmaktadırlar. Arapça ve Türkçe birbiri ile etkileşim halindedir. Bu tez çalışması dil antropolojisi konusunda alanda yapılan ilk çalışma olma özelliği taşımaktadır. Literatür çalışmasının yanı sıra alanda yapılan çalışmalarla Arapça ve Türkçe'nin birbiri ile etkileşimi, dillerin birbirleri ile ilişkileri ve iki dillilik (bilingualism) kavramı çerçevesinde günlük sosyal hayattaki dil kültür ilişkisi incelenmeye çalışılacaktır.

1.1. Kuramsal Çerçeve

Yunanca insan anlamına gelen “anthropos” ve bilgi - bilim anlamına gelen “logos” kelimelerinin bir araya gelmesi ile oluşan Antropoloji, bir bilim dalı olarak insanın davranışlarının ve yaptıklarının açıklanması ve ortaya koyulması olarak tanımlanabilir (Güvenç 1999:65; Saran 1989:21). İnsanın bir canlı olarak başlangıcından bugüne değin gelişimini inceleyen ve araştıran bir bilim dalı olması itibarı ile Antropoloji tüm disiplinlerin de merkezinde yer almaktadır. Biyolojik Antropoloji, başlangıcından bugüne insanoğlunun fiziki yapısını, farklılıklarını ve benzerliklerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Sosyal ve Kültürel Antropoloji ise insanoğlunun geçmişten bugüne taşıdığı maddi ve manevi kültürü ortaya koymayı ve tanımlamayı hedeflemektedir. Biyolojik Antropoloji ve Kültürel Antropoloji tüm bu özellikleri nedeni ile tüm disiplinlerin merkezinde ve tüm bilim dallarına eşit bir mesafede ve yaklaşımdadır (Güvenç 1999:73).

Tarih boyunca insanoğlu, kendinden olmayanı tanımlamayı, geleneklerini, adetlerini ve yaşayış şekillerini öğrenmeyi ve ortaya koymayı hedeflemiştir. İslam aleminde, XIV. asırda İbn Batuta ve tarihçi İbn Haldun'un gezileri ile ilgili

izlenimleri, Marco Polo'nun XIV. asırda Çin ile ilgili izlenimleri ve Asya kıtasına ilişkin bilgiler Alman Johannes Boehme'nin "Omnium Gentium Mores" (1520) isimli derlemeleri tarih sahnesinde kitlelerin ilgisini çekmeyi başarmıştır. Ortaçağ Rönesans'ı ve Reform hareketlerinin ardından kendisini yeniden tanıyan Avrupa'nın dışa açılması ile birlikte yerleşik Avrupa kültürünün dışında yeni kültürler de seyyahlar ve gezginler ve onların uzak ülkelerden taşıdıkları izlenimler ile birlikte yeni ve bildik olmayan kültürlerin insanların hayatlarına girmesine sebep olmuştur. XVIII. Ve XIX. yüzyıllarda Bronislaw Malinowski, Edward Sapir, Claude Levi Strauss, Ferdinand de Saussure, Leonard Bloomfield ve Franz Boas gibi bilim adamları dünyanın farklı yerlerindeki ilkel toplumları ve yerlileri inceleme aşamalarında bu ilkel toplumların düşünme şekilleri, sınıflamaları hakkında bilgi sahibi olabilmek için ilkelerin dillerini de öğrenmek durumunda kalmışlardır (Hickerson 1980:6). Toplanan ve tasnif edilen bilgiler bir seyahat derlemeleri olmanın da ötesinde ilkelerin düşünme şekillerinin ortaya koyulması amacı ile kullanılmaya başlanmıştır. Kültürel Antropoloji, antropologların bir toplumda varolan maddi ve manevi kültürel öğeleri ortaya koyması özelliği ve kendinden olmayanı tanımlaması ile bir arabulucu ve uzlaştırıcı görevini üstlenmektedir (Güvenç 1999:109).

Hickerson (1980:38) Aristo ve Plato'dan bu yana Batı felsefecilerinin dilin doğasını tartıştıklarını ve temelde kendi dilleri ve diğer Avrupa dilleri üzerinden dilin doğası üzerinde çalıştıklarını belirtmektedir. Dilbilgisi ve dil hakkındaki ilk yaklaşımlar tarih içerisinde dilin yapısı üzerine gerçekleşmekteydi. Aydınlanma çağının dilbilgicileri ve felsefecileri tarihsel bir yaklaşımla dilleri Eski ve Yeni olarak iki kategoride incelemekte ve Latince'ye benzemeleri oranında mükemmeliyetçi bir çizgide görmeyi ve algılamayı tercih etmekteydiler. Karşılaştırmalı Dilbilime alternatif olarak dillerin karşılaştırılması yerine içeriği ile ilgilenme eğilimi gösteren Saussure dilbilim alanında yeni bir açılım getirmiştir (Benveniste 1995:26). Tüm bu gelişmelere paralel olarak sesbilim, morfoloji ve dizin bilim dünya dillerinin ortaya koyulması betimlenmesi için dilbilim yaklaşımları anlamında ortaya çıkmıştır. Toplumların betimlenmesinde Antropoloji, Tarih, Sosyoloji, Psikoloji ve Dilbilim gibi diğer disiplinleri de kendisine referans olarak alabilmektedir (Güvenç 1999:71-76).

Türkiye’de oldukça yeni bir araştırma alanı olarak sayabileceğimiz Dil Antropolojisi de günümüzde kesin çizgileri belirlenmiş olmamakla birlikte diğer bilim dallarından faydalanmaktadır. Biraz önce yukarıda da belirtildiği gibi grupları ve toplulukları incelemeyi hedefleyen Dil Antropolojisi, dilbilim alanında, Linguistik, Sosyolinguistik ve Psikolinguistik alanlarından faydalanırken aynı zamanda Sosyoloji ve Psikolojinin de çalışma alanlarından istifade etmektedir (Güvenç 1999:108; Hickerson 1982:81). Toplumların sadece dilini incelemekle kalmayıp aynı zamanda araştırma yaptığı toplumun maddi ve manevi kültürünün bütününe dair incelemelerde bulunur. En temel anlamıyla, Kültürel Antropoloji dil vasıtası ile insanı ve insan davranışlarını tanımlayarak ortaya koymayı erek edinmektedir. Bu amaçlar doğrultusunda Dil Antropolojisi, kültürlerin dil, din, ırk, gelenek ve görenekler bakımından ortaya koyulması ile bildik olmayanı bildik hale getirerek kültürler arasında bir köprü görevi görmektedir ve kültürler arasında bir uzlaştırıcı ve arabulucu olarak işlev görmektedir.

Dil, evrensel olarak insanın kurmuş olduğu sosyal yapılar içerisinde bir iletişim aracı görevi görmektedir. İnsanın diğer türlerle olan fiziki ilişkilerinde bilgi akışını sağlayan köprü görevini üstlenmektedir. Dilin, bu sosyal bir araç görevi görmesini Holloway (1969:396), medeniyetlerin gelişmesinde bir mihenk taşı olan “alet yapımı” ile eşdeğer görmektedir. Sosyal yapı içerisindeki biriktirme sistemi, dil içerisinde de varolmaktadır. Düzensiz bir sistemden, planlı, düzenli ve ardışık bir sisteme giriş gözlenmektedir. Kavramları biçimlendirmede dil en önemli unsurdur. Kişinin çevresini anlamasında ve yorumlamasında ve iç dünyasını ortaya koymada bireysel olarak kullanılan bir araçtır. Kişi bunu iyi bir şekilde kullandığında bilişsel gelişimi ortaya çıkacaktır (Cummings 1976, 1978). Kişinin dünyayı anlamlandırması ve kendisini iyi bir şekilde ifade edebilmesi amacıyla kullanılan dil hem bir “bağ” hem de bir “araç” olarak görülmektedir (Skutnabb ve ark. 1981:3).

Dilin ne olduğu ve işlevi ile ilgili olarak ilk görüşler 1900’lü yılların başından itibaren ortaya konulmaya başlanmıştır. Günümüzde, simgenin insan davranışı ve onun medeniyeti ile ilgili temel birimin bir işareti olduğunu anlamaya başlıyoruz (Hoebel 1966). Bir biriktirme (akümülyasyon) sistemi olarak karşımıza çıkan dil, bir toplumda varolan maddi ve maddi olmayan unsurların bütününe bünyesinde barındırmaktadır. Varolan bu unsurları dil, yazılı olarak bir işaretler dizgesi halinde

bizlere sunmaktadır. Bu özelliği ile dil o toplumun bireyleri için de bir iletişim, bütünlük ve entegrasyon aracı olarak işlevsellik kazanacaktır. Dil toplumsal olarak paylaşılan bir olgudur. Tüm normal bireyler dili sürekli olarak duruma uygun bir biçimde kullanmaktadırlar. Dilin duruma uygun kullanımı değişik becerileri kapsamaktadır (König 1991:59).

Dil, o dilin konuşmacılarına, varolan dünyaları ve çevreleri ile ilgili olarak doğal ve kültürel nesnelere tanımlamalarına ve eylemlerini koordine etmelerine ve düzenlemelerine olanak tanır (Hickerson 1980). Bir biriktirme sistemi olarak ele aldığımızda dil, o toplumda varolan maddi ve manevi unsurların aktarılmasında nihai bir önem taşımaktadır. Bir toplum içerisinde varolan kültürler, gelenekler, günümüz dünyasında çok daha karmaşık bir yapıya sahip olan sosyal dünya, dil gerçekliği ile bir sonraki kuşağa aktarılmaktadır. Dil Antropolojisi konusunda yetkin çalışmalara sahip olan Sapir (1923), bu konuda sosyal gerçeklik ifadesini ortaya koymaktadır. Sapir'e (1923) göre, iki dil sosyal gerçeklikleri ortaya koyması açısından kesinlikle aynı olamaz. Farklı toplumlarda yaşayan insanların kullandıkları dil de haliyle iki farklı dünyayı ortaya koymaktadır. Dil, kültürel geçmişin korunmasında ve aktarılmasında önemli bir işleve sahiptir (Sapir 1929:209). Bunlara ek olarak Fox (1973:273) "dil gerçekliği yansıtan bir aynadan daha fazlası olduğunu ve sosyal değişim gerçekliğinin etkili bir parçası" olarak görmektedir. Dil, kalıtsal olarak aktarılan bir yeti değildir. Dil, insanoğlunun bir sonraki kuşağa aktardığı ve edindiği bir sanattır (Güvenç 1999:108).

Dil olmadan, insanoğlunun sosyal ve fiziki gelişimine bir göz atarsak, yani bu gelişime tersinden bakarsak, iletişim konusunda insanoğlunun, primatlardan ve diğer canlılardan pek de farkının kalmadığını görebiliriz. Dil olmaksızın insan toplulukları, bugünkü primatların seviyesinde olacaktır. Temelde, primatların da sosyal yapılanma olarak, alet kullanma, taklit etme ve gözleme gibi yetilerle insanoğluna benzediğini görebiliriz (Saran 1989:46). Öte yandan, insanoğlunun dili kullanma yeteneği, analitik olarak düşünebilme, karşılaştırma ve analiz yapabilme, konuşarak sorunları giderme ve düşüncelerini başkalarına aktarabilme özelliğini de beraberinde getirmektedir. İnsanoğlu, başlangıcından bugüne edindiği deneyimleri, gözlemleri, becerileri, edindiği sosyal yapıları, dili bir biriktirme sistemi olarak kullanarak günümüze değin getirmiştir (Childe 1998:20). "Dil, kümülatif bir gelişme ile

başlangıcından bugüne, içinde sahip olduğu kültür unsurları ile birlikte bir süreklilik göstermektedir” (Hoijer 1967). Humboldt’a göre; dil tarih içinde gelişmiştir, onu insan kuşakları işlemişlerdir (Akarsu 1998:22). Dilbilimci Humboldt’un da belirttiği gibi, insanın evrimi ile birlikte dil de bir evrime uğramaktadır ve biriktirme sistemi ile birlikte bir dönüşüme uğramaktadır. Dil toplumsal evrim sürecini biçimce dönüştürür, kurallar eğitimin hızını artırır. Dil toplumsal tecrübe mirasını kuşaktan kuşağa geçiren araçtır; onun aracılığı ile tecrübeler -sınama ve yanılsamaların sonuçları, ne olabileceği ve ne yapılması gerektiği derlenip bir kuşaktan diğerine geçirilir. Toplumsal kalıtım yoluyla genç kuşağın üyesi, yalnızca fizyolojik ataları tarafından kazanılan, pekala biyolojik kalıtım yolu ile “kana” geçmiş olabilecek - tecrübelerden yararlanmakla kalmaz aynı zamanda içinde bulunduğu bütün üyelerinin tecrübelerinden de yararlanır. Childe’in (1998:14) da belirttiği gibi, dil bir biriktirme sistemi olarak ele alınmaktadır. Bu biriktirme sistemi ve yapıları planlı, düzenli ve organizasyonlu bir yapıya sahiptir. Böylelikle diğer kuşaklara aktarılması da son derece düzenli olacaktır. Dil yardımıyla, insanoğlunun tüm deneyimleri ve edinimleri bir sonraki kuşağa aktarılarak sosyal yapıların korunması ve süreklilik sağlanacaktır.

Dikkat edileceği gibi dilin ne olduğu konusundaki başvurulan alıntılar farklı bilim dallarından kişilere aittir. Bir bilim konusu olma özelliği de teşkil eden dil, sadece dilbilimin değil, tarih, arkeoloji, sosyoloji, antropoloji gibi farklı bilimlerin de çalışma alanları ile kesişmektedir. Güvenç (1999:108), konuyu şu cümlelerle ortaya koymaktadır:

“Dil ise daha önce işaret edildiği gibi, dilbilimcilerin inceleme konusudur. Ancak, psikologlar, sosyologlar, sosyal psikologlar ve eğitimciler de dille ilgilenirler”.

Tarih boyunca insanoğlunun oluşturduğu gerek fiziki, gerekse sosyal yapıların incelenmesinde bilim insanları, bu çalışmaları ortaya koyabilmek, betimleyebilmek amacıyla dile başvurmak zorunda kalmışlardır. İnsan için dil bir araçtır, gerçekte öteki insana ulaşmanın, ona bir bildirim aktarmanın ve ondan bir bildirim almanın tek aracıdır. Bu nedenle dil öteki insanı gerektirir ve varsayar (Cummins 1976). Doğrudan toplum dille ortaya çıkar. Böylece, bu iki kendiliğin her biri, dil ve toplum, diğerini içerir. Benveniste’nin (1995:164) de belirttiği gibi dili

incelemek tek başına dille ilgili dizgeleri ve yapıları ortaya koymaktan öte bir durumdur. Dili incelemekle birlikte bilim adamı, o topluma ait tarihten bu güne değin gelen tüm özellikleri ortaya koymayı hedeflemektedir. Dilbilim dışında yer alan bu diğer disiplinlerde de dilden bağımsız çalışmalar yapmak hemen hemen olanaksızdır. Dili göz ardı ederek yapılacak olan çalışmalar, sosyal yapı içerisindeki maddi ve manevi unsurları da eksik olarak ortaya koymak anlamına gelecektir. Dilbilimin yanı sıra, Tarih, Arkeoloji, Sosyoloji ve Antropoloji gibi diğer disiplinler aslında dilin tam olarak kendisi ile değil, onun bünyesinde barındırdığı unsurlar ile ilgilenmektedirler (Güvenç 1999:108). Kültürel Antropolojinin bir alt çalışma alanı olarak kabul ettiğimiz “Dil Antropolojisi” de aslında tam olarak toplulukların ve grupların kullandığı dilin kendisi ile değil, dilin bünyesinde barındırdığı unsurlar ile ilgilenmektedir (Saran 1989:22). Edwin Ardener’e (1989:172) göre “dil sosyal alana nüfuz etmektedir.” Ardener’in (1989) de belirttiği gibi dili antropolojik açıdan ele alırsak, sosyal alan içerisindeki yapıların belirlenmesi ve düzenlenmesi gibi bir takım işlevleri üstlenmektedir. Karakteristik olarak antropologlar dili, bireysel kimliğin ve grup kimliğinin, kendi olanın diğerlerine sunulması ve gruplar arasındaki sınırların ve geçiş alanlarının belirlenmesinde bir araç olarak görürler (Burton 1991:12). Buradan da anlaşılacağı gibi bir bilim konusu olarak dil, antropologlar için amaçtan çok bir araç olma özelliği teşkil etmektedir. Antropologlar, toplumların, toplulukların ve grupların katmanlarını ve bunların diğer toplumlarla ilişkilerini ve bu tüm saydığımız bu grupların sosyal yapılanmalarını inceleyebilmek ve ortaya koyabilmek amacıyla dile başvururlar. Dilin bünyesinde barındırdığı tüm bu maddi ve manevi unsurların bütününe “kültür” adını veriyoruz (Güvenç 1999:97).

Dil, bir kültürde insana ait bilgilerin sınıflanmasında önemli bir yer tutmaktadır.

Dilde olduğu gibi, kültür de ayrımsal insani bir olgudur. İnsanoğlu çevresindeki özellikleri, sınıflar ve kategorize eder ve büyük bir anlam çeşitlendirmesi ile günlük hayatına aktarır. Evreni, görünmeyen unsurları ile birlikte insansılaştırır ve doğanın tüm güçlerini anlamlandırmaya çalışır. Her insan topluluğu, kendi edebiyatına, felsefi yapısına ve inanç şekline sahiptir. Dilin, bu iletişim aracı özelliği olmadan bunu başarmak olanaksız olacaktır (Hickerson 1980:2).

Bir topluluk içerisinde yer alan her unsur aslında görüldüğü gibi dil dizgeleri yardımıyla belirgin bir yapıya dönüşmektedir. Bu yapıların bütünü Hickerson (1980:1-2), kültür başlığı altında toplamayı uygun bulmuştur. Marx kültürü “doğanın

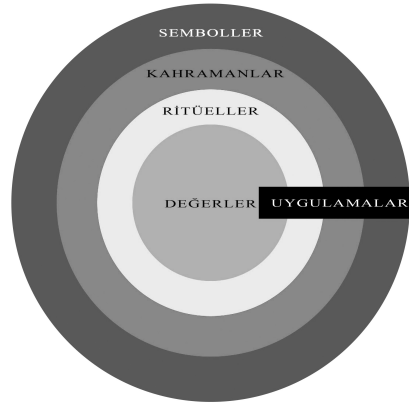
yarattıklarına karşılık, insanoğlunun yarattığı hemen her şeydir” (Güvenç 1970a), diye nitelerken; White (1949:363), “maddi öğelerin, davranışların, düşünce ve duyguların, simgelerden oluşan simge (sembol)’lere dayalı bir örgütlenmesidir” diye tanımlamaktadır. Dili bir “gösterenler” bütünü olarak ele alabiliriz. Dil, bir kültür içerisinde var olan tüm unsurları, yani “gösterilenleri”, simgelere veya sembollere dönüştürerek onları gerçekler ve bunların, yani gösterilenlerin, tümü aslında kültürün ta kendisidir. Simgeleri ve sembolleri oluşturan gösterilenler bütünü, bir toplumun sosyal gerçekliğini ortaya koyar, yani kültürün kendisini. Benzeri bir bakış açısı ile Tylor (1871:11), kültürü şöyle tanımlamaktadır:

“Kültür ya da uygarlık, bir toplumun üyesi olarak, insanoğlunun öğrendiği (kazandığı) bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür”.

Sapir, kültür ile ilgili kısa tanımlamasında “bir toplumun yaptıkları ve düşündükleri”, diye belirtmektedir (Calverton 1930:151). İnsan davranışının gelişimsel ve dinamik kavramlarına dayanarak Bruner (1965:1973a), kültürü, “insanoğlunun yeterliklerine güç ve şekil vermek amacı ile bir sistemler tekniği” olarak tanımlamaktadır. Tüm bu sistem içerisinde yer alan değerler, araçlar ve bir kültürü bilme yolları bir toplumun üyelerini güçlendirme sistemleri ile birlikte bir arada tutma özelliğini de bünyesinde barındırır. Kültür, bu güçlendirme sistemleri içerisinde, bir tasarımcı, bir ambar / depo ve iletimci olarak görülebilir; bireyin bilişsel, etkili ve sosyal gelişimi için göstergesi ise deneyimlerini şekillendirmesi ve içsel organizasyonu için araçlar sağlamasıdır. Bu güçlendiriciler, bireyin sosyal olarak yer almasının oluşumunda son derece önemli unsurlar olacaktır; yani toplumun diğer üyeleri ile paylaşımın sağlandığı dışsal gerçeklerin oluşumunda önemli bir yer tutacaktır (Hamers ve Blanc 1992:116). Kültür, görüldüğü üzere tek başına bireyin oluşumunda değil, toplumun bireylerinin oluşumunda da önemli bir yer tutmaktadır. Toplumun, ortak güçlü bir yapı oluşturmasını temsil etmektedir.

Kültürü oluşturan değerler bütününe ve yapıların incelenmesinde bu değerlerin tanımlanması ve betimlenmesi amacı ile görüldüğü gibi temel unsur dildir. Kültür öğelerinin, ortaya konulması, dizgeleştirilmesi ve tanımlanması simgeler ve semboller doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Bir topluluğu, toplumu ve bünyesinde barındırdığı özellikleri dil ve kültürü birbirinden ayırarak incelemek

asında olanaksızdır. Özellikle de Antropolojik bir çalışmada bir toplumun dilini tek başına incelemek veya kültürünü dilden bağımsız bir şekilde incelemek yetersiz bir yaklaşım olacaktır. Dil ve kültür ilişkisi birbirinden bağımsız olarak incelenemez (König 1991:59). Daha da genel olarak antropolojik açıdan yapılan bilimsel bir çalışmada dil-kültür ilişkisi olmadan sağlıklı bir çalışma yürütmek olanaksız olacaktır.

Şekil:1 Soğan Diyagramı: Kültürün Derinlik Seviyelerinde Kültürün Manifestoları (Hofstede, 1991:9)

Kültür manifestolarının ortaya koyulması amacı ile Hofstede'in (1991:9) ortaya koyduğu şekilde, en dış çeperde yer alan semboller veya simgeler bir dildeki kelimeleri, resimleri, varolan nesnelere ve hareketleri belirtmektedir.

“Yeni semboller kolaylıkla geliştirilirler ve eskileri ortadan kaybolur: simgeler veya semboller, bir toplumdaki diğerine düzenli bir şekilde kopyalanır. Simgelerin yer aldığı kısmın, şeklin en yüzeysel katmanı olan en dışta yer almasının sebebi budur” (Hofstede 1991:7).

Hayali veya canlı karakterleri simgeleyen kahramanlar, ritüeller ve değerler etkilerini ve yayılmalarını, uygulamaya geçme aşamasında en dış katmanda yer alan simgeler, yani dil yardımıyla gerçekleştirmektedir (Hofstede 1991:8).

Antropolojik bir çalışmada, bir toplumun, topluluğun ve toplumsal bir fenomenin incelenmesinde dil ve kültür birbirinden bağımsız incelenemez. Hoijer'e (1967) göre dil kültürden ayrılamamakla birlikte onun temel bir parçasıdır (Kroeber 1953:554). Dil, kültürün simgeleştirilmiş ve yapılandırılmış halidir. İlk bakışta bu

simgeleştirilmiş ve sembollere dönüştürülmüş durum basit bir yansımadan ibaret gibi görünse de kültürle olan ilişkisi net olarak görünmeyebilir. Fakat Sapir'in (1933:11) de belirttiği gibi dilin doğrusal deneyimle olan gerçek ilişkisi birbirinden ayıramaz veya her zaman birbirine paralel hareket etmeyebilir fakat bu ilişkinin içerisine nüfuz edecektir.

Hoijer' e (1967) göre dil, kültürel örüntülerin taşınmasında ve aktarılmasında yegane bir rol üstlenir (Kroeber 1953:555). Dilden sembolleri ve simgeleri çıkartırsak insanın hayvandan bir farkı kalmayacaktır. Duygu ve düşünce anlatımını ortadan kaldırırsak, insanın sosyal yapılanması da ortadan kalkacaktır. Sözlü anlatım olmadan, politik, ekonomik veya askeri yapı olmayacaktır; görgü kuralları veya ahlaki kurallar; kanunlar; bilim veya inanç sistemleri veya edebiyat; oyunlar, müzik, bunların hiçbirisi olmayacaktır (Iennings ve Hoebel 1966:291). Bir başka deyişle, sözlü ve yazılı ifade olmadan kültür de olmayacaktır. Whorf'a göre, dil ve kültürün birlikte geliştiği bir ortamda, bir kültürün genel karakteristikleri ve dilbilgisi arasında belirgin ilişkiler vardır (Kaplan ve Henle 1968:422). Antropologlar, bu yüzdendir ki bir toplumu incelemek istediklerinde ilk olarak temas ettikleri alan o toplumun dilidir. İnceledikleri toplumun kültür örüntüleri ile ilgili bilgi sahibi olabilmek için toplumun dili içerisinde var olan unsurları incelerler. Konuyu evrimci bir açıdan ele alan Childe'a (1978:16) göre "dil, yalnızca gelenekleri aktarma aracından öte bir şeydir. Aynı zamanda aktardığı şeyleri etkiler de. Dil geleneği akla uygun kılar". Kültür ve dilin bu evrimci yaklaşımını Akarsu (1998:88) da benzer bir yaklaşımla ele almaktadır:

"İnsanın düşünmesi ancak dille olanaklı olabildiğinden, dilde üstünlük yaratamayan bir ulusun düşünceleri de kapalı, dar ve sınırlı kalır. Bu, bütün kültür üzerine de etki yapar. Öyleyse, kültürle dil birbirinden ayıramazlar. Her ikisi de birlikte gelişirler".

Toplumda madde ve kavram olarak var olan her şey dilde de vardır. Kültürel ve tarihi miras, ancak dil aracılığı ile yeni kuşaklara aktarılır. Dil, kültürel muhtevanın bir ansiklopedisi, hazinesi ya da sözlüğü gibidir. Güvenç'in (1999:108) de belirttiği gibi dil ve kültür birbirine paralel bir hareket ve gelişim göstermektedir.

Kültürde var olan herhangi bir unsur aynı şekilde dilde de kendisine yer bulacaktır. Açıkçası dilde var olan her unsur kültürde, kültürde var olan her değer ve

kavram da aynı şekilde dilde yer alacaktır (Güvenç 1999:108). Bu açıdan dil ve kültür ayrılmaz bir bütünlük teşkil etmektedir. Bu nedenledir ki antropologlar, kültür ile ilgili çalışmalarında dile büyük önem verirler. Kültürün aktarımı ile ilgili birincil unsur dildir. Dil olmadan kültür aktarımı olanaksızdır. Hem bir iletişim aracı hem de grup kimliğinin simgesi olarak dil, kullanıcıları tarafından sahip oldukları değerler ve davranışların bütününe de eşlik etmektedir (Grosjean 1980:117). Kültürel bir unsur olarak, içinde bulunduğu toplumu ortak değerler ve kavramlar altında buluşturan dil, o toplumun simgesi ve kimliği olma özelliği ile de Antropologların çalışma konusu alanında bulunmaktadır.

Bir toplumun kültürü, adetleri, gelenekleri, görenekleri, yasaları, kurallar, değerleri ve normları ile ilgili gerekli bilgilere sahip olabilmek için o toplumun diline bakmak gerekmektedir. Toplumun dilindeki kelimeler, kelime kullanışları ve yapılar bize o toplumla ilgili fikirler edinmemizi sağlayacaktır. Levi-Strauss (1996:3), ilkeller üzerine yapmış olduğu bir incelemesinde yerlilerin yaşadıkları ortamdaki bitkiler ve hayvanlarla ilgili taksonomiler ve kelime dizileri ile ilgili olarak: “Evren, ihtiyaçları giderme olduğu kadar, aynı zamanda da bir düşünme nesnesidir”, demektedir. Levi-Strauss’un (1996) araştırma yaptığı alandaki ilkeller, ihtiyaçları doğrultusunda çok sayıda farklı bitki ve hayvanı sınıflandırmışlardır. Kültürel ihtiyaçlar doğrultusunda dilin şekillendiğini Antropologlar birden fazla örnekle ortaya koyarlar. “Arapça’da kılıç ile ilgili 1000’den fazla kelime varsa, bunun altında kültürel ve özel nedenler yatmaktadır. Antropologların sıkça başvurduğu başka benzer bir somut örnek ise Eskimoların “kar” ile ilgili bir çok kelimeye sahip olmalarıdır; yumuşak yağın kar, kuru ve rüzgarla düşen kar, yavaş yavaş yağın kar, ince yağın kar, ıslak ve sıkı kar, iglo yapımında kullanılmaya elverişli olan ve kesilebilen özelliğe sahip kuru ve sıkı kar, yüzeyi buz tutmuş kar, vb.” (Hoebel 1972:599). Karla yaşamaya alışık olan ve onu günlük hayatlarının bir parçası olarak algılayan Eskimolar, karın, bizlerin fark edemeyeceği özelliklerini iyi bir şekilde gözlemleyerek türlerine göre adlandırmışlardır. Oysa ki, soğuk iklimlerde yaşamayan insanlar için karı bu kelimelerle nitelendirmeye ve tanımlamaya gerek yoktur.

İnsan toplumlarını karşılaştırmalı olarak inceleyen Antropologlar için dil bir vazgeçilmezdir. Antropologlar, dil yardımı ile insan topluluklarını ve bu toplulukların sosyal davranış yapılarını incelemektedirler. Sosyal ve Kültürel

Antropoloji içerisinde yer alan diğer alt dallar içerisinde Dil Antropolojisi diğer dallara göre çok ayrı bir noktada değil aslında tüm bu diğer alt dallar için de bir arabulucu görevi üstlenmektedir. Tüm bu varolan sosyal yapıların incelenmesinde Dil Antropolojisi orta noktada ve diğer dallara da eşit mesafede yer almaktadır.

Dil, farklı disiplinler tarafından farklı şekillerde algılanmakta ve çalışılmaktadır. Tanımlayıcı / betimleyici dilbilimciler tarafından dil, diğer dillerin içerdiği yapılar, sesler ve ekler gibi özellikleri ile ele alınmaktadır (Benveniste 1995:29). Bir insan davranışı olarak dilin, davranışsal açılardan ele alınması ve dil ile zeka / akıl arasındaki ilişkinin açıklanması ise Psikolinguistiğin çalışma alanı içerisine girmektedir. Psikolinguistik alanında araştırma yapmak isteyen bir araştırmacının psikoloji ve dilbilim alanında da bilgi sahibi olması gerekmektedir (Malinowski 1999:8; Güvenç 1999:108). Bir toplumda olabilecek sosyal değişikliğe istinaden halihazırdaki dilde zaman içerisinde varolan değişimler, şehir ve kırsal hayatına bağlı olarak dildeki değişimler, bölgesel farklılıklar ve göç, sel, savaş gibi doğal olayların akabinde dilde değişimler olabilmektedir (Fox 1973:260). Tüm bu dilsel değişimler ise Sosyolinguistiğin çalışma alanı içerisinde ele alınabilmektedir. Sosyolinguistik alanında çalışan bir araştırmacının aynı zamanda tarih, politika ve dilbilim alanında da bilgi sahibi olması gerekmektedir. Bu nedenle de Sosyolinguistik alanında çalışmak isteyen araştırmacının, o konu ile ilgili tarihçileri, dilbilimcileri ve sosyologları da bilmesi gerekebilmektedir. Etnolinguistik veya Dil Antropolojisi ise diğer dil alanında çalışan disiplinlerden kültürü ve aynı zamanda dilleri ele alması yönü ile ayrılmaktadır. Dil Antropolojisi doğrudan insanların kültürü ve onların kullandığı dil ve dil sistemleri ve yapıları arasındaki ilişkileri ele almaktadır. Genel olarak ele aldığımızda, Kültürel Antropoloji alanında dil hem insanların kültürünü anlamak için etkili bir araç hem de kültürel çalışmalara derinlemesine bir bakış açısı edinebilmek için işlevseldir. Kendilerinden mesafelerce uzakta olan bir bölgeyi incelemek isteyen antropologların ilk yapacağı şey o bölgede konuşulan dil vasıtası ile o bölge ve o bölgede yaşayanların kültürüne ilişkin bilgileri edinmek olacaktır. Bunu gerçekleştirmek de dil vasıtası ile mümkün olacaktır.

Dil ve kültür ile ilgili tarihteki ilk tanımlamalar Alman bilim adamı Wilhelm Van Humboldt (1767-1835) ile yapılmakla birlikte Avrupa ülkelerinin deniz yolu ile yeni ticaret alanları oluşturması ve gittikleri bölgelerde ilkel toplumlarla

karşılaşmaları neticesinde 17. yüzyılda bu yeni toplumları ve kültürleri incelemeleri ile birlikte Dil Antropolojisi alanında çalışmalar başlamaktadır. Dil Antropolojisi alanında yapılan ilk çalışmalardan birisi modern dil antropolojinin kurucusu da kabul edilen Franz Boas (1858-1942) tarafından yapılmıştır. Boas (1887: 19:383-402), ilk olarak Kuzey Amerika'da Kanada'daki Eskimoları ve daha sonra da Batı Kanada ve Amerika Birleşik Devletlerindeki yerlileri inceleyerek Amerika'da antropolojinin yerleşmesine de öncülük etmiştir. Boas'ın (1911:1-83) bir diğer önemli çalışması da 1911 yılında yayımladığı "Amerikan Yerli Dilleri El Kitabıdır".

Ünlü Fransız Antropolog Claude Levi Strauss (1996) da kültürel antropoloji alanında yapmış olduğu çalışmalarda yerlileri incelerken aynı zamanda onların dillerine de değinerek yerlilerin düşünme sistematiği üzerine çıkarımlarda bulunmuş ve yerlilerin çevrelerini anlamlandırmada kullandıkları taksonomi ve dizgeleri de ortaya koymaya çalışmıştır. "Yapısal Antropoloji" (1958) ve "Yaban Düşünce" (1968) gibi kitapları dil antropolojisi alanında oldukça önemli bir yer tutmaktadır.

Kültürel Antropolojide dilin önemini vurgulayan ve ortaya çıkaran antropologlardan bir diğeri ise Sosyal Antropoloji alanında çalışan Malinowski'dir (1889-1942). Malinowski, Malinezya adalarında yaşayan yerliler üzerine yapmış olduğu araştırmalarında dil antropolojisi adına yerlilerin düşünme sistematiğini incelemiş ve yerlilerin çevrelerini sınıflandırmada ve anlamlandırmada kullandıkları terminolojileri bir kitapta toplamıştır.

Dil antropolojisi alanında "dil ve kültürün birbirinden ayrılmazlığını" ortaya koyarak çığır açan ve Boas'ın da bir çağdaşı olan Sapir (1884 - 1939) de bu alanda önemli isimlerden birisidir. Kültürel geçmişin yaşatılması ve sürdürülmesi alanında dilin sosyal gerçekliğin rehberi olduğunu iddia ederek bu alanda kavramların yerleşmesine katkıları sağlamıştır. Bu alanda yetkin çalışmalarda bulunan bir diğer öncü isim ise Whorf'tur (1897-1941). Dil İçi Dünya Görüşü'nün (cultural relativism) de öncüsü olan ve dilin bir deneyim organizasyonu oluşturduğunu iddia eden Whorf (1956), Batı Avrupa dilleri ile Hopi yerlilerinin dillerini karşılaştırmalı olarak incelemiştir (Goody 2001:20). Dilsel belirleyicilik ilkesi ile insanların düşüncelerinin kullandıkları dil yoluyla oluşturdukları kategoriler tarafından belirlendiğini ve aslında insanların dünyaya bakış açılarının ve algılamalarının da bu yolla geliştiğini

iddia etmiştir. Dil Antropolojisi alanında sayabileceğimiz diğer isimler, Fishman, Garfinkel, Goodenough, Gumperz, Hymes'tır.

Türkiye'de kültürün ve dilin tanımlanması konusunda, Doğan Aksan, Bedia Akarsu, Bozkurt Güvenç, Mümtaz Turhan gibi isimlerin çalışmalarına rastlayabiliyoruz. Dil Antropolojisinin ortaya koyulması aşamasında ise Bozkurt Güvenç, Nephane Saran ve Yalçın İzbul'u sayabiliriz. Dil Antropolojisi konusunda yapılan çalışmalara göz atacak olursak, Hacettepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü eski Öğretim Üyesi Yalçın İzbul'u görebiliriz. İzbul, "Şempanzelerde Gözlemlenen Dil Davranışları Üzerine Bazı Düşünceler" (1979), "Günümüz İşaret Bilim Teorisine Toplu Bir Bakış" (1980), "Dilin Evrenceleri ve Konuşmaya Dayalı Bildirişimin Evrimi" (1981), "İnsanın Evriminde Avcı - Toplayıcı Yaşam Tarzı, Alet Teknolojisi ve Konuşma Dili" (1983) gibi makaleler yazmıştır. Ayrıca İzbul, "Konuşmanın Ontogenik Evrimi, Diller ve Kültürler (1984)" adlı yardımcı okuma parçaları çalışması ile de dil antropolojisi alanına katkılar sağlamaktadır. Hüseyin Türk'ün, "Beyin Evrimi Işığında Dilin Kökeni" (1998) ve "Dolmuş Kültürü Üzerine Bir Deneme" (1989/1990) adlı makaleleri de dil antropolojisi konusunda yapılan önemli çalışmalardır. Görüldüğü üzere, Sosyal ve Kültürel Antropoloji alanında ülkemizde çalışmalar yapılmakla birlikte Dil Antropolojisi alanında yapılan çalışmalar oldukça az ve yetersizdir.

1.2. Tezin Önemi ve Amacı

Gerek tarihsel yönü gerekse de halihazırdaki kültürel çeşitliliği itibarı ile Hatay ili zengin bir araştırma alanıdır. Tarih boyunca farklı medeniyetlere ev sahipliği yapan bir sınır ili olan Hatay, bünyesinde farklı kültürleri barındırmaktadır. Farklı kültürlerin birlikte yaşamasından dolayı Hatay ili birden fazla dil için de bir yaşam alanı oluşturmaktadır. Arapça ve Türkçe günlük yaşamda etkin olarak kullanılmaktadır. Demografik olarak Hatay ilinin farklı bölgelerinde yaşayan, Hıristiyan, Sünni ve Alevi Arap kökenli insanlar günlük yaşamlarında halen etkin olarak Arapça'yı kullanmaktadırlar. Hatay ili içerisinde kültürel olarak dışa kapalı bölgelerde ana dili Arapça olan ve ülkenin resmi dili Türkçe'yi sonradan öğrenen iki dilli bireyler bulunmaktadır. Aynı zamanda, bu kültürel kapalılığın etkisinin zaman içerisinde azalması ile birlikte doğuştan itibaren her iki dili de eşzamanlı olarak

öğrenen iki dilli bireyler bulunmaktadır. Sonradan öğrenilen ve doğuştan itibaren öğrenilen olmak üzere “iki dillilik” Hatay’ın bir gerçeği olmuştur.

Bu tez çalışması, Antropolojik açıdan Arapça ve Türkçe bilen iki dilli bireylerin günlük hayattaki ihtiyaçlar doğrultusunda dil seçimlerini, Arapça ve Türkçe’yi kullanım sıklıklarını, iki dilliliğin ortaya çıkışını, iki dilliliğin avantajlarını ve dezavantajlarını belirlemeye çalışacaktır. Her dil, kullanılan o dile ait kültürel muhteviyatı da bünyesinde barındırır. Bundan dolayı, iki farklı dil olan Arapça ve Türkçe’nin günlük hayatta etkin bir şekilde kullanılıyor olması aynı zamanda kültürel bir çeşitliliğe de yol açacaktır ve kültürler arasında kaçınılmaz bir etkileşim oluşturacaktır. Ortamda oluşan bu kültürel zenginlik de incelenmeye çalışılacak bir başka konudur. Genel olarak bu çalışmada, Hatay ili içerisinde Arapça ve Türkçe dillerinin etkin bir şekilde kullanımından dolayı oluşan iki dilliliğin farklı boyutlarıyla ve Dil Antropolojisinin bakış açısı ile ele alınarak incelenmesi amaçlanmaktadır.

1.3. Varsayımlar

Hatay’da dil kültür ilişkisi açısından iki dillilik ele alınırken araştırmada doğrulanmaya çalışılan varsayımlar ise şunlardır:

- a- İki dillilik Hatay’da kültürel zenginliğe yol açmaktadır.
- b- İki dilliliğin getirdiği avantajlar ve dezavantajlar vardır.
- c- Türkçe ve Arapça’da dil karışması söz konusudur.
- d- Sosyal hayatta bulunulan ortam, şartlar ve sosyal statü dil seçiminde etkin bir rol oynamaktadır.
- e- Günlük hayatta kullanılan Arapça gitgide yok olmaktadır.

1.4. Çalışmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Hatay ilinde yaşayan ve doğuştan itibaren ana dili olarak Arapça’yı ve daha sonra da iletişim, ticari ve ekonomik kültürel ihtiyaçlara bağlı olarak Türkçe’yi öğrenmek durumunda kalan iki dilli bireyler; doğuştan itibaren Arapça ve Türkçe’yi öğrenen iki dilli bireyler ve biraz önce de belirtildiği gibi ana dili Türkçe olan ve iletişim, ticari ve ekonomik nedenlerden ötürü Arapça’yı sonradan öğrenen iki dilli

bireyler bulunmaktadır. Bu tez çalışması, her ne şekilde olursa olsun Arapça ve Türkçe olmak üzere her iki dilin de günlük yaşamda etkin bir şekilde kullanıldığı Hatay ili sınırları içerisinde ve nedenleri, ortaya çıkışı ve ortaya çıkardığı sonuçları kapsamına almaktadır.Çalışmada, kuramsal olarak iki dilliliğin ne olduğu ortaya koyulmaya çalışılmış ve iki dillilik kapsamında yer alan kavramlar Hatay örneğinde açıklanmıştır. Bu bakımdan çalışma hem kuramsal hem de alan çalışması niteliğini taşımaktadır.

1.5. Araştırma Yöntem ve Teknikleri

Hatay ilinde Arapça ve Türkçe etkin bir şekilde kullanılmaktadır ve dil antropolojisi konusunda alanda daha önce kapsamlı bir çalışma gerçekleştirilmemiştir. İki dillilik ile ilgili çalışmalar Dil Antropologlarının olduğu kadar aynı zamanda Dilbilimciler, Sosyologlar ve Psikologların da çalışma alanına girmektedir. Bu nedenle, alanda tez çalışmasına başlamadan önce konu ile ilgili yerli ve yabancı kaynakları içeren geniş bir literatür çalışması yapılmıştır. Örneklerin ve alan araştırması yapılacak bölgelerin belirlenmesinde Hatay ili, merkez ve ilçelerinde yaşayan Arap Hristiyan, Arap Alevi (Nusayriler), Sünni Araplar ve Arapça'yı sonradan öğrenen Türklerin yaşadığı alanlar seçilmiş ve alanda Antropoloji alanında daha önceden yapılan çalışmalar da mercek altına alınmıştır. Literatür çalışmasının ardından konu başlıkları belirlenmiş ve konu başlıkları doğrultusunda çalışma alanının belirlenmesi yoluna gidilmiştir. Çalışma alanlarında somut verilere ulaşmak amacıyla, Hatay il merkezi ve ilçelerinden görüşme yapmak amacıyla 25 adet kılavuz kişi belirlenmiştir. Kaynak kişiler, Arapça ve Türkçe bilen, Türkçe'yi sonradan öğrenen ve Arapça'yı sonradan öğrenen iki dilli bireylerden oluşmaktadır. Kaynak kişilerle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca veri toplamak için ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Alan araştırmalarında, Arapça ve Türkçe'nin etkileşimini ortaya koymak ve tanımlamak amacıyla dilbilim alanında kullanılan "Karşılaştırmalı Metot"tan faydalanılmıştır. Karşılaştırmalı metot yolu ile görüşmecilerin verdikleri yanıtlar incelenmiş, Türkçe ve Arapça'nın dilbilgisel açılardan karşılaştırılması ve görüşülen kişilerin verdikleri yanıtlar doğrultusunda, kurdukları cümleler analiz edilmiş ve literatür çalışmasından elde edinilen konu

başlıkları altında incelenmiş ve yorumlanmaya çalışılmıştır. Böylelikle, bireylerin iki dili kullanmadaki farkındalıkları ve dil konusundaki farklılıkları ayımsamaları ele alınmıştır. Dilbilim, Sosyolingüistik ve Psikolingüistik alanında çalışan araştırmacıların da sık sık başvurduğu bir yöntem olan “tanımlayıcı metot” yöntemi ile bireylerin, içerisinde buldukları şartlara, sosyal statü gibi durumlara bağlı olarak yaptıkları dil seçimleri ve bunun nedenleri de incelenmeye ve değerlendirilmeye çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlar, antropolojik olarak yapısalcı ve işlevselci bakış açıları doğrultusunda değerlendirilmiştir. Bireylerin dili bir yapılar bütünlüğü anlamında ele almalarının yapısalcı bir yaklaşımla ele alınmıştır. Dilin hangi durumlarda ve ne amaçlarla kullanıldığı gibi konular, dilin toplum içerisindeki işlevsel yapısını gözler önüne sermesi bakımından işlevselci bakış açısı ile ele alınmıştır.

1.6. Araştırma Alanı

1.6.1. Hatay Tarihi

Antakya bölgesi dünyanın en eski yerleşim yerlerinden biridir. Bölgede yapılan araştırmalar burada yerleşimin milattan öncelere dayandığını göstermektedir. Burada hayat insanoğlunun yazıyı icadından önce ve ilkel bir hayat sürdürdüğü Paleolitik çağ ile başlamıştır (Türk dış politikasında Hatay 2001:4). Hatay bölgesinde yapılan arkeolojik kazı ve araştırmalarda Hatay’daki yerleşimlerin tarihinin Orta Paleolitik döneme kadar uzandığını, üst Paleolitik, Neolitik, Kalkolitik, ve Bronz çağlarında da yerleşimlerin sürdüğünü göstermektedir (Tekin 2004:14-17). Bölgedeki birçok mağara yerleşmesi kazı yerleri ve çok sayıdaki höyük bu sürekliliği göstermektedir.

Tarih boyunca çeşitli topluluklara yurtluk etmiş olan Hatay’ın yerleşmek için tercih edilen önemli yerlerden biri olduğu gerçektir. Bunda Hatay’ın ve özellikle de Amik ovasının sulak ve verimli olmasının etkisi büyüktür. Hatay bu özelliği ile Tunç Çağının sonlarında Mezopotamya’dan gelen Akadların egemenliği altına girdi. Fakat M.Ö. 1800-1600 yılları arasında Babil krallığının etkisi altında olan Yahmad Krallığına bağlı bir beyliğin toprakları arasına katıldı. Bu dönemde Orta Anadolu’da

Hitit krallığı ortaya çıkmış ve Hatay Hitit egemenliğine girmiştir. Daha sonra Hitit kralı Murşil'in ölümüyle birlikte Hatay'daki ve Kuzey Suriye'deki prenslikler, Hitit egemenliğine baş kaldırdılar. Sonraki dönemde Huri- Mitanni ve Mısır bölgede egemenliğini sürdürdü ve bu arada imparatorluk boyutlarına ulaşan Hitit devleti yeniden Hatay'ı ele geçirdi. Bu durum M.Ö. 1300'lere kadar devam etti ve bu tarihte Hitit İmparatorluğu zayıflayıp bölge, Asurların egemenliğine girdi (Türk 2005:24; Tekin 2000:14-17).

Anadolu'nun tarihi çağları Asurlu tacirlerin Anadolu'ya gelmesi ile bıraktıkları belgelerle başlamıştır, M.Ö. 2000'li yıllarda Anadolu'da ilk kültürler oluşmuş ve bir hayli olgunlaşmıştır. Bunlar Hattiler, Luwiler ve Hurrilerdir. Hatti Krallığı Orta Anadolu Kilikya ve Kuzey Suriye'de yaşayan bazı kavimleri hakimiyet altına almıştır. Ancak ikinci binin sonlarına doğru kuzeyden gelen kavimler bu dengeyi bozmuştur (Türk Dış Politikasında Hatay 2001:6).

Bölgede uzun süre karışıklıklar devam etmiştir. Anadolu'ya dışarıdan gelen kavimler yüzünden bölgede etnik, kültürel ve dini amaçları birbirinden farklı topluluklar oluşmuştur. Dolayısıyla birbirleriyle uyuşmaları mümkün olmamıştır. Daha sonra Antakya çevresinde yaşayan bir kısım küçük topluluklar M.Ö IX. yüzyılda Hattena Krallığını kurmayı başarmışlardır (Türk Dış Politikasında Hatay 2001:6).

MÖ. 650'li yıllarda Antakya yöresine Oğuzhan'ın geldiği de rivayet edilmektedir. Buna göre yanında 90 bin kişi ile gelmiş ve Batag Şehir'i bir yıl kuşatmadan sonra almıştır (Tekin 2000:3).

Antakya bölgesinde daha sonra Persler hakim olmuşlardır. Perslerin başında Akhameniş veya Ahameneş bulunuyordu. M.Ö. 559'da Persler Anadolu'yu hakimiyet altına almışlardır. Babil Devletini yıkarak Çanakkale'den Hindistan'a, Amuderya (Ceyhun) ötelere kadar ilerlemişlerdir. Bölgedeki hakimiyetleri, İskender tahta geçtikten sonra MÖ. 334 yıllarında Anadolu'yu eline geçirmesine kadar devam etmiştir. İskender'in Kral Kodomanus'u M.Ö.331 Gavgamela'da yenmesinden sonra Nitakya yöresinde Pers hakimiyeti sona ermiştir (Türk Dış Politikasında Hatay 2001:6). Şehrin kuruluşu İskender zamanına rastlamaktadır. Ancak şehri asıl kuran ve ismini veren kişi, İskender'in ölümünden sonra

imparatorluğu paylaşan generallerden Seleukos'tur. Seleukos, İskender'in diğer generallerinden Antigonos'u yendikten sonra Samandağı ve Amik Gölü kıyısındaki şehirleri yıktırarak Antakya'yı kurdurdu. Şehir M.Ö.300 yılında 1. Seleukos zamanında kurulmuştur. Antakya Asi Nehri (Orontes) kenarında, denizden yaklaşık yirmi kilometre kadar içeride inşa edilmiştir. Kısa sürede büyümüştür. Öyle ki Roma Devleti içinde Roma ve Iskenderiye'den sonra dünyanın üçüncü büyük şehri durumundadır. İç savaşlar sırasında şehir halkı, Pompeiye karşı Sezarın tarafını tuttu. Buraya gelen ve dokuz gün kadar şehirde kalan Sezar halkın imtiyazını yeniledi. Yukarı mahallelere su getirtti, bir amfi tiyatro yaptırttı. Roma'da ilk imparatorlar devrinde şehirdeki imar faaliyetlerine devam edildi. Bunlar nüfus artışı sebebiyle zaman zaman genişletildi. Sirk ve hipodrom onarıldı, eyalet merkezi olduğu için yeni hükümet binaları da inşa edildi (Sahillioğlu 1991:228-229).

Roma 395'te ikiye ayrıldığı zaman Antakya Bizans'ın (Doğu Roma) elinde kaldı. Antakya'nın değer kaybetmeye başlaması Sasani Devleti'nin kurulmasıyla birlikte başlar. Böylece Fırat ve Dicle havaisi, Antakya'nın siyasi ve iktisadi nüfuz bölgesinden çıktı. Zaten İran kralları daima Roma İmparatorluğu'nu Asya'da zayıflatmaya çalışmışlardır. VI. yüzyılda da Antakya İran seferlerinin esas hedefini teşkil etti. İran krallarının iki defa yaptıkları yağma ve sık sık meydana gelen depremler şehrin tahribine yol açmıştır. Miladın ilk beş asrında en az on büyük depremin olduğu rivayet edilmektedir. Bizanslılar zamanında da önemini koruyan Antakya, İran seferleri için bir üs olarak kullanıldı. Ardından 540'ta Enuşirv şehri olarak yağmaladı. Her tarafı ateşe vererek bölge halkını İrana göç ettirdi. 611-628 yıllarında tekrar işgal altında kaldı. Hatta Suriye'yi kurtarmak üzere harekete geçen İmparator Heraklios 622'de şehir surları önünde mağlubiyete uğradı. 628'de İran kuvvetlerince boşaltılan şehir bundan sonra antik hüviyetini kaybetmeye başladı ve yeni bir döneme girdi (Sahillioğlu 1991:229).

Antakya İranlılar tarafından boşaltıldıktan sonra yeniden Bizans kuvvetleri girdi. Bizans kuvvetleri 636'da Yermük Savaşı'nda İslam orduları karşısında yenilgiye uğradı. Yermük Savaşı'nın ardından Ebu Ubeyde Cerrah idaresindeki İslam kuvvetleri Antakya'yı kuşattı. Kuşatma uzun sürdü. Ancak Hz. Ömer'in tavsiyesi üzerine şehre zarar vermemek için çatışmaya girilmedi. Nihayet halkın bir

dinar ve bir ceri'b (hububat ölçeği) cizye ödemesi şartıyla şehir teslim oldu (638). Fetih sonrası muhtemelen şehrin nüfusu azaldı. Bir kısım halk şehri terk etti. Hatta bu sebeple şehrin yeniden iskanı için faaliyette bulunuldu. Hz.Ömer, Ebu Ubeyde'ye bir mektup yazarak iyi niyetli Müslümanlardan bazılarını Antakya'ya yerleştirmesini ve aylık vermesini emretmiştir. Daha sonra Hz. Osman da Muaviye'ye orada devamlı asker bulundurmasını ve kendilerine ikna yolu ile toprak vermesini emretmiş ve Muaviye de bu emirleri uygulamıştır (Türk Dış Politikasında Hatay 2001:6).

Emeviler zamanında da Muaviye'nin Antakya'ya nüfus iskanına devam ettiği bilinmektedir. Ayrıca yine Veltd Abdülmelik döneminde de buraya nüfus nakli yapılmıştır. Antakya İslam hakimiyetinde bir serhat şehri (sagr) özelliğini kazandı. Bir askeri üs ve meydana gelebilecek saldırıları durduracak savunma noktası haline geldi. Ancak Halife Abdülmelik'in saltanat (685-705) yıllarında Arap olmayan halklara farklı davranılması bazı ayaklanmalara sebep olmuştur. Ayaklanma çıkan yerler arasında Antakya bölgesi de vardır. isyan sırasında dağlık kesimlerde yaşayan Türk asıllı Gurgume Aşireti bir süre Antakya'yı yönetmiştir. Ancak halife buralara hemen asker göndererek isyanları bastırılmış ve bölgeyi yeniden hakimiyetine almıştır (Sahillioğlu 1991:229).

Abbasiler döneminde şehir Kilikya'nın merkezi oldu. Bu dönemde halifelerin ayrıcalık gözetmemesi Antakya yöresinde yaşayan halkın huzurunu sağladı. Halife Memun zamanında ise bölgeye çok sayıda Türk yerleştirilmiştir. Halife Harun Reşid zamanında (786-809) Antakya bölgesi yeni bir vilayet haline getirilmiş ve adına da Avasım (uc, serhat) denilmiştir. Memun ve Mutasım zamanlarında (813-842) Türklerin önemli askeri görevlere getirilmesiyle birlikte, Antakya yöresinde de bir kısım önemli işler Türkler tarafından ifa edilmiştir. Abbasiler IX. yüzyıl sonlarına doğru güç kaybetmeye başlayınca küçük küçük beylikler ortaya çıkmıştır. Antakya 877 tarihinde Ahmed bin Tolon'un idaresine girmiştir. Daha sonra İhşidoğullarının hakimiyetinde bir süre kalan şehir, en son Hamdanoğullarının eline geçmiştir. (Sahillioğlu 1991:229).

Bizanslılar 688'de şehri yağmaladılar ise de şehrin hakimi yine Müslümanlardır. Romalı General Burtzes şehir içinden birini kullanarak şehri aldı. Antakya bundan sonra bir asırdan fazla Bizanslıların elinde kaldı. Anadolu Selçuklu

Sultanı 1. Süleyman'ın şehri almasıyla 1084'ten itibaren Antakya tekrar İslam hakimiyetine girdi. Ancak onun 1086'da ölümü üzerine Sultan Melikşah, Yağı Basan'ı Antakya'ya emir tayin etti. Sultan Melikşah hükümdarlığı sırasında birkaç defa Antakya'ya kadar gitmiştir. 1097'de Haçlılar şehrin önünde gözüktüğü zamanda bu kişi emir idi. Şehrin kuvvetli ve geniş surları ile arazinin sarp olması yüzünden Hıristiyanlar muhasarada güçlük çektiler. Ancak içerden bir işbirliğinin (komutanlardan Firuz) yardımıyla 2 Haziran 1098'de Haçlılar şehri ele geçirip ahaliyi kılıçtan geçirdiler. Musul emin Kerboğa şehri almak için uğraştıysa da Hıristiyanlar bir huruç hareketi ile muhasaradan kurtuldular. Antakya bundan sonra 170 sene Hıristiyanların elinde kaldı ve bir dukalık merkezi oldu. Moğolların Anadolu'yu istila etmeleri üzerine Müslüman ve Hıristiyanlardan birçok insan Antakya'ya sığınmıştır. Dolayısıyla şehrin nüfusu bir anda artmaya başlamıştır (Streck 1978:456-457).

Daha sonra Memlük Sultanı Baybars, Suriye'deki Hıristiyan hakimiyetine son vermek için prensliğin arazisini tahrip etti. Baybars 1268'de kesin neticeyi aldı. 18 Mayıs 1268'de yapılan bir genel hücum sonunda surlardan içeri girildi, şehir mücadele ile alındığı için yağmaya izin verilerek, kalesi ile beraber bütün şehir ateşe verildi. Ayrıca vaktiyle Haçlıların yaptığı gibi halkın çoğu kılıçtan geçirilerek, bir kısmı esir alındı. Antakya bu hadiseden sonra kendini toparlayamamıştır. Şehir eski önemini kaybetmeye başlamıştır. Bu büyük tahribat sebeplerinden biri muhtemelen şehrin Batı dünyasında doğudaki önemli bir siyasi ve iktisadi merkezi olarak kabul edilmesindedir. Ayrıca Hıristiyanlığın yayıldığı en önemli yerlerden biri olması da bu tahribatın sebepleri arasında olmalıdır. Baybars büyük bir ihtimalle şehrin Hıristiyan dünyasındaki bu imajını yıkmak istemiş olmalıdır. Ancak bazı Batılı araştırmacıların iddia ettiği gibi bu gerilemenin asıl müsebbibi Müslümanların bu davranışı değildir. Bu gerilemenin sebebini Müslümanların Şam şehrini kurmalarında aramak daha doğru olur. Zira Şam, Suriye'de merkezi durumda ve kuzeyden gelecek taarruzlara karşı daha iyi korunmuş durumdadır. Yani Antakya Şam ile rekabet edememiştir. Ayrıca zelzeleler de şehrin yeniden kalkınmasına mani olmuştur. Batılılar, Haçlıların doğudan sökülmesinden sonra iktisat bakımından kalkındırmamak için Memlükler'le ticaret yapmamaya özen göstermişlerdir. Bu maksatla ticaret-

yollarını Ayas'tan Anadolu'ya çevirdiler. Ancak Baybars yıktığı şehri sonradan kısmi de olsa imar ettirmiştir (Streck 1978:456-457; Tekin 1999:48-49).

Suriye ve Antakya Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi sırasında Osmanlı topraklarına katıldı.Yavuz Sultan Selim 1517 yılında Kahire'den dönüşünde Şam'a uğradı. Burada Emir Canberdi Gazali'yi Şam emirliğine tayin etti. Bu sırada Malatya, Divriği, Darende, Behisni, Gerger, Birecik, Ayıntap, Antakya şehirleri itaat altına alınmıştı. Böylece uzun sürecek olan Osman hakimiyeti başlamış oldu. Hatay bölgesi Osmanlı hakimiyetine geçtikten sonra bazı isyanlar olmuşsa da genelde bölgede huzur ortamı sağlanmıştır. Ev isyanlar Özeroğullarından Ahmed bey'in yeğeni Seyfi'nin isyanı, II. yüzyılda Canboladoğlu Ahmet Paşa isyanı, 1785'te Küçük Alioğulları isyanı'dır. Bölgeyi çok ilgilendiren bir başka isyan ise Kavalalı Mehmed Ali Paşa isyanıdır. Mehmed Ali Paşa 1831'de El-Ariş üzerine yürüyerek isyan başlattı. Oğlu İbrahim Paşa kumandasındaki isyancılar Anadolu'ya girmek istediler. Belen'de karşılarına çıkan Hüseyin Paşa kumandasındaki orduyu yenerek Antakya ve İskenderun'un ele geçirdiler. Daha sonra Kütahya Antlaşması yapılarak isyan sona erdirilmiştir. Osmanlılar bölgeye çeşit zamanlarda Anadolu'dan ve Rumeli'den bazı aşiretleri ve göçmenleri de yerleştirmişlerdir (Türk Dış Politikasında Hatay 2001:10) Bölgeye yerleştirilen bir kısım aşiretler zaman zaman huzursuzluk çıkarmışlardır. Rakka ve Azaz havalisine yerleştirilen aşireti Antakya ve civarına gelerek şekavete başlamışlar ve hac yolunu tehdit etmeye başlamışlardır. Antakya kadısının müracaatı üzerine 1703'te eski yerlerine iskan için emir verilmiştir. X yüzyılda Antakya ve çevresinde iktisadi ve ahlaki çöküntüden dolayı bazı eşkıyalık hareketlerine rastlanmaktadır. Ancak bunlardan hiçbiri etnik ve siyasi sebeplere bağlı olarak çıkmamıştır. Osmanlı idari yapısında da önemli bir yere sahip olan bölge XX. yüzyılın başlarında İngiliz ordularının 1918'de istilasına uğradığı zamana kadar imparatorluğun bir sancağı olarak kaldı. Daha sonra Fransızların işgaline uğradı (Streck 1978:458). 1921 yılında Fransa ile anlaşma imzalanarak savaş sona erdi. 1937 yılında Türkiye, Hatay sorununu Milletler Cemiyetine götürdü ve İskenderun sancağına bağımsızlık verildi. 1938 yılında Türk askerinin Hatay'a girmesiyle aynı yıl seçime gidilerek Bağımsız Hatay Devleti kuruldu ve devlet reisliğine Tayfur Sökmen seçildi. 23 Haziran 1939 yılında Fransa ile Türkiye arasında

Hatay anlaşması imzalandı ve Hatay resmen Türkiye cumhuriyetine katıldı (Türk 2005:29).

1.6.2. Hatay İli Coğrafi Konumu

Akdeniz Bölgesinde yer alan Hatay ili, 5403 km²'lik yüzölçümü ile 35° 52 ile 37° 04 kuzey enlemleri, 35° 40 ile 36° 35 doğu boylamları arasındadır. Hatay ilinin Doğusunda ve Güneyinde Suriye, Kuzeydoğusunda Gaziantep, Kuzey ve Kuzeybatısında Osmaniye ve Adana, Batısında ise Akdeniz yer alır. Kıyı dağları, çöküntü alanları ve kıyı alanlardan oluşan il toprakları, Kuzeyden Amanos Dağlarının uzantıları ve Islahiye çöküntü olduğu, Doğudan ve Güneyden Suriye tektoniğinin fazla yüksek olmayan platoları, Batıdan Akdeniz ile çevrilmiştir. Denizden yüksekliği 85 m. olan il merkezi Aşağı Asi Vadisinin merkezinde kurulmuştur. Hatay ilinde bulunan dağlar Güneydoğu Toroslar'ın başlangıcını oluşturur. Kuzeydoğu-Güneybatı doğrultusunda uzanan bu dağlar, Hatay ilindeki çöküntü düzlüklerini Doğudan, Batıdan ve Güneyden sınırlar. Hatay ilinin en yüksek noktası Dört Yol ilçesi Doğusunda yer alan Mıgır Tepe (Bozdağ) 2.240 m., Amanoslar üzerindeki Hassa ilçesinde bulunan Kuşçu Tepe 2.076 metre, Keldağ üzerindeki Keldağ (Akra) Dağı 1.729 metredir. Hatay ili Asi nehri, Karasu ve Afrin çayı olmak üzere belli başlı üç önemli akarsuya sahiptir. Asi Nehri, Lübnan'da doğar, Suriye'yi geçtikten sonra Türkiye'ye girmektedir. Nehrin toplam uzunluğu 380 km., il sınırı içerisindeki uzunluğu 94 km. civarındadır. Karasu, Kahramanmaraş ilinde doğar ve Afrin çayı ile bugün kurutulmuş olan Amik Gölü yatağında birleşir ve 160 km. uzunluğundadır.

Hatay ilinde yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı geçer. Akdeniz iklim kuşağında bulunmaktadır. İklim iç kesimlere gidildikçe sertleşmektedir. Antakya merkez ve Dört Yol, İskenderun, Samandağ, Yayladağı ve Kırıkhan ilçelerinde kışlar ılık ve bol yağışlı, yazlar sıcak ve kurak geçer. Yani tipik Akdeniz iklimi yaşanmaktadır. Ortalama yıllık sıcaklık 16-21° c. arasındadır. Ortalama yıllık yağış miktarı 570-1160 mm. civarındadır. İl bazında görülen en yüksek sıcaklık değeri 43.9 ° c, en düşük sıcaklık ise -14.60 °c.'dir. Yıllık ortalama deniz suyu sıcaklığı 22.1 °c'dir. Hakim rüzgar yönü Güneybatı, rüzgar hızı 4.7 m/sn'dir.

1997 yılı Genel Nüfus sayımı sonuçlarına göre il nüfusu 1.197.139 kişidir. Bu nüfusun 603.052'si şehirlerde, 325.311'i beldelerde ve 277.372'si de köylerde yaşamaktadır. Kilometrekareye düşen nüfus yoğunluğu 223, nüfus artış hızı ise binde 10.66'dır (2000 Yılında Hatay 2000:37).

Belde Nüfusu: % 27

Şehir Nüfusu: % 50

Köy Nüfusu: % 23

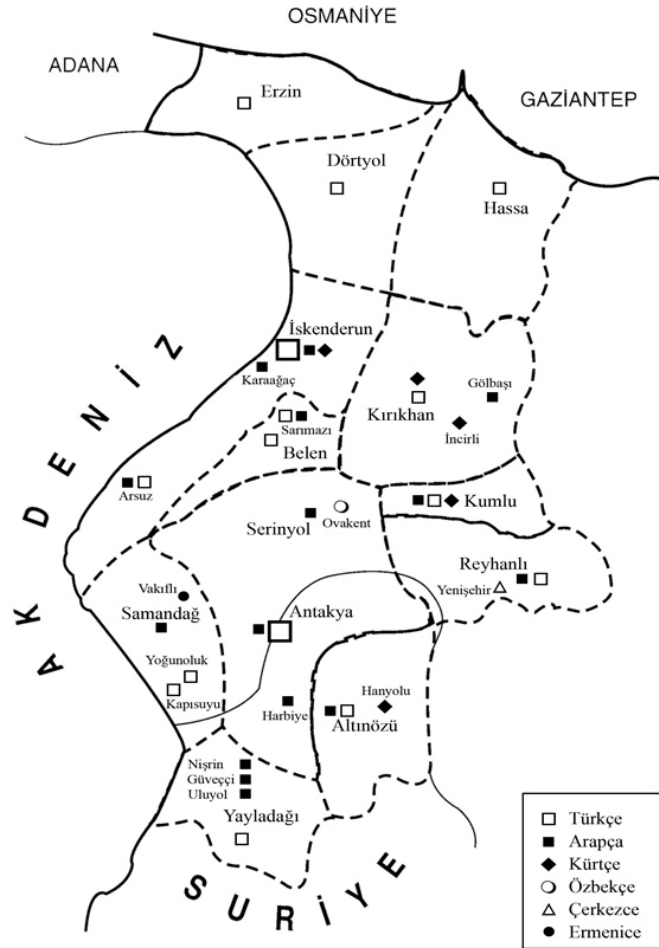
2. KURAMSAL OLARAK İKİ DİLLİLİK VE HATAY ÖRNEĞİ

Bu bölümde iki dillilik ve iki dillikle ilgili kavramsal tanımlamalar açıklanmaya çalışılacak ve iki dillilik kapsamında yer alan kavramlar Hatay örneğinde incelenecektir.

2.1. Hatay İlinde Etnik Gruplar ve Dil Çeşitliliği

Hatay ili geçmişten bugüne etnik çeşitlilik bakımından çok etnili bir yapıya sahiptir. “Hatay’da en kalabalık etnik grup Türk Sünnîlerdir. Nusayriler (Arap Aleviler) ise nüfus oranı itibariyle ikinci etnik grubu oluştururlar. Arap Sünnîler ve Arap Hıristiyanlar da nüfusça azımsanmayacak sayıdadırlar. Türk Sünnîlerin ana dilleri Türkçe’dir. Bu grubun dışında kalan Arap Alevî, Arap Sünnî ve Arap Hıristiyanların ana dilleri Arapça’dır” (Türk 2005:30).

Hatay ilini etnik çeşitlilik açısından incelemek istediğimizde 1924 yılı verilerine göre Gâlip et-Tavîl (2000:327-328), İskenderun’da yirmi bin, Antakya’da on iki bin ve Süveydiye, Harbiye ve Karamut’ta ise yaklaşık olarak kırk bin Alevî’nin bulunduğunu belirtmektedir. Tekin de (2000:220) 1922 yılı Hatay Sancağı sınırları içerisindeki Türk, Arap, Ermeni, Hıristiyan, Musevi ve Nusayrilerden oluşan etnik çeşitliliğe değinmektedir. 1965 nüfus sayımı bilgilerine göre ise, 30.000 Arap Sünnî, 148.072 Nusayri, 5000 Ortodoks bulunmaktaydı. Doğruel’e (2005:31) göre ise; Hatay ilinde kesin olarak belirlenmemekle birlikte, bugün çoğu Antakya ve Samandağ’da olmak üzere yaklaşık 400.000 Nusayri Alevi, 4000 civarında Arap Ortodoks, 120’si Vakıflı köyünde olmak üzere 1000 civarında Ermeni yaşamaktadır. Suriye ile sınır bölgeleri olan Reyhanlı ve Altınözü bölgelerinde ve köylerinde de Sünnî Araplar ikamet etmektedir.

Şekil: 2 Hatay Anadil Haritası

Antakya: Kent merkezinde, Sünni Araplar ve Nusayriler tarafından Arapça ve Türkçe kullanılmaktadır. Antakya'ya bağlı, Harbiye, Kuzeytepe, Küçükdalyan, Büyükdalyan ve Serinyol'da da Arapça kullanılmaktadır. Antakya kent merkezine 17 km. uzaklıkta yer alan Ovakent yerleşim merkezinde Özbekçe konuşulmaktadır.

İskenderun: Kent merkezinde Sünni Araplar, Nusayriler ve Hıristiyanlar tarafından Arapça ve Türkçe konuşulmaktadır. Mardin'den göç yoluyla gelenler tarafından az da olsa Kürtçe konuşulmaktadır. İskenderun'a bağlı Arsuz'da ve Arsuz'un bazı dağ köylerinde de Arapça konuşulmaktadır.

Reyhanlı: Sünni Türkler tarafından Türkçe ve Sünni Araplar tarafından Arapça konuşulmaktadır. Reyhanlı'nın Yenişehir mahallesinde yaşamakta olan Çerkez'ler günümüzde Türkçe konuşmakla birlikte yaşlılar kendi aralarında Çerkezce konuşmaktadırlar.

Samandağ: Kent merkezi ve merkeze bağlı köylerde Arapça kullanılmaktadır. Samandağ'a bağlı Vakıflı köyünde Ermeniler yaşamaktadır. Orta yaşın üzerindeki Ermeniler kendi aralarında Ermenice konuşmaktadırlar. Samandağ köylerinden Kapısu ve Yoğunluk, Türkçe konuşulması itibarıyla tek dilli yerleşim yerleridir.

Belen, Dörtüol, Erzincan ve Hassa: Türkçe konuşulmaktadır.

Yayladağı: Arapça konuşulan Arap Sünni köyleri Güveççi, Nişrin ve Uluyol dışındaki yerleşim yerlerinde Türkçe kullanılmaktadır.

Altınözü: Sünni ve Hıristiyan Arapların yerleştiği bu bölgelerde Arapça konuşulmaktadır. Altınözü'ne bağlı Hanyolu köyünde Kürtçe konuşulmaktadır.

Kırıkhan: Kent merkezinde Türkçe'nin yanı sıra az da olsa Kürtçe konuşulmaktadır. Kırıkhan'a bağlı Gölbaşı köyünde Arapça, İncirli köyünde Kürtçe konuşulmaktadır.

Kumlu: Sünni Araplar tarafından Arapça ve Türkçe kullanılmaktadır.

2.2. İki Dillilik (Bilingualism)

İki dillilik kelimesinin İngilizce karşılığı olan "Bilingualism" kelimesi, Latince iki anlamına gelen "bi" ve dilbilim anlamına gelen "lingualism" kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. "İki dillilik genellikle, yeterlik ve işlev gibi farklı unsurlara bağlı olarak, ideal- kısmi ve düzenli - bileşik gibi çeşitli kategorilerde ve kapsamlarda açıklanabilmekte ve tanımlanabilmektedir" (Romaine 1989:10). İki dilliliğin tanımlanmasında bir ölçüt olarak Bloomfield (1933:56), her iki dilin de iyi bir şekilde kullanılabilmesi gerektiğini belirtirken bunun tersine Haugen (1953:7), karşı dilde anlamlı ifadeler ortaya koyabilmek noktasında iki dilliliğin başladığını belirtir. Öte yandan Diebold (1964) ise iki dilliliği tanımlamasında en basit anlamıyla, her iki dilin de temas etmesiyle başladığını belirtmektedir. Diebold'un (1964) bu açıklaması ise bazı soruları da beraberinde getirmektedir. Çünkü günümüzde, şu veya bu sebeplerden dolayı bir çok insan birden fazla dilde bazı kelimeleri anlayabilmekte ve anlamsız veya yetersiz olmakla birlikte

cümle içerisinde kullanabilmektedir. Mesela, karşı dilde üretici bir yeterliğe sahip olmamakla birlikte bir kişi, bazı yapıları anlayabilmektedir. Bazı dilbilimciler bu durumu “pasif” veya “istekli” iki dillilik olarak tanımlarlar. Hockett (1958:16) ise bu durumu “semibilingualism” (yarı - iki dillilik) olarak nitelendirmektedir. Mackey’e (1968:555) göre ise iki dilliliğin tanımlanmasında dört konu ele alınmalıdır: “Derece, işlev, değişiklik / ardışıklık ve karışma”. Derece, dili konuşan kişinin her bir dildeki yeterliğini ortaya koymak amacını gütmektedir. İşlev, iki dilli konuşmacının konuşmalarının işlevi ve bireyin dille ilgili olarak toplam repertuarının farklı rollerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Değişiklik, bireyin her iki dildeki bireysel dil değişikliklerini hangi dereceye kadar yaptığını ele alır. Karışma ise bireyin her iki dilde hangi oranlarda bir araya getirdiğini veya ayrı tuttuğunu inceler.

2.3. İki Dillilik Tipleri

İki dillilik daha önce de belirtildiği gibi, dilbilimcilerin incelediği şekli ile genellikle bireylerle yapılan görüşmeler ve bireylerin dil kullanımları üzerinde yapılacak çalışmalarla incelenebileceği gibi aynı zamanda, Sosyolinguistik, Psikolinguistik ve Dil Antropolojisi alanında çalışmalar yapan araştırmacılarca da grup ve topluluk boyutunda ele alınabilmektedir. İki dillilik tiplerini ele alırken, araştırmacılarca ortaya konulan bilgilerin doğrudan iki dilliliğin ortaya çıkış nedenlerine bağlı olarak ve araştırmacıların çalışma alanları doğrultusunda belirlendiğini belirtmek gerekir. Dilbilim, Sosyolinguistik, Psikolinguistik ve dil Antropolojisi alanında yapılan çalışmalar genellikle birbirlerinin çalışma alanlarına girebilmekte ve zaman zaman karışıklığa yol açabilmektedirler. Buna rağmen, bu disiplinler arasında bir kırmızı nokta belirlemek gerekirse, dilbilimciler, Sosyolinguistik ve Psikolinguistik alanında çalışma yapan araştırmacıların daha çok bireyler üzerinde veya karşılaştırmalı olarak toplumların dillerini incelediklerini görebiliriz. Dil Antropolojisi alanında çalışma yapan araştırmacılar, dil yoluyla toplulukların veya dil gruplarının davranışlarını incelemeyi ve bu davranışları sergilemelerinin kökenlerine inerek nedenleri ile ortaya koyabilmeyi ve böylelikle de o topluluğun geneline ilişkin davranış şekillerini belirlemeyi hedeflemektedirler.. Bu nedenle, bu bölümde ele alınacak iki dillilik tiplerinin, tüm disiplinler için bir ortak

teşkil ettiğini belirtmekte fayda var. İki dilliliğin çıkış sebepleri, tüm disiplinler için ayrı bir araştırma ve inceleme konusu gerektireceğinden, iki dillilik tiplerini dilbilimsel, Sosyolingüistik, Psikolingüistik ve Antropolojik açılardan sınıflandırmak gerekmemektedir.

“Doğal iki dillilik (natural bilingualism) terimi, resmi bir eğitim olmaksızın, bireyin günlük hayatta doğal iletişim yoluyla iki dili öğrenmesini anlatmak için kullanılmaktadır ve genellikle de erken yaşlarda öğrenilmektedir” (Skutnabb ve ark. 1981:95). Doğal iki dillilik gerek içsel gerekse de dışsal sebeplerle gerçekleşebilmektedir. İçsel sebeplere göre, doğal iki dillilik genellikle aile içerisinde gerçekleşmektedir. Aile bireyleri iki ayrı dili konuşmaktadırlar. Dışsal veya toplumsal sebepler diye tanımladıklarımız ise ailede konuşulan dilin dışında bir dilin genel olarak toplumun bireyleri tarafından konuşuluyor olması durumudur. Böylesi bireyler iki dildeki yeterlik ve diğer dili edinimleri sosyal hayat içerisinde kendilerini yeterince tanımlama ve yaşama uyum sağlayabilme çabasının bir karşılığı olacaktır. Doğal iki dilliliğin karşıt anlamı da açıkça belirtmek gerekirse, doğal olmayan iki dillilik olacaktır. Doğal ve doğal olmayan terimlerinin kullanılışı bize aynı zamanda bir dili doğal süreçler içerisinde öğrenmenin ve bir öğretim süreci içerisinde öğrenmenin insanlar tarafından nasıl algılandığını da ortaya koymaktadır. Doğal süreçler içerisinde bir dili öğrenmenin tersi anlamına gelen doğal olmayan iki dillilik, dili bir öğretim süreci boyunca öğrenmenin zorluğunu da ortaya koymaktadır.

“Kültürel iki dillilik genel olarak okul iki dilliliğiyle benzerlikler gösterir fakat, kültürel iki dillilik, yabancı dili iş, seyahat ve benzeri sebeplerden dolayı öğrenen yetişkinlere ilişkin olarak kullanılmaktadır” (Skutnabb ve ark. 1981:96). Doğal iki dillilik ve okul iki dilliliği bir dizi kavramı ve tartışmayı da beraberinde getirmektedir. Uç bir görüşe göre, sadece doğal iki dilliler, iki dilli olarak kabul edilirken okul iki dillileri ve buna kültürel iki dilliliği de eklersek yabancı dilde yetkinliğe sahip olmaktan fazlası olmadığı düşünülmektedir. Malmberg (1977:134-135), bir açıklamasında konuyu şöyle özetlemektedir: “İki dilli birisi, kendi ana diline ek olarak, çocukluğundan itibaren veya erken yaşlardan itibaren diğer dili doğal iletişim yolları ile öğrenen kişidir; böylelikle kişi doğal olarak ait olduğu sosyal veya mesleki grup içerisinde diğer dilsel topluluğun tamamı ile yetkin bir üyesi haline gelecektir. Yine Malmberg’e (1977:135) göre, “zahmetli bir çaba ile

ikinci bir dilin edinimi iki dillilik ile sonuçlanmaz. Bu durum, iki dillilik ve yabancı dillerin bilinmesi ile ilgili kabul edilir bir sınırın varlığını ortaya koyar". Araştırmacıya göre iki dilli kişi, doğal olarak her iki dil topluluğunda da fazladan bir efor sarfetmeden konuşabilmelidir. İki dilli kişilerin her iki dilde de bir yetkinliğe sahip olduklarını kabul edersek belirli bir alanda ve o konu ile ilgili özel terminolojiyi kullanarak konuşma yapmaları beklendiğinde doğal olarak her iki dilde de bunu rahatlıkla yapabilmelidirler.

Elit iki dillilik ve halk iki dilliliği arasında paralel bir ayrımsama vardır. Elit iki dilliler oldukça yüksek eğitim düzeyine sahiptirler ve eğitimlerinin bir kısmı, dilleri doğal olarak kullanma yoluyla yabancı dillerde gerçekleşmektedir. Diğer yandan, Halk iki dilliliği diye nitelendirdiğimiz türe giren bireyler genellikle bu dili konuşan insanlarla (diğer insanları kendi dillerini konuşmaya zorlayan insanların bulunduğu gruplar arasında bulunmak) pratik temaslara girmek zorunda kalan kişilerdir. Halk iki dilliliğine giren bireyler çoğunlukla dilsel bir azınlıkta bulunan gruptan gelen kişilerdir, fakat bazen de özellikle baskıcı dilsel çoğunluğun bulunduğu üçüncü dünya ülkelerinden gelebilmektedirler (Skutnabb ve ark. 1981:97). Paulston'a (1977b:35) göre, seçkin iki dillilik asla bir problem olarak görülmemektedir, fakat "halk iki dilliliği bir çok eğitimsel sıkıntılarla ilişkilidir. Bununla birlikte, halk iki dilliliği kendi içerisinde sorunsal değildir, fakat iki dilli çocukların eğitimi yanlış yollarla yapıldığında eğitim problemleri artacaktır" (Skutnabb ve ark. 1981:97).

Dillerin ve kültürlerin bir araya gelmesi neticesinde oluşabilecek dil çeşitliliklerini Hamer ve Blanc (1989:118) dört ayrı kategoride ele almaktadır:

1. Kişi, evde içerisinde bulunduğu toplumun genel olarak konuştuğu dilin dışında bir dil kullanmaktadır;
2. Kişi evde iki ayrı dil kullanmaktadır ve bunlardan birisi içerisinde bulunduğu toplumun genel olarak kullandığı dillerden birisidir;
3. Kişi evde iki ayrı dil kullanmaktadır ve bu dillerin her ikisi de içerisinde bulunduğu toplum tarafından kullanılmaktadır;
4. Kişi evde iki ayrı dil kullanmaktadır ve bunların her ikisi de içerisinde bulunduğu toplum tarafından kullanılmamaktadır.

“Okul iki dilliliği, adından da anlaşılacağı gibi, yabancı dili resmi (formal) bir eğitim yolu ile öğrenmenin bir sonucudur ve aslında doğal bir iletişim aracı olmasının tersine o dili öğrenen kişinin başka şansı olmadığını göstermektedir” (Skutnabb ve ark. 1981:95). Öğrenilmek zorunda olan dil, dört duvar arasında kalacaktır. Okul iki dillileri için yabancı dilde öğrenilen bilgi nihai önem taşımamaktadır; fakat arzulanmaktadır. Bu öğrenilen yeni dil, öğrenciler için, öğrenmekten hoşlandıkları bir durum veya işlerinde kullandıkları ya da o dilin doğal konuşmacıları ile konuşmaktan zevk aldıkları bir durumdur.

Çocuklarda iki dillilik tipleri ve iki dilliliğin tanımlanması konusu ise ayrı bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır ve iki dillilik tiplerinin belirlenmesine ilişkin çalışmalarda araştırmacıların ilgilendikleri disiplinler doğrultusunda değişiklikler göstermektedir. Kimi araştırmacılar çalışmalarını tüm yetişkinler üzerinde yaparken, kimi araştırmacılar da sorunun kökenine inebilmek amacıyla kadınlar ve çocuklar ile ilgili çalışmalar yapmaktadırlar.

Çocuklar üzerinde iki dillilik çalışmaları yapan Romaine (1995:183-185) çocuklarda iki dilliliği altı ayrı kategoride incelemektedir:

1. Bir kişi - bir dil

Ebeveynler farklı dil konuşmaktadırlar ve bunlardan birisi içerisinde buldukları o toplumun genel olarak konuştuğu dildir (dominant dil). Ebeveynler çocukla olan konuşmalarında kendi dillerini kullanmaktadırlar.

2. Genel olmayan (non-dominant) ev dili

Ebeveynler farklı dil konuşmaktadırlar ve bunlardan birisi içerisinde buldukları o toplumun genel olarak konuştuğu dildir. Ebeveynlerin her ikisi de ev dışarısında kullanılmayan ve çocuğun dışarıda kullanmak zorunda kaldığı dilin dışındaki hakim / genel olmayan (non-dominant) dili konuşurlar.

3. Toplum desteği olmaksızın genel olmayan (non-dominant) ev dili

Ebeveynlerin her ikisi de genel olmayan, toplumun konuşmadığı, dili kullanmaktadırlar. Her iki ebeveyn de çocukla olan konuşmalarında kendi dillerini kullanırlar.

4. Toplum desteği olmaksızın genel olmayan (non-dominant) çift ev dili

Ebeveynlerin her ikisi de farklı dilleri konuşmaktadırlar ve konuştukları dillerin her ikisi de toplumun genel olarak konuştukları dil grubuna ait değildir. Ebeveynlerin her ikisi de çocukla olan konuşmalarında kendi dillerini konuşmaktadırlar.

5. Genel olmayan dile sahip ebeveynler (non-native)

Ebeveynlerin her ikisi de toplumun genel olarak konuştuğu (dominant dil) dili konuşmaktadırlar. Ebeveynlerden birisi çocukla olan konuşmalarında daima kendine ait olmayan bir dille konuşmaktadır.

6. Karışık diller

Ebeveynler iki dillidir ve toplumun bazı bölümleri de iki dilli olabilir. Ebeveynler dil değişikliği (code-switch) yapabilirler ve dilleri birbirine karıştırabilirler.

Romaine'in (1995) yukarıda belirtilen çocuklardaki iki dillilik belirlemelerine rağmen, Hamers ve Blanc (1989:28) yetişkinler için yapmış olduğu iki dillilik tanımlamalarının çocuklar için de geçerli olduğunu tanımlamaktadır.

2.3.1. İki Dillilik Tipleri Açısından Hatay Örneği

Doğal iki dillilik açısından Hatay ili ile ilgili tanımlamalarda bulunmak gerekirse, televizyon, gazete, dergi gibi etkili kitle iletişim araçlarının yoğun bir şekilde kullanılması ve genç nüfusun eğitim sürecine dahil olması ile birlikte anadili Arapça olan ailelere mensup olan bireyler Türkçe'yi etkin bir şekilde geçmişe oranla daha fazla kullanmaya başlamışlardır. Alan araştırmasında iki dilli bireylerden genç nüfus anadilleri sorulduğunda Arapça olduğunu belirtmekle beraber aile ortamında, arkadaş ve okul çevresi içerisinde her iki dilin de etkin bir şekilde konuşulduğunu ifade etmektedirler. Genç nüfusta, etkili bir kitle iletişim aracı olan televizyon seyretme oranının bir önceki kuşağa göre daha yüksek olması ve okul ortamında ders dilinin Türkçe olması nedeni ile Türkçe'yi daha fazla kullanmaktadırlar. Birey aile ortamında bir önceki kuşaktan olan akrabaları ve aile büyükleri ile Arapça'yı kullanırken aile dışında, okul ortamında ve resmi kurumlarla olan münasebetlerinde Türkçe kullanmak durumunda kalmaktadır. Bu nedenle de bireyler her iki dili de aynı anda etkin bir şekilde kullanmayı öğrenmektedirler. Sosyal etkileşimin artması, kültürel kapalılığın azalması ve toplumların birbirleri ile daha fazla iletişim halinde olması ile birlikte resmi dil olan Türkçe'nin kullanımı buna eşdeğer olarak artış göstermiştir. Bu nedenle de yeni nesil iki dilli bireylerin dil kullanımlarını tanımlarken iki dilliliği "doğal iki dillilik" olarak ele alabiliriz.

Hatay ili içerisinde geçmişe dayalı kapalı bir kültürün olması, özellikle kırsal alanda bireylerin iletişiminin az olması nedeniyle Arapça'nın yoğun olarak konuşulduğu bölgelerde bireyler ana dillerini Arapça olarak tanımlamaktadırlar. Diğer kültürlerle iletişimin daha az olduğu ve dış çevrelerle iletişime daha az gereksinim duyulan kırsal bölgelerde dolayısı ile bireyler ikinci bir dil öğrenimini sadece ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirmektedirler. Harbiye, Reyhanlı, Samandağ ve Altınözü gibi kırsal alanlarda yapılan görüşmelerde, tarımsal alanlarda faaliyet gösteren iki dillilerin, resmi kurumlar ve eğitim kurumları ile daha az iletişime geçtikleri saptanmıştır. Bundan dolayı, bu bölgede yaşayan iki dillilerin ikinci dili öğrenme ve kullanma oranları genç kuşaklara kıyasla oldukça düşük kalmaktadır. “Kültürel iki dillilik yabancı dili iş, seyahat ve benzeri sebeplerden dolayı öğrenen yetişkinlere ilişkin olarak kullanılmaktadır” (Skutnabb ve ark. 1981:96). Yetişkin bireyler, çevredeki diğer topluluklarla ve bireylerle iletişim kurmak, ticari ve ekonomik yönden hayatlarını sürdürebilmek amacı ile kültürel bir etkileşime girmektedirler. Bu nedenle, yetişkin bireyleri kültürel iki dilli olarak tanımlayabiliriz.

“Elit iki dilliliğin” veya “seçkin iki dilliliğin” daha çok göç yolu ile gerçekleşmesinden dolayı Hatay’da bu tür bir iki dillilik olmadığını söyleyebiliriz. Yine aynı şekilde, ana dil dışında başka bir dilin baskı yöntemleriyle öğrenilmek zorunda kalınması olarak bilinen “halk iki dilliliği” de Hatay ili için geçerli bir tanımlama olmayacaktır. Eğitim dili olarak ve resmi dil Türkçe olmasına karşın Arapça serbestçe ve özgürce konuşulmaktadır.

2.4. İki Dilliliğin Ortaya Çıkışı ve Nedenleri

İki dillilik, dilbilimcilerin incelediği şekli ile genellikle bireyler üzerinde incelenebileceği gibi aynı zamanda, sosyolinguistik ve dil antropolojisi alanında çalışmalar yapan araştırmacılarca da grup boyutunda ele alınabilmektedir. Birbirleri ile birlikte yaşayan farklı dil gruplarının diğer gruplar ile iletişim kurma ihtiyacı son derece normaldir; gruplardan birisi diğerinin dilini öğrenecektir (Mackey 1967). Mackey’in (1967) açıklamalarına benzer bir şekilde Romaine (1995:23),

“İki dillilik sadece bireylere özgü bir davranış şekli değildir. Farklı gruplar arasında dil iletişimine ve neticesinde de iki dilliliğe yol açan biçimlerde de tartışılabilir. İki dilliliği, bireysel ve toplumsal iki dillilik terimleri ile ayırt etmeye çalışmak oldukça zordur”,

diye ifade etmektedir. Yine Mackey’e (1967:76) göre iki dillilik oldukça şaşırtıcı ve farklı örüntülerle karşımıza çıkabilir:

“İki dillilik, İspanyolca konuşulan Meksika ve İngilizce konuşulan Amerika gibi farklı dillerin konuşulduğu dil gruplarının, ekonomik ve ticari sebeplerden dolayı aynı platformda bir araya gelmesine yol açabilir”.

Aynı zamanda, bazı ülkelerin belirli bölgelerinde dilsel azınlıkların bulunduğu bölgelerde de karşımıza çıkabilir. Mesela, Britanya’da Galler bölgesinde yerel bir dil olan Brütön’ca (bir Celtic dili) konuşulmasının yanı sıra Fransızca ve İngilizce konuşulmasını örnek gösterebiliriz (Grosjean 1982:2). Dünyanın bazı bölgelerinde ise iki dillilik esasen şehir bölgelerinde gözlemlenmektedir: “Gana’da, Medine kasabasında seksenin üzerinde dil birbiriyle iletişim halindedir ve orada yaşayanların çoğu en az üç dili konuşabilmektedirler” (Berry 1969). Öte yandan, halkın genel olarak kırsalda yaşadığı Yeni Gine’de halkın çoğunluğu iki veya daha fazla dili konuşabilmektedir. Brezilya - Kolombiya sınırındaki bir bölgede yaşayan 10.000 kişi yirmi beş ayrı dili konuşmaktadırlar ve halkın büyük bir çoğunluğu iki dilli veya üç dillidir (Sorensen 1967). İki dillilik aynı zamanda belli meslekleri icra edenlerde görülebilmektedir. Mesela, inşaat işçisi olarak göç eden İtalyanlar buldukları bölgeye bağlı olarak, Fransızca veya İsviçre Almanca’sı konuşmaktadırlar (Grosjean 1982:3). İki dillilik sosyal sınıfa göre değişebilir. Mesela Çarlık Rusya’sında Aristokrat sınıfın üyeleri hem Rusça hem de Fransızca bilmekteydi. Yaş ve cinsiyet, iki dillilikte belirleyici sebepler olabilir: Mesela, Almanya’da çalışan Portekiz ve Türk işçilerin eşleri nadiren Almanca öğrenmekle birlikte, kocaları çalıştıkları işlerden dolayı az da olsa Almanca öğrenmektedirler (Grosjean 1982:3). Neticede iki dillilik, iki dil grubunun birbiri ile ne derece temas ettiğine bağlı olarak ortaya çıkar (Mackey 1967). Benzer ve daha geniş bir ifadeyle ve içine kültür ifadesini de ekleyerek Fox (1973:260) da “iki veya daha fazla dilin bir araya geldiği toplumlarda iki veya daha fazla kültürün etkileşimi gerçekleşecektir” demektedir.

Göçe bağlı olarak ortaya çıkan iki dillilik bir çok farklı sebeplere dayandırılabilir. Bunlardan birisi de sosyal ve ekonomik nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan iki dillilik fenomenidir (Grosjean 1982:32). Genel olarak bakıldığında iki dilliliğe yol açan sebepler oldukça fazladır. Bunların en başında da göç yoluyla farklı dilleri konuşan grupların bir araya gelmesi ve farklı grupların birbirleri ile teması yer almaktadır. Sosyal ve ekonomik sebeplerden dolayı gerçekleşen göçler iki dilliliğe yol açmaktadır. Tarihte birçok grup, daha iyi yaşam şartlarına kavuşabilmek umudu ile kendi topraklarından ayrılarak başka yerlere göç etmişlerdir. 19. yüzyılda İrlanda'daki patates kıtlığı nedeniyle bir çok insan Amerika Birleşik Devletlerine göç etmek zorunda kalmıştır. Böylelikle de Galce konuşan bu topluluklar, buldukları topluma uyum sağlayabilmek amacıyla İngilizce öğrenmek zorunda kalmışlardır (Grosjean 1982:32). Yine benzer bir şekilde, bu yüzyılın ortalarına doğru Avrupa'nın, Cezayir, Portekiz, Yugoslavya ve Türkiye gibi daha fakir ülkelerinden bir çok göçmen orta Avrupa ülkelerine iş bulma umuduyla göç etmişlerdir. Göçmenler çalıştıkları işyerlerinde yeni ülkelerinin dilini konuşurken aile ortamında ve yakın dostlarıyla ana dillerini konuşmaya ve korumaya devam etmişlerdir (Grosjean 1982:32).

Göçe bağlı olarak ortaya çıkan iki dilliliğin bir başka nedeni de *ticari olgulardır*. Mackey' e (1967) göre ticaret de iki dilliliğin temel sebepleri arasında yer almaktadır. Ticaretle uğraşanlar ve iş adamları da seyahat ettikleri bölgelerde konuşulan dilleri de kendi dilleri gibi konuşabilme yeteneğine sahip olmuşlardır. Mesela, M.Ö. 3.,4. ve 5. yüzyıllarda Yunan'ca Akdeniz'de konuşulan ortak bir dildi (Lingua Franca). Son zamanlara kadar, Hausa ve Swahili Afrika'da ortak bir dil olduğu gibi Rusça da S.S.C.B.'de ortak bir dildi. Tıpkı günümüzde İngilizce'nin uluslararası arenada ortak bir dil olması gibi (Grosjean 1982:32).

Politik ve dini sebeplere dayalı göçler de iki dilliliğe yol açmaktadır (Mackey 1967). 20. yüzyılda, 1917 devriminden sonra bir çok Rus Avrupa'ya, Küba'da Fidel Castro'nun yönetimi ele geçirmesinden sonra bir çok Kübalı da Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmişlerdir. Vietnam'ın 1975'te yeniden bir araya gelmesiyle bir çok Güney Vietnamlı, Fransa'ya ve A.B.D.'ye göç etmişlerdir. Sebebi her ne olursa olsun, insanların hareketliliği iki dilliliğin önemli bir sebebidir (Grosjean 1982:33).

İki dilliliğin diğere temel sebeplerinden birisi de *milliyetçilik ve politik federalizm* nedeniyle ortaya çıkan iki dilliliktir. 19. yüzyılda dilsel kimlik ve ulusal kimlik insanların kafasını karıştırırsa da ulusal dillerin yaygınlaşmasında ve iki dilliliğin dereceleri üzerinde milliyetçilik bir çok ülkede büyük bir etki yaratmıştır (Grosjean 1982:33). “Dil ve Milliyetçilik” isimli kitabında Fishman (1972b), her ülkenin bir dile sahip olması gerektiğini savunan bir dizi yazarı belirtmektedir. Fishman'ın kitabında yer alan yazarlardan birisi de, “Kendine ait bir dili olmayan insanlar, yarı milliyetlidir”, ifadesini kullanan Davies'tir (Fishman 1972b). Davies,

“Bir ulus, ulusal sınırlarından çok, dilini muhafaza etmelidir; dil kesin bir

bariyerdir, bir kale veya nehirden önde gelen önemli bir sınırdır”,

sözleriyle dilin önemini milliyetçi bir çizgiyle ifade etmektedir (Fishman 1972b:49). Dile karşı gelişen bu milliyetçi tavır, yerel dillerin konuşulduğu ülkelerde, ulusal dilin konuşulması yönünde bir tercih kullanılması fikrini de doğuracaktır. Ulusal dilin, devlet okullarında ve kamusal alanda kullanımının zorunlu olduğu ve bunun bir devlet politikası olduğu durumlarda, iki dillilik uzun ömürlü olmayacaktır (Grosjean 1982:34). Böylesi bir durumda tek dillilik (monolingualism) kaçınılmazdır. Öte yandan Mackey'e (1967) göre, politik federalizm ve hükümet politikasının esnek olduğu durumlarda, iki dillilik kalıcı olarak sağlanabilir. Mackey'e (1967) göre Malezya, S.S.C.B. ve Yugoslavya gibi azınlık dillerinin olduğu ülkelerin ulusal sınırları içerisinde iki dillilik merkezi devlet tarafından sağlanmaktaydı. Bunun yanı sıra, oldukça önem arz eden bir diğere konu, küçük dilsel grup birden fazla ülkenin sınırları içerisinde yer alabilmektedir. Fransa'da Brütön'lar, A.B.D.'de Navajo yerlileri ve Japonya'da Ainu topluluğu gibi (Grosjean 1982:34). Dilsel bir grubun birden fazla coğrafi bölgeler üzerinde yer alması ve birden fazla ülkelere dağılmasının farklı sebepleri olabilir. Mesela, Kürtler, Türkiye, Irak, İran, Suriye ve Sovyetler Birliği toprakları üzerinde yer almaktaydılar; bu dilsel grup içerisinde Kürtçe-Türkçe, Arapça-Kürtçe konuşan iki dillilere rastlanabilir (Grosjean 1982:32). Aynı şekilde, bu tez çalışmasında da yer alan Arap Alevi topluluğu Nusayriler, Lübnan, Suriye ve Türkiye toprakları üzerinde yaşamaktadırlar. Türkiye'de yoğun bir şekilde Mersin, Adana, Hatay ve Tarsus'ta yaşayan Nusayriler, hem Türkçe hem de Arapça konuşan iki dillilerdir (Aslan 2005:28; Türk 2005:35).

“İki dilliliğin bir başka ileri derecede önemli sebebi de *eğitimsel ve kültürel* nedenlerdir” (Mackey 1967). “Tarih boyunca, belirli diller ve kültürler tüm dünyada insanların yaşamlarını yönlendirmişlerdir; mesela Roma İmparatorluğu döneminde Yunanca eğitim ve kültür diliydi” (Grosjean 1982:34). “Tüm eğitimli Romalılar, felsefe, tıp, yazın ve genellikle de edebiyat alanında Latince ve Yunanca olmak üzere iki dilliydiler; varlıklı Romalı aileler, oğullarının Yunanca eğitim görmesine önem veriyorlardı” (Kahane ve Kahane 1979). Bazı çocuklar eğitim görmek üzere Atina’ya gönderiliyordu. Yunanca sadece eğitim müfredatında değil aynı zamanda da çocuğun eğitiminde temel teşkil etmekteydi (Grosjean 1982:34). Hıristiyanlığın yayılmaya başlaması ile birlikte de Latince baskın ve egemen dil olmayı başarmıştır. “Haçlı seferleri dönemi ve yine XIV. Louis dönemi ve onu takip eden dönemlerde Fransa, Avrupa’nın kültürel yaşamına yön vermiştir” (Grosjean 1982:35). Huguenot devrim göçmenlerinin de etkisiyle, Büyük Frederick’in egemenliği döneminde Fransızca, Prusya’da hemen hemen resmi bir dil statüsü kazanmıştı (Kahane ve Kahane, 1979). Voltaire, 1750’de yazdığı mektubunda şöyle demektedir: “Kendimi Fransa’daymış gibi hissediyorum, herkes dilimizi konuşuyor” (Grosjean 1982:35). Rönesans döneminde hakim dil İtalyancayken bu gün de İngilizce, uluslararası arenada bilim ve teknoloji alanında kullanılmaktadır. Eğitim amacıyla dünyanın farklı ülkelerinden bir çok insan A.B.D.’ye göç etmekte ve dil öğrenmek amacıyla İngilizce konuşulan, A.B.D., Kanada ve İngiltere, İskoçya ve Galler gibi Britanya ülkelerine gitmektedir. İngilizce’nin, bilim ve teknoloji alanında hakim dil olmasının bir diğer sebebi de yapılan bilimsel çalışmaların çok fazla dillere çevrilerek yayınlanması yerine genel geçer dil İngilizce’ye çevrilmesidir. Mackey (1967), bu eğitim amaçlı da olsa kişilerin yeni bir dilde öğrenim görmek amacıyla dil edinimini iki dillilik diye tanımlamaktadır.

2.4.1. Hatay’da İki Dilliliğin Ortaya Çıkışı ve Nedenleri

Arapça Hatay’da halen etkin bir şekilde, Hıristiyanlar, Sünni Araplar ve Alevi Araplar tarafından kullanılmaktadır. Arap Alevilerinin bölgeye gelişi ile ilgili olarak Aslan (2005:33),

“9. yüzyılda Irak dolaylarında yaşamını sürdüren Muhammet bin Nusayr savaşmak için geldikleri Suriye’de Lazkiye yakınlarındaki Ansariye dağlarını

kendilerine mekan edinir ve heteredoks bir tarikat kurar ve Nusayriler olarak anılan kendine özgü gizli bir inanç geliştirir”

demektedir. Benzer bir şekilde Uluçay da (1999:21), Nusayrilik anlamında, Arap soyundan geldiklerine inanan, Mersin, Tarsus, Adana, İskenderun ve Antakya bölgelerinde yaşayan ve Suriye ve Lübnan’la da bağları bulunan bir grup insanın tanımlandığını belirtmekte ve Arapça konuşan Nusayrilerin yaşadığı bölgeleri açıklamada Hatay ilini de kapsam içine almaktadır. Andrews (1992:214-218) Nusayriler ile ilgili tanımlarında Arap etnik kökenine sahip olduklarını, Suriye’deki “Gebel ve Ansariye bağlı Süryani / Lübnan Arapça lehçesi” kullandıklarını ve İbrahim Paşa zamanında Suriye ve Ürdün toprakları üzerinden gelerek bugünkü yerleşim bölgelerinin şekillendiğini belirtmektedir. Özellikle Reyhanlı ve Altınözü bölgelerinde ilçe merkezi ve köylerinde ikamet eden Sünni Arapların bölgeye hangi tarihlerde geldikleri ve yaşadıkları ile ilgili somut veriler yoktur. Türklerin bölgeye gelişleri ile ilgili olarak et-Tavil (2000), Osmanlı İmparatoru Yavuz Sultan Selim’in İran seferine çıkarken Suriye’nin Lazkiye kenti ve Antakya’da otuz bin askerin çadır kurduğunu ve konakladığını ve bölgeye Kemah Türklerinin yerleştirildiğini belirtmektedir. Osmanlı İmparatorluğunun bölgeye gelmesinden sonra bölgenin ıslah edilmesi amacıyla Türkmen ve Kürt aşiretleri de iskan edilmeye başlanmıştır (Doğruel 2005:30). Sultan Selim zamanında yerleştirilen Türkler nedeniyle bölgeden uzaklaşan Nusayriler Kanuni Sultan Süleyman zamanında geri dönmeye başladılar. Geri dönen Nusayriler, Antakya, Adana çevresi ve Tarsus’a kadar uzanan bölgeye yerleşmişlerdir (et-Tavil 2000:227-275). Abdülhamit döneminde Türk esnafın artması ve memur ailelerinin de gelmesiyle Türk nüfusun arttığı belirtilmektedir (Türkmen 1937).

Bölgeye farklı tarihlerde gelen farklı kültürler çok kültürlü ve çok dilli bir ortamın oluşmasını sağlamaktadırlar. Sünni ve Alevi Arapların ana dil olarak Arapça’yı kullanmaları ve yaşadıkları bölgelerde dillerini muhafaza etmeleri ve sürdürmeleri Türkçe ve Arapça’nın etkin bir şekilde kullanılmasına yol açmıştır. Farklı kültürlerden bir araya gelen insanların karakteristik ve kültürel özellikleri aynı potada birleşmekte ve iki dilde varolan kavramlar, birbirlerinin yaşam alanına nüfuz etmektedir.

Eğitimsel ve kültürel nedenlerden ötürü ana dili Arapça olan iki dilli bireyler

Türkçe'yi öğrenmek ve kullanmak durumunda kalmaktadırlar. Resmi kurumlarda ve eğitim öğretim kurumlarındaki dilin Türkçe olması nedeniyle öğrenim görmek ve resmi kurumlardaki işlemlerini halletmek amacıyla günlük hayata dahil olmak isteyen bireyler Türkçe öğrenmeye gayret etmektedirler. İki dilliliğin etkileri, sosyolinguistik bakış açısıyla incelendiğinde, ana dili Arapça bireyler, eğitim ve öğretim haklarına sahip olabilmek amacıyla çocuklarına Türkçe öğretmektedirler.

Sosyal ve ekonomik ve ticari olgular nedeniyle oluşan iki dilliliğin ortaya çıkışını ve sürdürülmesini tek bir başlık altında ele alabiliriz. Sosyal hayat içerisinde ana dili Arapça olan bireylerin günlük yaşamlarında sosyal münasebetleri ve ticari ilişkileri dolayısıyla Türkçe öğrenmeleri ve kullanmaları da ilişkilerin sürdürülebilirliği açısından kaçınılmazdır. Öte yandan, Arapça'nın ana dil olduğu Suriye, Ürdün, Lübnan, Dubai, Suudi Arabistan gibi ticari ilişkilerin yaşandığı ve ana dili Arapça olan bireylerin çalışmak amacıyla yurt dışına gitmeleri de Hatay'da Arapça'nın devamlılığı açısından etkin bir rol oynamaktadır.

Dini sebepler de Arapça'nın sürdürülmesi ve iki dilli ortamın oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Arapça anadilli toplulukların dini ritüellerinin Arapça olması, dualarını Arapça okumaları ve kutsal kitaplarının Arapça olması, Arapça'nın yaygın olarak kullanılmasına yol açmaktadır. Özellikle Nusayrilerin dini ritüellerini Arapça gerçekleştirmeleri ve çok sayıda dini bayramların olması ve Arap Aleviliğinde önemli bir yer tutan “amcalık geleneği” ritüelinin Arapça olarak gerçekleştirilmesi Arapça'nın etkin bir şekilde kullanıldığını ortaya koymaktadır. “Nusayrilerin asıl dini görüşlerini açıklayan başvuru kitapları ise Kitabu'l-Mecmu'dur. On altı sureden oluşan bu kitabın yazarı, aslen İranlı olan, Şeyh Yaprak adı ile ünlenmiş Hamdan el-Hasibi'dir” (Türk 2005:103).

Milliyetçilik ve Politik Federalizm anlamında yerleşik bir iki dillilik anlayışından söz etmek mümkün değildir. Ana dili Arapça olan iki dilli bireyler tarafından Arapça'nın kullanımı ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenmektedir.

2.5. İki Dilliliğin Avantajları

“Modern yaşam, bir kültürün çevresindekilerden tamamen bağımsız olmasını veya yaklaşan etkilerinden uzak kalmasını imkansız hale getirmektedir” (Fishman

1991:85). Bir toplum içerisinde yaşayan birden fazla kültürler, kendi kültürel yapılarını sürdürmeye devam etmenin yanı sıra diğer kültürle yaşamaya ve diğer kültürün temel özellikleri hakkında temel bilgi sahibi olmayı da sürdürecektir.

“İki dillilik fakirler için ne ağır bir yük ne de zenginler için bir lüktür. Daha önce de belirtildiği gibi iki dillilik, her iki dili de konuşan için büyük pozitif bir kazançtır. Bununla birlikte, tüm köprülerde olduğu gibi gözlenmeli ve gerektiğinde tamir edilmelidir” (Fishman 1991:85).

Fishman (1991), iki dilliliğin kültürler ve toplumlar arasında bir geçiş aracı olmanın da ötesinde bir köprü vazifesi gördüğünü ve kültürleri bir potada erittiğini ve birleştirdiğini ileri sürmektedir. Yine aynı şekilde araştırmacı, iki dilliliği ne çağdaş bir strateji olarak görmek ne de günümüz toplumları için açık bir tehdit olarak kabul etmek yerine, modern dünyanın çok kültürlülük gerçeği içerisinde zenginleştirici bir unsur olarak algılamayı tercih etmektedir.

“İki dillilik bir karşılıklı anlaşma köprüsüdür. İyi şeylerin ve kötü şeylerin de köprüyü geçebilmesine karşın, gerek ekonomik gerekse kültürel ve gerekse de diplomatik anlamdaki iyi yanları düşünüldüğünde iki dillilik iyi bir yatırımdır” (Fishman 1991:84).

Dil-kültür ilişkisi bölümünde ele alınan “kültürel görelilik” veya “dilsel görelilik” (linguistic relativism) konusu iki dilliliğin avantajları konusunda da karşımıza çıkmaktadır. Kültürel görelilik bakış açısı tek dilli (monolingual) bakış açısını reddetmektedir ve bu eğilim bilim tarihi içerisinde Locke, Alman düşünürü Von Humboldt ve dil antropolojisine büyük katkıları bulunan Sapir’e (1923) dayanmaktadır. Mesela Locke, kelime anlamlarına dayalı farklılıkların değişik konuşma toplumları içerisindeki farklı kültürlerden ortaya çıktığını düşünmektedir” (Kecskes ve Papp 2000:42). Locke (1959:49), “bu konuya biraz daha yakından baktığımızda ve tam anlamı ile dilleri karşılaştırdığımızda bir kelimenin anlamını bir başka dilin sözlüğünde bulabilmemize karşın aynı kelimenin anlamını karşılayan kelimenin farklı kelime grupları ile ifade edildiğini veya tercüme edildiğini görebiliriz”, demektedir. Yine aynı şekilde Humboldt (1903-1936:2), genel olarak düşünmek sadece dile dayalı değildir, belli bir noktaya kadar konuşulan her özel dilin kendisine bağlıdır demektedir.

Sapir (1923), dilin çeşitlenmesinde veya düşünüş şekillerindeki farklılıkların kültürlerin yaşamlarındaki ihtiyaçları ve yaşam şekilleri doğrultusunda şekillendiğini

belirtmektedir. Kültürel ihtiyaçlar doğrultusunda dilin şekillendiğini antropologlar birden fazla örnekle ortaya koyarlar. Arapça’da kılıç ile ilgili 1000’den fazla kelime varsa, bunun altında kültürel ve özel nedenler yatmaktadır. Aynı toplumda yaşayan birden fazla kültür de benzer şekilde aynı kelimeleri farklı anlamlarla kullanabileceklerdir.

Gumperz (1982:5) ise iki dilliliğin avantajlarını farklı bir açıdan ele almaktadır:

“İletişim becerilerinin günümüzde oynadığı rol kökten bir değişime uğramıştır. Çeşitli iletişim durumlarını yönetmek ve bu iletişim durumlarına uyum sağlamak son derece önemli bir hale gelmiştir ve tanımadığımız bir insanla etkileşim içerisine girmemiz ve kişisel ve sosyal bir yapı çerçevesinde iletişim kurmak oldukça önemli bir hale gelmiştir. Haklarımızı ve yetkilerimizi elimizde tutmak için iletişim kurmak zorundayız. İşlerimizi yürütmek için çalıştığımız yerlerde çoğunlukla etkileşim kurma ve ikna edici iletişim metotlarına başvurmak durumunda kalıyoruz. Bu yüzden ki iletişim kaynakları, bireyin simgesel ve sosyal kapasitesi içerisinde bütünsel bir yer teşkil etmektedir ve toplumumuzda bu tür bir sermaye gerçek bir zenginlik olarak ele alınabilir”.

Modern toplumlarda iletişim gün geçtikçe daha etkili bir iletişim aracı haline dönüşmektedir. Yukarıda Sapir’in kültürel görelilik teoreminde de ortaya konulduğu gibi iki dillilik bir köprü görevi görenin yanı sıra Gumperz’in (1982) da belirttiği gibi etkili bir iletişim aracı olacaktır.

“Çoğu iki dilliler farklı kültürlerden insanlarla iletişim kurabilmeyi oldukça önemli görmektedirler. Bu kişiler iki dilliliğin farklı bakış açıları kazandırdığına, açık görüşlülüğü desteklediğine, iş bulma alanında kolaylıklar kazandırdığına ve yabancı dilde yazılan bir metni okuyabilmek gibi avantajları beraberinde getirdiğini düşünmektedirler. İki dilli olmak birisinin hayatında nihai bir yer teşkil edebilir” (Grosjean 1982:272).

Çok kültürlü bir ulus olan ve bünyesinde farklı milletlerden insanları barındıran Amerika Birleşik Devletlerinde iki dillilik bürosu (Bilingual Education Office) aşağıdaki maddelerle iki dilliliğin avantajlarını sırlamaktadır:

Ekonomik ve Ticari Faydaları:

Ekonomik görüş geliştirilmesi

Küresel ekonomide yeterli hale gelmek

Satış becerileri geliştirme

Diğer siyasi sistemler hakkında bilgi sahibi olabilme

Kişisel ve Sosyal Faydaları:

Değişen sosyal yapıda iletişim yeteneği geliştirme

Kültürel ve dilsel sınırlarını genişletme

Diğerlerini daha iyi anlama

Kültürel olguları daha derin bir seviyede anlama

Aile üyeleri ile daha iyi ilişkiler geliştirme

Aile ve toplum değerlerini anlama

Farklı bir sistemin değerlerini daha iyi anlama

Başarılı seyahat deneyimleri edinebilmek

Kavramsal ve Akademik Faydaları:

Anlama ve okuma süreçlerini geliştirmek

Akademik çalışmaları inceleme şansına sahip olmak

Farklı metinlerden bilgi edinebilmek

Farklı dil yapılarındaki nüansları yakalayabilmek

Düşünme süreçlerini geliştirebilmek

Sorgulama ve mantık süreçleri oluşturmak

Çok yönlülük sağlamak

Yeni dünyalara açılmak

Berlin ve Kay (1969) ise iki dilli olmanın avantajlarını benzer bir şekilde ifade etmektedirler:

a- İki dili kullananlar, kendi dillerinde daha yetkin bir konuma gelirler. b- İki dili kullananlar görel olarak kendi dil görüşlerine daha fazla önem vereceklerdir. c- İki dili kullananlar kavramsal düşüncelere ilişkin isimler üzerinde daha dikkatlidirler. d- İki dili kullanan çocuklar pragmatik dil görüşlerine karşı daha duyarlıdır. e- İki dili kullanan çocuklar daha karmaşık dil yapılarını takip etmede tek dillilere oranla (monolingvist) daha yeteneklidirler. f- İki dili kullanan çocuklar yaratıcılık testlerinde daha iyi bir performans sergilerler. g- İki dili kullananlar kavram dizini yapılarında daha iyi bir performans sergilerler.

Benzer olarak Cummings (1975:118), farklı düşünme parçalarında iki dillilerin tek dil bilenlere oranla daha başarılı olduklarını vurgulamaktadır. Birden fazla dil bilen kişilerin analitik düşünme yetenekleri de tek dil bilenlere oranla daha fazla gelişim göstermektedir. “Analitik işlevselcilikte ve anlamsal netlikte avantajları vardır” (Balkan 1970). İki dillilik uzun bir süre için insanlara oldukça ilginç ve şaşırtıcı gelmiştir. Yapılan akademik ve bilimsel çalışmalarda iki dilliliğin zeka üzerine etkileri tartışılan bir konu olmuştur. Saer (1923), 1923 yılında yapmış olduğu

çalışmada 1400 civarında 7-14 yaş aralığındaki Galce ve İngilizce bilen iki dilli çocuklar üzerinde Galler’de beş adet kırsal ve iki adet de kentsel alanda çalışmalar yapmış iki dilliliğin zeka geriliğine sebep olduğunu ileri sürmüştür. Bununla birlikte Saer, iki dilliler ve tek dilliler arasındaki sosyal farklılıkları göz önünde bulundurmaya ihmal etmiştir. Araştırmanın sonuçları incelendiğinde sadece kırsal bölgelerde, iki dil bilen çocukların IQ puanlarının daha düşük olduğu gözlenmektedir; bunun yanı sıra kentsel bölgelerde iki dillilerin IQ derecelerinin tek dil bilenlere oranla açıkça daha fazla olduğu ortadadır:

Çizelge:1 İki Dilli Çocuklar: Doğuştan Gençliğe (Saunders:1988)

	Ortalama IQ	
	Kentsel Bölgeler	Kırsal Bölgeler
Tek Dilli Çocuklar	99	96
İki Dilli Çocuklar	100	86

Şehirde yaşayan iki dilli çocukların okula başlamadan önce ve okul dışındaki saatlerde kırsalda yaşayan çocuklara oranla ikinci dille daha fazla temas içerisinde oldukları anlaşılmaktadır (Saunders 1988:14). Benzer bir şekilde 1962 yılında Peal ve Lambert (1962) altı tane Montreal Fransız okulunda on yaşındaki çocukların entelektüel zekaları üzerine bir çalışma yapmışlardır. İki dilli çocuklar, sosyo-ekonomik durumları, cinsiyetleri ve yaşları ve iki dili de dengeli bir şekilde kullanmaları göz önüne alınarak seçilmişlerdir. Araştırmacılar, çalışmanın başında iki dilli çocuklar ve tek dilli çocukların zeka seviyeleri arasında belirgin bir fark beklememekteydiler. Bununla birlikte, yapılan araştırma sonuçları iki dillilerin sadece sözel zeka testlerinde değil aynı zamanda sözel olmayan testlerde de açık bir şekilde tek dillilere oranla daha yüksek olduğunu göstermekteydi. Peal ve Lambert (1962:20) araştırma sonuçlarını şu şekilde özetlemektedir:

“İki dil sistemi ile birlikte, iki dillinin entelektüel deneyimi kişiye zihinsel bir esneklik, kavram dizininde bir üstünlük ve zihinsel yetilerin düzenlenmesinde çeşitlilik kazandırmaktadır; iki dilliler tarafından geliştirilen yetilerin örüntüleri

daha heterojen bir yapıdadır. Bunun tersine, tek dillilerin ise tüm düşünme yapılarında daha üniter bir zeka yapısına sahip olduğu görünmektedir”.

Diğer çalışmalar da iki dilliliğin zekâ üzerine pozitif etkilerini ortaya koymaktadır ve iki dilli çocukların akranlarına göre bilişsel avantajlar kazandığı görülebilmektedir. Norman Segalowitz (1977), iki dillilerin sözel ve kültürel altyapısının, iki dillilikten ötürü daha zengin olduğunu iddia etmektedir ve böylelikle de entelektüel gelişimin daha erken ortaya çıkmasına yol açtığını belirtmektedir. Saunders’a (1988:17) göre iki dilliliğin bilişsel avantajları şu şekilde sıralanabilir:

Dilin ardışıklığı üzerine daha erken ve daha geniş bir farkındalık:

Ianco Worrall (1972) Güney Afrika’da 4-9 yaşları arasındaki iki dilli çocukların dil yetileri üzerine yapmış olduğu çalışmada, iki dilli çocukların tek dilli olanlara göre dili daha yoğun olarak analiz edebildiklerini ve dili soyut bir kavram olarak görebildiklerini gözlemlemiştir.

“Feldman ve Shen’in (1971) 4-6 yaşları arasındaki İspanyolca ve İngilizce konuşan çocuklar ve Jim Cummins’in (1978) 3. ve 6. sınıflardan İrlanda’ca ve İngilizce bilen çocuklar üzerinde yapmış oldukları çalışmalarda Feldman ve Shen’in (1971) çalışmaları Anita Ianco-Worrall’un bulgularını % 68.8 oranında doğrularken Cummins’in bulguları % 70 oranında doğrulamaktadır” (Saunders 1988:17).

Anlamı sestten daha erken ayırt edebilme: Cummins (1976:33), gerektiğinde bir çocuğun dili bir düşünme aracı olarak etkili bir şekilde kullanması gerektiğini belirtmektedir. Eldeki veriler çocukların bunu gerçekleştirme yetisine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ianco-Worrall(1972) yapmış olduğu çalışmada iki dilli çocukların akranlarına oranla iki veya üç yıl daha erken yaşlarda kelimelerin anlamlarını seslerinden ayırt edebildiklerini ortaya koymuştur. Worrall çalışmasında birbirine benzer ses yapılarından oluşan ve üç kelimeyi içeren sekiz kelime grubunu çocuklara sorduğunda, 4-6 yaş aralığındaki iki dilli çocukların % 54 gibi bir oranı benzer sesleri ayırt edebilirken tek dilli çocuklar bunu başaramamaktadır.

Gözleme dayalı olmayan çelişen yapıları değerlendirmede daha fazla uyum: Cummins (1978), 3. ve 6. sınıf öğrencileri arasında yapmış olduğu çalışmada iki dilli öğrencilerin çelişen yapıları bulmada ve anlamada daha fazla başarılı olduğunu savunmaktadır.

Düşünme çeşitliliğinde daha fazla uyum: Scott (1973), Kanada'da yaşayan İngilizce bilen ve okul ortamında Fransızca konuşan çocuklar üzerinde yapmış olduğu çalışmada, iki dilli çocukların tek dilli olanlara nazaran çeşitli düşünme yapıları üzerinde daha başarılı olduklarını ortaya koymaktadır. Düşünme çeşitliliği, bazı araştırmacılarca yaratıcılık işareti olarak görülmekle beraber bilişsel esnekliğin bir türüdür. Wallace Lambert (1977:17), düşünme çeşitliliğini olası çözümleri hızlı bir şekilde ortaya koymada zengin bir imgelemeyi yansıtan ayırmsal bir bilişsel tür olarak görmektedir.

Yaratıcı düşünmede daha fazla uyum: Carringer (1974), yapmış olduğu çalışmada 15 yaşındaki İspanyolca ve İngilizce konuşan iki dilli çocukların yaratıcı düşünme yeteneği üzerine bir araştırma yapmış ve iki dil bilen çocukları tek dilli çocuklarla karşılaştırmıştır. Tüm durumlarda da (sözel ve şekilsel akıcılık, esneklik ve orijinallik) iki dilli kontrol grubu tek dilli gruptan daha yüksek değerler elde etmiştir. Buna göre, Carringer (1974), “iki dillilik yaratıcı düşünme yeteneklerini ön plana çıkarmaktadır, en azından kısmen aklı kelimelerin zorluğundan uzak tutmaktadır”, demektedir.

Daha fazla dilsel ve bilişsel yaratıcılık: Kessler ve Mary Quinn (1987), çocukların dilsel ve bilişsel yaratıcılığında iki dilliliğin etkileri üzerine bir dizi gözleme dayalı araştırma yapmıştır. Yapmış oldukları çalışmalar yukarıda -d- bölümünde de belirtildiği gibi iki dilli çocukların düşünme çeşitliliğindeki üstünlüklerini ve diğer entelektüel avantajlarını ortaya koymaktadır. Araştırmacılar (Kessler ve Quinn 1987:177), 6. sınıftan İspanyolca ve İngilizce bilen düşük sosyo-ekonomik sınıftan iki dilli çocuklar ve yine 6. sınıftan üst sosyo-ekonomik sınıfa ait İngilizce bilen çocuklar üzerinde yapmış oldukları 5 haftalık bilim inceleme programı neticesinde, varsayımlarında iki dilli çocukların tek dilli çocuklara oranla hem kalite hem de dilsel karmaşıklık açısından üstünlük sağladıklarını gözlemlemişlerdir.

Daha fazla sosyal duyarlılık: İki dile sahip çocukların tek dile sahip çocuklara oranla iki dillilere daha fazla duyarlı oldukları konusunda belli kanıtlar bulunmaktadır. İngilizce konuşan çocukların Fransızca derslerinde (ders içerisinde tüm açıklamaların Fransızca yapıldığı bir ortamda) gözleri bağlı olan çocukların diğer dinleyicilere oranla iletişim kurma isteği konusunda daha istekli olduklarını ortaya koymaktadır (Genesee ve ark. 1975). Benzer bir şekilde, Ben ve Zeev (1977b:41) iki dilli çocukların, tek dillilere oranla ipuçlarına karşı daha duyarlı olduklarını, düzeltmelere ve rehberlik edilmesine daha açık olduklarını gözlemlemiştir (Saunders 1988:14).

Kavram dizininde daha fazla kolaylık: Liedtke ve Nelson (1968), “Doğrusal Ölçüm Testini” kullanarak 6 yaşındaki tek dilli ve iki dilli çocukların

evde dil kullanımları ile ilgili çalışmaları Peal ve Lambert'ın (1962) iki dillilerin kavram biçimlemesinde daha iyi oldukları tezini de doğrulamıştır (Saunders). İki dilli çocuklar, tek dilli akranlarına göre dil ve kavram çeşitliliği açısından daha geniş bir çevrenin içerisinde yer almaktadırlar ve sosyal etkileşim açısından da daha geniş bir çevrenin etkisi altına girmektedirler. Bu tür çalışmalar, çocukların entelektüel zekalarının gelişiminde iki dilliliğin etkilerini de açıkça ortaya koymaktadır. Buna benzer olarak bir başka çalışmada, Kessler ve Quinn (1982) iki dilliliğin, her dilde de henüz tam olarak tam bir yetiye sahip olmayan iki dilli çocuklarda düşünme çeşitliliği üzerinde uyum oranını artırdığını ortaya koymaktadır. Kessler ve Quinn, 14 adet 11 yaşındaki 6. sınıfa giden ve aktif bir şekilde İngilizce'yi konuşan ve ev ortamında ve komşuluk ilişkilerinde İtalyanca'yı konuşan çocuklar üzerinde çalışmalar yapmışlardır. Bu iki dilli çocukları, sadece İngilizce bilen 14 çocukla, zeka seviyeleri ve okuma kabiliyetleri açısından incelemişlerdir. İki dilli çocukların varsayımları ortaya koyma başarısı açısından daha yetkin olduğunu da belirlemişlerdir.

2.5.1. Hatay Örneğinde İki Dilliliğin Avantajları

“Hatay, coğrafi olarak Asya, Afrika ve Avrupa kıtaları arasında bir köprü konumunda ve insanın atalarının göç yolları üzerinde yer alan önemli merkezlerden biridir” (Türk 2002). Coğrafi konumu itibarıyla Hatay, tarih içerisinde birçok kültüre ve medeniyete ev sahipliği yapmıştır. “Bugün de farklı kültürlerden insanların bir arada barış içinde yaşadığı Hatay, büyük bir kültürel zenginlik sergilemektedir (Türk 2002). Doğruel (2005:243)) de aynı şekilde Hatay'ın çok kültürlü (multicultural) ve çok etnili bir yapısı olduğunu belirtmektedir:

“Bazı topluluklar birbirleri ile etkileşim içinde, birbirlerini dönüştürme, etkileme potansiyeline sahip olarak birarada yaşıyorken; bazı gruplar da diğerleriyle hiçbir kültürel etkileşime girmeden ama genellikle sorunsuz bir şekilde birarada yaşamaktadır”.

Geçmişten bugüne değin bir çok dinden ve inançtan insanlar halen bu çok kültürlü ortamda yaşamını sürdürmektedir. Çok kültürlü ortam, dolayısı ile birden fazla dillerin yaşamasına da olanak tanımaktadır. Bu çok kültürlü ve çok dilli (multilingual) ortam her iki taraf için de bir köprü görevi görmektedir. Kültürlerin birbirleri ile etkileşimine ve birbirlerinin yaşam alanı içerisine girmesine olanak tanımaktadır. Tarihsel süreç, hoşgörü ortamını yarattığı gibi, kültürlerin birbirlerinin dillerine de saygı göstermelerini sağlamaktadır.

“Hatay, hoşgörü kültürünün oluşması ve sürdürülmesindeki temel ön koşullarından tarihi birliktelik (ya da kader birliği) ve aynı coğrafyayı paylaşma gibi iki temel özelliğe sahiptir. Aynı coğrafyada geçmişten bugüne kadar kader birliği yapan insanların uzun bir etkileşim sonucunda farklılıkları değil benzerlikleri çoğaltmaları ve ön plana çıkartmaları oldukça doğal bir beklentidir. Karşılıklı saygı ve sevgi de hoşgörü için önemli bir ön koşuldur (Türk 2006:25).

Kültürel anlamda, karşılıklı oluşan hoşgörü ortamı, dillerin birbirleri ile etkileşim kurmasına ve birbirlerinin içine girmesine de müsaade etmektedir. Kültürel etkileşim ve hoşgörü ortamı, çok kültürlü ve çok dilli bir ortamın da katkısıyla kültürel zenginliğin ve çeşitliliğin oluşumuna olanak tanımaktadır.

Kişisel ve Sosyal Faydaları açısından ele aldığımızda, Hatay ili içerisinde yaşayan ve farklı bölgelerden iki dilli bireylerle yapılan mülakat görüşmelerinde bireylere iki dilliliğin kendilerine ne gibi avantajlar sağladığı sorusu yöneltildiğinde, bireylerin tamamı ilk olarak Türkçe ve Arapça bilen kişilerle iletişim kurabilme yeteneğine sahip olduklarını belirtmektedirler. Bireyler Arapça bilen kişilerle ve yeterli Arapça bilmeyen kişilerle duruma ve şartlara göre Arapça konuştuklarını, yeterli Türkçe bilen ve Arapça bilmeyen kişilerle de Türkçe iletişim kurduklarını ortaya koymaktadırlar. Bireyler şehir dışına çıkmaları halinde ve iletişim kurma ihtiyacı hissettiklerinde iletişim dili olarak Türkçe konuşmak zorunda kaldıklarını ve bunun da kendileri için bir avantaj olduğunu nitelemektedirler. İletişim kurma açısından düşünüldüğünde, Suriye, Ürdün, Dubai ve Suudi Arabistan gibi Arap ülkelerine giden iki dilli bireyler Arapça bilmeleri sayesinde iletişim kurabildiklerini belirtmektedirler. Avrupa ülkelerinde Arapça bilen Arap kökenli insanlarla iletişim kurmakta zorlanmadıklarını ifade etmektedirler.

Kültürel ve dilsel sınırlarını genişletme bakımından ise Hatay ili içerisinde yaşayan iki dilli bireylerle yapılan mülakatlarda, kültürlerin ve dillerin tanımlanmasına yönelik sorulara bireyler açıklamalarında “bizde” ve “onlarda” tarzında yaklaşımlarda bulunmuşlardır. Bu tür bir yaklaşım, yaşanan ortamda bireylerin iki farklı kültür ve dilin olduğunu ve buna bağlı olarak da ritüeller, dini inançlar ve değerler sistemi gibi maddi ve manevi kültürel farklılıkların olduğunu bilincinde olduklarını açıkça ortaya koymaktadır. Böylelikle de bireyler, olayları anlama ve anlamlandırma evrelerinde diğer kültürün bakış açısı ile de bakabilme yeteneğine sahiptirler. Her iki dilde de farklı anlamlara gelebilen kelimeler vasıtası

ile iki dilli bireyler, konuşma şartlarından ileri gelen, kuruluş, düzen, konuşmaya katılan kişiler doğrultusunda kelimelerini seçmektedirler. Nusayriler için “**bayram**” kelimesi farklı bir anlam ifade ederken, Sünni Araplar için daha farklı bir anlam taşımaktadır. Bu nedenle de bireyler için konuşma içerisine yer alan kelimeler iki dilli bireyler için iki dil bilmeyen bireylere oranla daha geniş anlamlar ifade edecektir.

İki dilliliğin kavramsal ve akademik faydaları açısından ele aldığımızda iki dilli bireyler, her iki dili de bilmenin verdiği bir avantaj ile diller arasındaki yapısal farklılıkların ayırmasınaya varabilmektedirler. Hatay ili içerisinde yer alan iki dilli bireylerle yapılan görüşmelerde, Arapça ve Türkçe ile ilgili olan tanımlamaları her iki dilin de dilbilgisel olarak farklı bir yapıda olduğunu belirtmektedirler. Dilbilgisel açılardan ele alındığında Arapça ve Türkçe arasında yapısal olarak kuruluş bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Her iki dili de küçük yaştan itibaren öğrenmeye başlayan bireyler iki dilin yapısında yer alan bu yapısal farklılığın ayırmasına da erken yaşlardan itibaren varmaktadırlar. Berlin ve Kay (1969) iki dilli olmanın avantajlarını ifade ederken, iki dili kullananların, kendi dillerinde daha yetkin bir konuma geldiklerini belirtmekteydiler. Her iki dili de karşılaştırma yapma şansına sahip olan iki dilli görüşmecilerin tamamına yakın bir kısmı Arapça ve Türkçe arasındaki farklılığa temas etmişlerdir. Böylelikle de bireylerin konuşmalarında ve cümle kuruluşlarında her iki dilin de farklılığını esas alarak cümle kuruluşlarına daha fazla önem verdiklerini belirtebiliriz. İki dilli bireylerden bu farklılığı tanımlamaları istendiğinde cümle kuruluşu açısından her iki dil yapılarının birbirinden farklı olduğu ve cümlenin öğeleri açısından farklılık olduğunu belirtmektedirler. Her iki dilin yapısının da farklı olması konuşmacılara dilbilimciler tarafından psiko-motor bir hareket olarak tanınan dil pratikliğini ve kendini her iki dilde de ifade edebilme yeteneğini de beraberinde getirmektedir. Görüşmecilerin belirttiği bir başka konu ise Türkçe’de olmayan ve Arapça’da yer alan ve konuşma varlıklarına göre çeşitlilik ve değişiklik gösteren “artikellerin” olması idi. İki dilli görüşmeci bireyler konuşulan kişi veya kişilere göre kullandıkları Arapça’da konuştukları kişilerin cinsiyetine göre dil seçimlerinde artikeller oldukça önemli olmasına ve bu artikellerin dil ediniminde bir çeşitlilik olduğunu ve artikel

kullanımının önemini belirtmekle beraber Türkçe’de bu tür bir artikel kullanımının söz konusu olmadığını da vurgulamaktadırlar.

Örnek 1- “*Şerribni çay*” (erkeklere hitaben)

“*Şerbini çay*” (bayanlara hitaben)

Her iki cümle de Arapça’da “bana çay içir” veya aynı zamanda “bana çay ver” anlamlarına sahip olmaktadır; fakat burada 1. cümle erkeklere hitaben söylenen bir cümle olarak yer alırken 2. cümle ise bayanlara hitaben kullanılan bir cümledir.

Örnek 2- “*Ene muhabbek*” erkek erkeğe söyleyebilir

“*Ene muhabbek*” kadın erkeğe söyleyebilir

“*Eneb bihebbik*” erkek kadına söyleyebilir

Görüldüğü gibi bireylerin birbirlerine hitaplarında cinsiyete bağlı farklılıklar olduğu gözlenmektedir. İki dilli görüşmecilerle yapılan mülakatlarda iki dil arasındaki farkların tanımlanmasında bireyler Arapça’da artikellerin olduğunu fakat Türkçe’de isimleri tanımlamada artikellerin kullanılmadığını belirtmişlerdir.

Örnek 3- “*ayn*” bak fiili, erkeğe hitap ederken kullanılmaktadır.

“*ayni*” bak fiili, kadına hitap ederken kullanılmaktadır.

Örnek 4- “*şuf*” gör fiili, erkeğe hitap ederken kullanılmaktadır.

“*şufi*” gör fiili, kadına hitap ederken kullanılmaktadır.

Örnek 5- “*veef*” dur fiili, erkeğe hitap ederken kullanılmaktadır.

“*vakfi*” veya “*vefi*” dur fiili, kadına hitap ederken kullanılmaktadır.

Örnek 6- “*hade*” Türkçe’de “O” anlamına gelen zamir, erkeklere hitaben kullanılmaktadır.

“*haye*” Türkçe’de “O” anlamına gelen zamir, kadınlara hitaben kullanılmaktadır.

Örnek 7- “*ruh*” git fiili, erkeklere hitaben kullanılmaktadır.

“*ruhi*” git fiili, kadınlara hitaben kullanılmaktadır.

Örnek 8- “*het*” ver fiili, erkeklere hitaben kullanılmaktadır.

“*hati*” ver fiili, kadınlara hitaben kullanılmaktadır.

Örnek 9- “*rayeh*” gidiyorum, erkeklerin fiili kullanma şekli

“*reha*” gidiyorum, kadınların fiili kullanma şekli

Örnek 10- “*şu massayer?*” Ne yapıyorsun? Erkeklere hitaben soru şekli

“**şu massayri?**” Ne yapıyorsun? Kadınlara hitaben soru şekli olarak kullanılırken buna benzer bir ifade de erkekler için “**eş massayer**” ve kadınlar için “**eş massayri**” kullanılabilir.

Örnek 11- Yemek yeme anlamında kullanılan Arapça’daki “ekil” fiili de aynı şekilde kadınlara ve erkeklere hitap şekillerinde farklılıklar göstermektedir:

“**kil ekil**” erkeklere hitaben konuşmalarda.

“**kili ekil**” kadınlara hitaben konuşmalarda.

Örnek 12- Yine benzer bir şekilde Arapça’da kapı anlamına gelen “**bab**” veya okunuşu itibarıyla “**bab**” kelimesi ve kapının açılması ile ilgili emir kipinin Arapça cinsiyetlere göre kullanılışları farklılıklar göstermektedir:

“**iftah bab**” erkeklere hitaben konuşmalarda,

“**iftahi bab**” kadınlara hitaben konuşmalarda.

Örnek 13- “**şkifek?**” veya “**kif halek?**”, Nasılsın? Erkeklere hitaben konuşmalarda kullanılırken, “**şkifik?**” veya “**kif halik?**” bayanlara hitaben konuşmalarda kullanılmaktadır.

Örnek 14- “**ven rayeh**” Nereye gidiyorsun? erkeklere hitaben konuşmalarda

“**ven reha**” Nereye gidiyorsun? kadınlara hitaben konuşmalarda.

Örnek 15- “**ğalat**” yani Türkçe yanlış anlamına gelen kelime, erkeklere hitaben kullanıldığında “**ğiltan**” yanlışsın, yanlışın veya hatalısın anlamları için kullanılırken aynı anlama gelen kelime Arapça’da kadınlara hitaben kullanımlarda “**ğiltani**” şeklinde kullanılmaktadır.

Örnek 16- Arapça’da ne anlamına gelen “**şu**” ve “**şev**” kelimeleri yine aynı şekilde eril ve dişil kişilere hitaplara hitaplarda farklılıklar göstermektedir:

“**şu hade?**” bu ne? erkeklere hitaben konuşmalarda,

“**şu haye?**” bu ne? kadınlara hitaben konuşmalarda.

Örnek 17- Uyumak anlamına gelen “**nom**” kelimesinin kullanılışında,

“**nem**” veya “**neyim**” yattı, erkeklere hitaben konuşmalarda,

“**nemit**” yattı / uyudu kadınlara hitaben konuşmalarda.

Örnek 18- Ağlamak anlamına gelen “**ıbki**” kelimesi,

“**beka**” ağladı, erkeklere hitaben konuşmalarda,

“**bekit**” ağladı, kadınlara hitaben konuşmalarda.

Örnek 19- Olmak anlamına gelen **“sar”** kelimesi ve ne anlamına gelen **“şu”** kelimelerinin cinsiyete dayalı kullanılışları da farklılıklar göstermektedir:

“şu sar?” ne oldu? erkeklere hitaben konuşmalarda

“şu saret?” ne oldu? kadınlara hitaben konuşmalarda

Örnek 20- Yukarıda verilen örneklere benzer olarak **“neredesin”** kelimesi kullanılan Hatay Arapça’sında cinsiyete bağlı olarak farklılıklar göstermektedir:

“vaynek?” neredesin? erkeklere hitaben konuşmalarda,

“veynik?” neredesin? kadınlara hitaben konuşmalarda.

Yukarıda verilen örnekler Hatay Arapça’sında iki dilli bireylerin Arapça bilen diğer bireylerle olan günlük konuşmalarında cinsiyete bağlı olarak dil seçimlerini açıkça ortaya koymaktadır. Yukarıda iki dilli bireylerin konuşmalarından alınan örneklere dayanarak, iki dilli bireylerin Türkçe ve Arapça kullanımlarında iki dil arasındaki farklılıkların ve ayrılıkların farkında olduklarını belirgin bir şekilde gözler önüne sermektedir. İki dilli bireyler, konuştukları kişilerin cinsiyetine bağlı olarak Arapça’yı kullanımlarında cinsiyete bağlı dil seçimlerini gerçekleştirmektedirler.

Hatay’da kullanılan Arapça’da renklerle ilgili yapılan çalışmalarda da cinsiyete bağlı farklılıklar olduğu gözlemlenmektedir:

Örnek 21- **“Esmar”**, esmer erkeklere hitaben konuşmalarda,

“Semra”, esmer kadınlara hitaben konuşmalarda.

Örnek 22- **“Aşkar”**, sarışın veya beyaz tenli kişiler için ve erkeklere hitaben konuşmalarda,

“Şakra”, sarışın kadınlara hitaben konuşmalarda.

Örnek 23- **“Esved”**, siyah erkeklere hitaben konuşmalarda,

“Sevdi”, siyah kadınlara hitaben konuşmalarda.

Örnek 24- **“Abyad”** veya **“abiyad”**, beyaz erkeklere hitaben konuşmalarda,

“Bayda”, beyaz kadınlara hitaben konuşmalarda

Örnek 25- **“Ahmar”**, kırmızı; erkeklere hitaben konuşmalarda,

“Hamra”, kırmızı; kadınlara hitaben konuşmalarda.

Ekonomik ve Ticari Faydaları açısından iki dilliliğin avantajlarını ortaya koymak amacıyla görüşmecilerle yapılan mülakatlarda sorulan sorularda,

görüşmeciler iş yerlerinde Arapça bilen şahıslarla Arapça da konuşabildiklerini ve müşterilerinin kendilerini daha rahat hissettikleri için bu dili tercih ettiklerini belirtmektedirler. Arapça ve Türkçe’yi etkin bir şekilde kullanabilen iki dilli bir birey iş ortamında tüm gün boyunca katılımlı gözlem yolu ile gözlenmiştir. İş yerine gelen ve Arapça bilen kişiler işyeri sahibi ile iş münasebetlerinde işyeri sahibinin konuşmasından ve telaffuzundan Arapça bildiğini anladıkları zaman soracakları özel konularda ve pazarlık yapma gereksinimi duyduklarında Arapça kullanmayı tercih etmektedirler. Arap ülkeleri ile bir sınır şehri olan Hatay aynı zamanda sınır ticareti ve turistik nedenlerle bu ülkelerin insanların da geldiği bir şehir olduğundan dolayı da iki dilli bireyler bu ülkelerden gelen kişilerle iş münasebetlerinde Arapça kullanabilmektedirler. Bu nedenle de iki dillilik kültürel ve dilsel çeşitlilik sağlamanın yanı sıra ekonomik ve ticari anlamlarda da Arapça ve Türkçe bilen bireyler için ayrı bir yere haizdir.

Çizelge:2 Arapça ve Türkçe Cümle Dizilişleri

Türkçe		Arapça
Ben		Ene
Ev		Beyt
Gitmek		Ruh
Arapça ve Türkçe Cümle Dizilişleri		
Ben	eve	gidiyorum - Türkçe
<i>özne</i>	<i>nesne</i>	<i>fiil</i>
Ene	raye	el beyt - Arapça
<i>özne</i>	<i>fiil</i>	<i>nesne</i>
Özne + Nesne + Fiil = Türkçe		
Özne + Fiil + Nesne = Arapça		

“Türkçe konuşma esnasında, ilk kez konuştuğunuz bir kişinin Arapça bilip bilmediğini anlar mısınız” sorusuna görüşülen iki dilli bireylerin tamamı “**evet**” yanıtını vermiştir. Nasıl anlayabilirsiniz sorusuna ise verilen cevaplar şaşırtıcı bir şekilde iki dilli bireylerin her iki dil arasındaki yapısal ve telaffuz farklılıklarına hakim olduğunu ortaya koymaktadır.

Konuştuğum kişinin Arapça bildiğini anlarım:

- *Kelime vurgularından,*
- *Cümle dizilişinden*
- *Gırtlaktan konuşmalarından*
- *Devrik cümlelerden*
- *Seçtikleri kelimelerden*

Telaffuzdan ve kelime vurgulamalarından kaynaklanan dilsel farklılıklar anlamında iki dilli bireyler konuştuğu kişinin anadili, etnik ve sosyal kimliği hakkında kolaylıkla bilgi sahibi olabilmektedirler. Bu da dilsel farkındalığa açık bir örnektir.

2.5.2. Hatay Örneğinde İki dillilik ve Kültürel Zenginlik

Psikolinguistik ve Sosyolinguistik açıdan bakıldığında Hatay ili içerisinde yaşayan orta yaşın üzerindeki iki dilli bireyler, Türkçe'yi etkin bir şekilde kullanamamaktan dolayı yaşadıkları sıkıntıları bir sonraki kuşağın yaşamaması amacı ile etkileşim aracı olarak Türkçe'nin kullanımını teşvik etmişlerdir. Kültürel iki dilli olarak tanımlayabileceğimiz ve Türkçe'yi yaşamlarının daha sonraki evrelerinde ihtiyaçları doğrultusunda öğrenmek durumunda kalan iki dilli bireyler Türkçe'nin erken yaşlarda öğrenilmesinin gerektiğini düşünmektedirler. Bireyler kendi yaşadıkları dilsel ve iletişimsel sorunların çocukları tarafından da yaşanmaması amacı ile aile ortamında ve çevrelerinde çocukları ile Türkçe kullanmayı tercih etmektedirler. Ana dili Arapça olan ve Kültürel iki dilli olarak tanımlayabileceğimiz bireylerin dilsel tecrübeleri ve yaşadıkları iletişim sorunlarını psikolinguistik açıdan ele alırken her iki dili de doğuştan itibaren etkin bir şekilde öğrenen ve Doğal iki dilli olarak tanımlayabileceğimiz bireylerin aileleri ve büyükleri tarafından Türkçe'yi etkin bir şekilde öğrenmeye teşvik edilmelerini ise sosyolinguistik açılardan ele alabiliriz.

Hatay ili içerisinde konuşulan Arapça, görüşmecilerin verdiği yanıtlar doğrultusunda ele alındığında daha çok yerel bir dil olarak düşünülebilir. Her iki dili de etkin ve yetkin bir şekilde kullanıp kullanamadıkları şeklinde bir soru sorulan görüşmecilerin tamamı bu soruyu açıklamak amacı ile kullandıkları Arapça'yı

tanımlamakla söze başlamışlardır. Yurt dışında çalışmak ve çeşitli sebeplerle Arap ülkelerinde bulunan ve Suriye televizyon kanallarını izleme şansına sahip olan bireyler kullandıkları Arapça'yı da analitik bir yolla karşılaştırma yapabilmektedirler. Bireyler, kendi kullandıkları Arapça'yı tanımlama aşamasında yakın Arap ülkelerinin kullandığı diller yolu ile tanımlama yapmayı tercih etmektedirler. İki dilli bireyler, Suriye televizyon kanallarında gösterilen dizileri ve günlük diyalogları anlama yetisine sahipken daha teknik bir terminoloji gerektiren, siyasi, politik ve ekonomik terimlerin yer aldığı haberleri anlamakta zorluk yaşadıklarını belirtmektedirler. Bu yolla da iki dilli bireyler, kullandıkları Arapça'nın aslında sınırlı bir Arapça olduğunu ortaya koymaktadırlar. İki dilli bireyler, kullandıkları Arapça'nın, yazılı bir metine bağlı olmadan öğrenildiğini ve bu yolla kuşaktan kuşağa sözlü aktarımından söz etmektedirler. Bundan dolayı, yazılı bir metine bağlı olmadan sürdürülen Arapça ise sadece günlük temel iletişim ihtiyaçlarını karşılama konusunda yeterli olmakta ve iki dilli bireyler teknik terimlerin konuşulması ve entelektüel seviyenin daha ileri olduğu konularda yetersiz kalmaktadır.

İki dilli bireylere, kimlerin daha iyi Arapça konuştuğu sorusu sorulduğunda, görüşmeciler yakın çevreleri içerisinde ebeveynlerinin ve aile büyüklerinin daha iyi Arapça konuştuklarını belirtmişlerdir. İki dilli bireyler, kendilerinden yaşça daha büyük olan aile bireylerinin Arapça kullanımı konusunda daha yetkin olduklarını açıkça ortaya koymuşlardır. Yukarıda da belirtildiği gibi Kültürel iki dilli olarak nitelendirebileceğimiz ve Türkçe'yi sonradan öğrenen bireyler, Doğal iki dilli bireylere göre Arapça kullanımı konusunda daha yetkin ve başarılı oldukları gözlemlenmektedir. Doğal iki dilli genç nüfus ise Arapça'yı daha iyi kullanma açısından herhangi bir açıklamada bulunmamışlardır.

Hangi bölgelerde kullanılan Arapça'nın daha iyi ve nitelikli olduğu sorusuna verilen yanıtlar ise çeşitlilik göstermektedir. Alan araştırmasında, iki dilli bireylerin bir kısmı Antakya Affan ve Dörtayak mahallesinde konuşulan Arapça'nın aslına yakın olduğunu belirtirken, görüşmecilerin daha genel bir kısmı ise Samandağ, Harbiye, Altınözü, Reyhanlı gibi kırsal ve sınır bölgelerinde yer alan ilçelerde konuşulan Arapça'nın daha geniş ve genel bir Arapça olduğunu belirtmektedirler. Bunun sebebi olarak da kültürel olarak dışa kapalı bölgelerde yaşayan ve aile ilişkilerinin daha sıkı olduğu ortamlarda iletişim dili olarak Arapça'nın diğer

bölgelere nazaran daha fazla kullanılıyor olmasıdır. Arapça'nın sınıra yakın bölgelerde etkin olarak ve diğer bölgelere oranla daha fazla kullanılıyor olmasının bir başka sebebi ise bu bölgelerde yaşayan bireylerin Suriye'de akrabalık bağlarının olması ve dini bayramlar, özel günler, resmi tatiller vasıtası ile bu ilişkilerini canlı tutabilmeleridir. Alan araştırmalarında bireylerin belirttiği bir diğer etkili neden ise sınıra yakın bölgelerde sınır ticaretinin yoğun bir şekilde yaşanmasıdır. Sınır ticareti dolayısı ile Suriye'den ticaret amacıyla gelen bireylerle etkileşim halinde olan iki dilli bireyler Arapçalarını kullanma ve karşılaştırma yapma şansına da sahip olmaktadır.

Hatay ili içerisinde anlamsal ve yapısal olarak iki farklı dil olan Arapça ve Türkçe'nin etkin bir şekilde kullanılması da iki farklı kültürün bir arada yaşamasına da olanak sağlamaktadır. Birden fazla dilin konuşulduğu toplumlarda birden fazla kültür de yer alacaktır. Hatay ili içerisinde genel konuşma ve iletişim dili olan Türkçe'nin yanı sıra azınlık dili olan Arapça'nın da etkin bir şekilde kullanılması ile birlikte iki farklı kültür bir potada erimektedir. Dil – kültür ilişkisi bölümünde de ele alındığı gibi dilde olan her unsurun kültürde yer alacağı gibi kültürde yer alan her unsur da dil içerisinde yer almaktadır. Özellikle Antakya ve İskenderun gibi iki kültürün etkin bir şekilde - Arap ve Türk - bir arada yer aldığı bölgelerde yaşayan vatandaşlar birbirlerinin kültürlerine ait unsurları tanımakta ve kültürel ihtiyaçları doğrultusunda zaman zaman içselleştirebilmektedir. İki kültürde farklı anlamlara sahip olan maddi ve manevi unsurlar her iki kültür tarafından da algılanmakta ve toplumun tüm bireyleri tarafından kabul görmektedir. Childe'in (1998:14) da belirttiği gibi, bir akümülyasyon sistemi olarak dil birden fazla kültürün maddi ve manevi unsurlarını bir arada toplamaktadır. Her iki kültürün farklı unsurlarının bir arada toplanması toplumun bireylerinin kavramlar üzerinde düşünme çeşitliliğini de artırmaktadır. Türkçe, “milli veya dini bakımdan önemi olan ve kutlanan gün veya günler” anlamını taşıyan “**bayram**” kelimesi yerleşik Türk kültüründe resmi olarak belirlenen ve ülke genelinde kutlanan özel günler olmakla birlikte, Hatay ilinde yaşayan Arap Alevi topluluğunda bireylerin kendi belirledikleri tarihler içerisinde gerçekleştirdikleri dini ritüeller için kullanılabilir. Arap Alevileri, müteakip yıllarda da bu dini aktivitelerini “**bayram**” ritüeli olarak gerçekleştirebilmekte ve aynı zamanda ülke genelinde gerçekleştirilen resmi bayramlara da katılmaktadırlar.

Bu nedenle de “**bayram**” kelimesi Arap Alevi nüfusu için farklı anlamlara da gelebilmektedir. Hatay ilinde, Arap Alevileri tarafından “bayram” olarak nitelendirdikleri dini ritüellerinde buğday ve etin karıştırılması neticesinde hazırlanan Aşur veya Hırise olarak da nitelendirilen yemek tüm vatandaşlar tarafından bilinmektedir. Arap Alevileri tarafından hazırlanan yemekle ilgili olarak kullanılan Aşur ve Hırise kelimeleri ülkenin bir başka bölgesinde Hatay’da varolan şeklinden daha dar anlamıyla yer alacak ve dini ritüellerden arınmış şekli ile anlam kazanacaktır. Bir bitki türü olan ve kekik anlamında kullanılan “**zahter**”, içli köfte anlamındaki “**oruk**”, testi anlamına gelen “**câra**”, tütsü anlamına gelen “**buhur**” veya “**bâhur**” (pahur diye kullanıldığı da olmaktadır) gibi Arapça kökenli olan kelimeler de Hatay ili içerisindeki günlük yaşamda etkin bir şekilde toplumun tüm bireyleri tarafından kullanılmakta ve anlamları bilinmektedir. Arapça bilmeyen bireylerle yapılan görüşmelerde, görüşmecilerin bir kısmı bir yemek türü olan “**lahmil-i varka**”nın (halk arasında “kağıda kebab” da denilmektedir) ne olduğu konusunda fikir sahibidirler. Görüldüğü gibi her iki dil de etkin bir şekilde birbiri ile etkileşim halindedir ve bireyler kişisel ihtiyaçları doğrultusunda diğer dillerin maddi ve manevi unsurlarını kullanabilmekte ve bilebilmektedirler. Her iki dilde yer alan maddi ve manevi unsurlar toplumun kültürel muhtevasına ve çeşitliliğine doğrudan katkıları sağlamaktadır. Fishman’ın (1991:85) da belirttiği gibi iki dillilik, kültürler arasında sosyal bir geçiş aracı işlevi görmektedir. İki dilli bireyler, her iki kültürü de yakından tanımakta ve her iki kültürü de içselleştirebilmektedirler. İki dillilik farklı kültürler arasında bir köprü görevi görmektedir. Toplum içerisinde yaşayan bireylerin en temel ihtiyaçlarından birisi olan dil, iki farklı toplumun iletişimi ve etkileşimi aşamasında en önemli rolü üstlenmektedir. Güvenç’in (1999) de belirttiği gibi, dil bireyin tüm ihtiyaçları ve gereksinimleri doğrultusunda bir köprü vazifesi görmektedir. Dil, bireyi çevreleyen ve günlük hayatta varolan tüm değerlerin tanımlanması, ortaya konulması aşamalarında etkin bir rol oynamaktadır. Bireyler, gereksinimleri doğrultusunda her iki dile ait unsurları da kullanmaktan kaçınmayarak diller arasında bir geçiş sağlayabilmekte ve diller arasında kendileri için gerekli olan kavramları pragmatik bir yolla kullanabilmektedirler. Hatay ili içerisinde yaşayan farklı kültürden bir araya gelen insanların birbirlerine ait kültürleri tanımları ve bu kültürel unsurları kullanmaları konusunda dil uzlaşmacı, birleştirici ve bir arabulucu

görevi görmekte ve varolan kültürlerin sürdürülebilirliği alanında işlevsel bir görev üstlenmektedir. Pike'ın (1954:8) da belirttiği gibi, iki dilin bir toplum içerisinde kullanılması ile birlikte, toplum içerisinde yaşayan bireyler bir diğer kültürü tanıdıkları oranda da o kültürün bakış açısı ile buldukları evrenlerini anlamlandırmaya ve belli bir anlayışa sahip olarak emik ve etik bakış açısına sahip olacaklardır. Bu nedenle de Hatay ili içerisinde yaşayan bireyler birbirlerinin kültürünü yakından tanımakta ve farklı kültürlerin bir zenginlik yarattığının farkındalığına sahiptirler. İki dilli görüşmecilerle yapılan mülakatlarda, görüşmecilerin tamamına yakın bir kısmı “tek dilli olmak ister miydiniz?” sorusuna kesinlikle “**hayır**” yanıtını vermişlerdir. Buradan da görüleceği gibi Hatay ili içerisindeki iki dilli bireyler iki dilli olmanın, kendi kültürleri dışında bir başka kültürü de yakından tanıma şansına olanak sağladığının farkındadırlar.

Hatay ilinde Arapça'nın etkin bir şekilde varlığını sürdürmesinin bir diğer etkili nedeni de Hatay'da yaşayan Sünni ve Alevi Arap kökenli vatandaşların, Suriye topraklarında akrabalarının yaşıyor olmasıdır. Vatandaşlar, her yıl özellikle özel günlerde ve dini ve resmi bayramlarda, iki ülkenin birbirine tanıdığı kolaylıklar sayesinde Suriye topraklarındaki akrabalarını ziyaret edebilmekte ve aynı şekilde akrabaları da Hatay'ı ziyaret edebilmekte ve bireyler kullandıkları Arapça'yı canlı tutabilmektedirler. Arapça'nın canlı olarak yaşamasının bir başka nedeni ise düğün, kına ve cenaze gibi toplumsal etkinlik ve olaylarda kullanılan, şarkı, türkü ve ağıtların kullanılmasıdır. Hatay'daki iki dilli bireylerle yapılan görüşmelerde belirttikleri ve aktif olarak söylenen şarkılar şunlardır:

- Bitil Şelebiya
- Meryemti
- Asfur
- Hüveydelek
- Tini Haveşo (İnciri kopardı)
- Alluş (Suriye'de ünlü bir şarkıcı)
- Cısrıl Hadid (Demir Köprü) Reyhanlı bölgesinde söylenmektedir
- Bedre Bedre (Soğuk soğuk)
- Yemmil Aris Thenni (damadın annesi evine gelin geldiği için kına yaksın)
- Saydali (Eczacı yaralarımı dindirmesi için ilaç ver)

- Bedi Arus (Gelin istiyorum)
- La izrağlik bitsen u ruh (Sana toprak ekip gideyim)
- Mişi kine veledi izğar (Küçük çocukken)
- Al ruzane
- Suzuki (Samandağ taraflarında söylenen bir şarkı)
- Vaattina tahtil tine macitina (İncir ağacının altında sözleştik gelmedin)

Görüldüğü gibi, Arapça söylenen şarkılar ülke sınırları tanımayarak bulunduğu coğrafya içerisinde de etkilenmekte ve Suriye, Lübnan gibi ülkelerde de etkili bir şekilde dinlenmekte olan şarkılar aynı zamanda Hatay ilinde de dinlenebilmektedir. Bunların içerisinde Lübnan'lı ünlü kadın şarkıcı Feyruz (Firuz) Hatay'da sevilerek dinlenen bir şarkıcıdır ve Arapça olarak söylediği şarkılar iki dilli bir çok birey tarafından bilinmektedir. Arapça'nın Hatay'da sürdürülebilirliği ve yıllardan bu yana canlı kalabilmesinin önemli sebeplerinden birisi de görüldüğü gibi şarkılardır. Arapça şarkılarda Arap kültürünün aşk ve günlük olaylara bakış açısının farklı olduğu görülmektedir:

TİN HAVVAŞU

Ifthene elbit arak şribne mine tenarak
 Vil mese ce hessırrak el bekçi kemaşo
 Tin havvaşo anip havvaşo
 Şalol minnol arak şirip tavvaşo

Sırrak ken mağu işrik
 Imğabba ceybu cevz ifrik
 Meddu idu ğat teltik
 Bekçi kemaşu

İNCİRİ KOPARDI

Bir şişe rakı açtık, terleyene kadar ondan içtik
 Akşam hırsız geldi bekçi yakaladı
 İnciri kopardı, üzümü kopardı
 Onlardan rakı yapıp içti, sarhoş oldu (başı döndü)

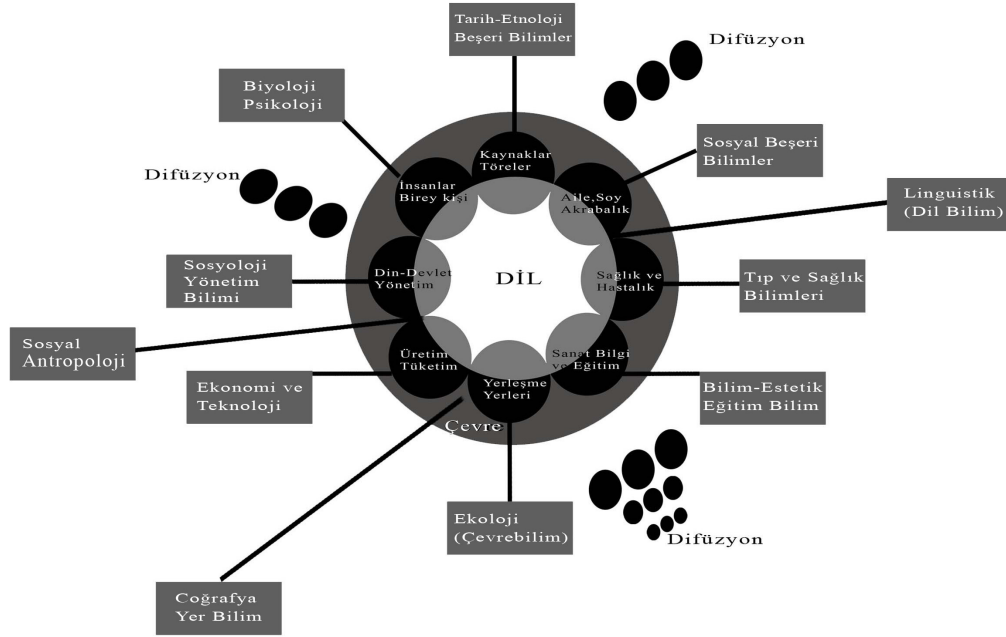
Hırsızın ortağı vardı
Cebini taze ceviz doldurmuştu
Elini tetiğe yaklaştırdı
Bekçi yakaladı

TAHTİT TİNA

Vaahattina tahtit tina u meicitina
Tailabna bause min ğaddik u ma ataytina
Ammo ammo ya ammo mahlal bouse min timmo
Ciddo ciddo ya ciddo mahlal bause min ğaddo
Ĝalo ğalo yağ alo mahlal bause min iydo

BEKLEDİM GELMEDİN

İncir ağacının altında sözleştik gelmedin
Senden öpücük istedim vermedin
Amca amca ey amca ağzından öpmek çok güzel
Dede dede ey dede yüzünden öpmek çok güzel
Dayı dayı ey dayı elinden öpmek çok güzel

Şekil:3 Dilin İşlevselliği ¹

2.6. İki Dilliliğin Dezavantajları

Fox (1973:260) “iki veya daha fazla dilin bir araya geldiği toplumlarda iki veya daha fazla kültürün etkileşimi gerçekleşecektir” demektedir. İki kültürün bir arada yaşadığı toplumlarda, kültürlerin etkileşimi kadar dillerin de birbirleri ile etkileşimi kaçınılmazdır. Bir önceki bölümde belirtildiği gibi iki dilliliğin belirgin avantajlarının yanında birtakım dezavantajları olduğu da kesindir. İki dillilikle ilgili dezavantajların birçoğu genellikle sosyal ve kültürel alanlar üzerinde ele alınmaktadır. Bunlar da farklı dilsel gruplar içerisinde ele alındığında çoğunluk gruplarının azınlık gruplara karşı oluşturduğu davranış şekilleridir. Grosjean’ın (1982:123) belirttiği gibi hakim olan (dominant language) dil toplumun genel olarak büyük bir çoğunluğu tarafından öğrenilip kullanılırken azınlık dili (minortiy language) sadece o toplum içerisinde yer alan azınlıklar tarafından öğrenilir ve kullanılır. Toplum içerisinde ve günlük sosyal yaşam alanı içerisinde kullanılan hakim dil diğer dile göre daha prestijli bir dil olma avantajını da kazanacaktır. İki dillilikle ilgili bir başka dezavantaj ise çocukların karşılaştıkları dil sorunlarıdır.

¹ Bu şekil Güvenç,1999’dan alınarak geliştirilmiştir.

Çünkü çocuklar ev ortamında ve dış dünyada farklı diller konuşmak gibi bir eğilim içerisinde yer alacaklardır (Saunders 1988). “Kültürleşme ile birlikte yeni bir kültürün üyeleri ile iletişimde, çocuk davranışlarını eski kültürden yenisine uyarlamak durumunda kalacaktır. Kültürleşme, kültürel olarak tutarlı bir davranış sergileme ve kültürel olarak tanımlanan rolleri ve davranışları edinmek gibi bir dizi endim becerilerini bünyesinde barındırır” (Taft 1977:146).

“Kültürleşmenin daha gelişmiş bir süreci, kültürel ayarlama sürecinin daha karmaşık bir yapısıdır. Uyumlu bir kültürleşme sürecinde birey, yeni kültürün kurallarını ve dil becerilerini öğrenir, edinir ve bunları eski kültürüyle uygun bir şekilde birleştirmeyi öğrenir. Diğer bir deyişle birey iki kültürlü bir kimlik kazanır. Bu süreç içerisinde ana diline ek olarak yeni kültürün dilini de şartlar ölçüsünde öğrenir” (Hamers ve Blanc 1982:122).

Yeni bir kültürü öğrenme aşamasında ve süreçlerinde birey uzun bir süre neticesinde kendi kültürüne ait temel unsurları daha az kullanmaya başlayacaktır. “Yeni bir dili öğrenme aşamasında o dili iyi bir şekilde öğrenmek ve akıcılığa sahip olurken kendi ana dilinde zayıflamaya sebep olmak kültürel adaptasyonun bütünsel bir parçasıdır” (Hamers ve Blanc 1982:124). İki dilliliğin avantajlarının bir önceki bölümde belirtilmesinin yanı sıra görüldüğü gibi birtakım dezavantajları olduğu da kesindir. Bireyin toplum içerisindeki yerinin belirlenmesi, sosyal statü, sosyo-ekonomik seviyesi, ait olduğu bölge gibi bir takım saptamaların yapılmasına olanak sağlaması ve sosyal kimliğin ortaya koyulması gibi özelliklerinin yanı sıra birbiri ile iç içe geçmiş “dil karışması (interference) ve kelime ödünç alma (word borrowing)” gibi bir takım durumları da beraberinde getirmektedir. Birden fazla toplumun, birarada yaşaması nedeniyle bu toplumların birbirlerinden etkilenmesi kaçınılmazdır. Bu nedenle de bireyin konuşmalarında diğer dile ait unsurlardan faydalanması veya kelime ödünç alması gibi durumlar da doğal olacaktır. Toplum içerisinde hakim dilin, daha prestijli olarak kabul edilmesi ve diğer etnik dillere oranla zaman içerisinde daha çok kullanılması da azınlık dilinin (minority language) daha az kullanılmasına yol açacaktır.

İki dilli çocuklar dilde birden fazla kelimeyi içeren yapılar oluşturmaya başladıklarında farklı kelime dizinleri kullanırlar. Her iki hedef sistem de bu noktada birbirinden ayrılmaya başlar ve tek dilli çocuklar da kendi dillerinde farklı kelime dizinleri kullanabilirler. Çocuklar her iki hedef dildeki dilbilgisel sistemlerin

gereksinimlerini oldukça yakın bir şekilde takip ederler (Hyltensam ve Obler 1989:28). Childe'ın (1998:14) da belirttiği gibi bir biriktirme sistemi olarak ele alacağımız dil, belirli kurallar ve yapıya sahiptir. Bu biriktirme sistemi ve biriktirme sistemi içerisinde yer alan yapılar planlı, düzenli ve organizasyonlu bir biçime sahiptir. Bu nedenle dil, zamanla varolan kültürlerin etkisi ve kendi içerisindeki evrimi ile birlikte çeşitlilik göstermeye ve benzer sistemlerden farklı bir yapı oluşturmaya başlamıştır. İki dilli bir ortamda yetişen çocuklar, ardışık kelime yapıları ortaya koymaya başlamalarından itibaren iki yapı arasındaki farklılıkları da ayırt etmeye başlayacaklardır. Hyltensam ve Obler'e göre (1998:28) bu farklılaşma varsayımının ilk ortaya çıktığı an bir dilde "özne zamir ve özne-fiil" uyumu ilişkisinin farkına varabilmektir. Dizinsel yapıların önemini savunan Bates (1976), "Özne-Fiil-Yüklem" uyumunun da sıkı bir savunucusudur. Bu tür yapıların kullanımı ile çocukların dizinsellik konusunu kavradıklarını ileri sürmektedir (Bates 1976:209). Hyltensam ve Obler, (1989:29) Almanca'da temel olarak şimdiki zamanda fiil çekimleri ile birlikte dillerin birbirinden nasıl ayrıldıklarını ortaya koymaktadırlar:

Çizelge:3 Özne-Fiil Uyumu (Hyltensam 1989:29)

Sagen	to say	söylemek
ich sage	I say	söylüyorum
du sagst	you say	söylüyorsun
er sagt	he says	söylüyor
sie sagt	she says	söylüyor
wir sagen	we say	söylüyoruz
ihr sagt	you say	söylüyorsunuz
sie sagen	they say	söylüyorlar

Dili yeni öğrenen bir kişi temel olarak hedef dildeki özne yüklem uyumunu ve hitap şekillerini öğrenecektir. Her iki dili de belirgin bir şekilde birbirinden temel olarak ayıran çizgilerin de böylelikle ortaya konulması sağlanmış olacaktır.

İki dillilerin dil seçimlerinde, her iki dildeki dil yapılarını ve örüntülerini kullanımları, özgün olarak kullanma yetileri geniş bir araştırma konusudur.

Hyltensam ve Obler (1989), iki dillilerin dillerindeki karışma örüntülerini (mixing patterns) üç olası cevapla açıklamaktadırlar:

İki dilli her iki dili de bağımsız, özerk bir şekilde kullanabilmektedir. Bu durumda, her iki dilin kullanımında çok az dil karışması olur veya hiç gerçekleşmez; her bir dil açık bir şekilde farklı bir sosyo-linguistik rolle tanımlanmıştır (Fishman 1971).

İki dilli birey, içinde bulunulan durum, diğer konuşmacıların dil yetileri veya sosyal bir norm olarak karışan çeşitliliklerin kabul edilebilirliği doğrultusunda bilerek veya bilmeyerek dilleri karıştırabilir (Pfaff 1979).

Dil karışması durumunda, iki dilli birey dillerin birisinde veya her ikisinde neyin doğru veya neyin yanlış olduğu mantıksal düşünmesini veya her iki dili de kontrol etme yeteneğini kaybeder. Yani, bir bakıma iki dilli birey bir dilden diğerine bazı unsurları transfer ettiğini ve kendi / karşı dilinde yeni biçimler oluşturduğunun farkında değildir.

“Dil karışması, iki sistemin var olduğu dillerin belli bir seviyede uygun olmayan bir şekilde karıştırılması anlamına gelmektedir. Mesela birinci dile ait (D1) bir dizin, ikinci bir dili (D2) konuşurken kullanılabilir. Konuşmacı dilbilgisel yargılamaları kullanmada başarısız olabilir ve kod seçiminde uygun olmayan sosyo-linguistik çevrelerde deviant biçimleri kullanabilir” (Hyltensam ve Obler 1989:176).

“Wienreich (1953) aynı toplumda bir arada ya da birbirine yakın bölgelerde konuşulan dil ve lehçelerin birbirini etkilediklerini ve bu etkileşim sonunda zaman içinde dilde değişmeye yol açan değişkenliğin oluştuğunu ileri sürmektedir. Dildeki değişme olgusunu kuramsal bir çerçeveye oturtmak amacıyla yapılan çalışmalarda (Weinrich ve ark. 1968) da dildeki değişme olgusunun dilsel ve özellikle toplumsal kaynaklı değişkenliğin sonucu olduğu görüşüne varılmıştır” (König 1991). Birden fazla kültürün aynı toplumda bir arada yaşaması halinde bu kültürlerin birbirinden etkilenmesi de kaçınılmazdır. İmer (1987:225), toplumsal grupların birbirleriyle karşılıklı ilişkileri olduğunu, bir toplumsal grubunu üyesinin başka bir grubunu da üyesi olabileceğini, ve bu nedenle toplumsal dil türlerinin kesin sınırlarını belirlemenin güç olduğunu ileri sürmektedir. “Diller, coğrafik ve kültürel olarak farklı toplumların bireyleri arasında dil akışına müsaade ediyorsa fonolojik, dilbilgisel ve anlamsal olarak değişime uğrayabilirler” (Anderson 1976:306).

“Bir dile yeni kavram ve kültür öğelerini eklemek veya kaydetmek için ya başka dillerden kelime ödünç alınabilir ya da varolan dil içerisinde yeni bir kelime

oluşturma yoluna gidilebilir” (Salzman 1978:376). “Dil karışması” (interference) ve “kelime ödünç alma” (word borrowing) konuları iki dillilik olgusunun incelenmesinde birbirleri ile iç içe geçmiş olgulardır. İnsanlar arasındaki sosyokültürel doğanın gereği olarak birbirleri ile iletişim halinde olan kültürler ve toplumların da dolayısı ile birbirlerinden etkilenmeleri de kaçınılmazdır. Bir dilin kelime hazinesi ve kelime içeriği de o dilin konuşmacılarına ait sözel olmayan kültürün bir aynasıdır. Konuşulan dilde yer almayan bir kavram veya yeni icat edilen bir araç veya nesne o dile ya olduğu gibi giriş yapacaktır veya konuşulan dil içerisinde benzerleri ve türdeşleri ile karşılaştırma yolu ile türetilecek ya da yeniden üretilen olacaktır. Bir dilin konuşmacıları yeni bir dilden bazen sadece kelimeleri değil aynı zamanda dil yapılarını da alma ihtiyacı hissedebilirler. Mesela İngilizce’de bununla ilgili bir çok örnek bulabiliriz. Tayfun ve Kimono kelimeleri Japonca’dan, sigara ve hamak kelimeleri de Batı Yerlilerinden İngilizce’ye geçmiştir” (Hoebel 1972:598). Aynı kelimelerin Türkçe’ye de geçtiğini düşünürsek kültürün evrenselliğini ve dilin ve organik bir yapıda ihtiyaçlar doğrultusunda hareket ettiğini gözlemleyebiliriz.

Dil kültürel ihtiyaçlar doğrultusunda hareket eder. Her dil, soyut kavramlardan ve bütünleşmiş simgelerden oluşmuş bir sistemdir. Her dil bir değerine oranla daha arkaik veya daha ilkel görünebilir. Her dil kendi bütünlüğü içerisinde o dilin konuşmacıları için tamamlanmış mükemmel bir sistemdir. Dil içerisinde yer alan kavramların, soyutlamaların, kelime yapılarının ve kelime gruplarının bulunduğu toplumun kültürü ve ihtiyaçları doğrultusunda şekillendiğini düşünebiliriz. Daha önce kültürel görelilik bölümünde de ele alındığı gibi Eskimolar için “kar” ile ilgili 1000’den fazla kelimenin yer alması veya Arap toplumlarında “kılıç” ile ilgili 1000’den fazla yapı ve tamlamanın olması o toplumun kültürel yaşam alanı içerisinde varolan ihtiyaçlar doğrultusunda şekillendiğini ortaya koyacaktır. Yukarıda verilen örnekler doğrultusunda her dil kendi kültürünün ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak hareket etmektedir. “Kültürün genişlediği oranda dil de genişleyecektir. Kültürel ihtiyaçlar ve gereksinimler doğrultusunda dile yeni kelime ve kelime gruplarının girmesinde zamirler ve daha önceden kullanılan dil ile ilgili yapıların gereksiniminde yeni kelimeler eskilerin türetilmesi ile ortaya çıkacaktır. Hockett ve Ascher (1964:139), dilbilgisel biçimlerin açık uçlu ve sonsuz

yapıda olduğunu ve değişikliklere olanak tanıyan bir yapıda olduğunu ileri sürmektedirler. Hockett ve Ascher (1964), bir dili konuşan insanların ihtiyaçları doğrultusunda dile başka dillerden kelimeler girmesine olanak tanıyan yapıya ışık tutmaktadırlar. Diğer dillerden “serbest ödünç alma” ise daha genel olarak insanı olmayan kültürel öğeler yolu ile olacaktır” (Hoebel 1972:615). Hoiyer (1971:284) de benzer bir ifade ile “dile yeni kelimelerin kazandırılmasında ses değişiklikleri yapılması yerine başka dilbilgisel yapılar içerisinde hali hazırda var olan yapıların alınarak kullanılması” üzerinde durmaktadır. Bu tür sessel bir değişme Hoiyer’e (1971) göre dilin içeriği üzerinde değişiklik yaratmaktadır.

Özellikle iki dillilerin konuşma sistemleri ele alındığında, dil karışması ve kelime ödünç alma birbirleri ile iç içe geçmiş kavramlar gibi görünmektedir. Weinreich (1953:1) iki dillilerin konuşmalarında yer alan dil karışması yapısının tek dillilerde de görülebildiğine işaret etmektedir. Araştırmacı, bunun sadece bir kelimenin basit bir anlamda bir kelimenin bir dilden diğerine transfer edildiğinin düşünülmesinin yerine bir dildeki yapıların yeniden düzenlenmesi düşüncesi ile bakılması gerektiğini iddia etmektedir. Mackey de (1968:569) dil karışması ve ödünç alma arasındaki belirgin farklar üzerinde durmaktadır. Mackey’e göre dil karışması istem dışı bir olay olarak görülmesi gerekirken, kelime ödünç alma ise daha kolektif ve sistematik bir yapı olarak görülmelidir. Aynı olguyu Clyne (1967) ise “transfer etme” (transference) olarak görmektedir. Konuyu, bir dildeki unsurların başka bir dile taşınması olarak görmeyi tercih etmektedir. İki dil arasındaki farklılık veya benzerlik oranlarına bağlı olarak transfer etme olayı olumlu veya olumsuz bir durum olarak algılanabilir.

“Daha önceki bilgi, yeni bilginin edinilmesini kolaylaştırıyorsa transfer etmenin olumlu etkileri olduğu; bunun aksine yeni bilginin alınması ve anlaşılmasını zorlaştırıyorsa olumsuz olduğu düşünülebilir” (Romaine 1989:51). Eğer konuşmacı ödünç almanın iletişimsel bir norm olduğu bir toplum içerisinde yaşıyorsa ve iletişim kurmak için buna ihtiyaç duyuyorsa daha fazla kelimeyi diğer dilden ödünç alma ihtiyacı duyacaktır. Mougeon ve Beniak (1987), çekirdek kelime ödünç almanın gelişmiş sosyal iki dillilik ile ilişkili olduğunu ileri sürmektedirler. Kescakes (2000:44), başka bir dilden kelime almanın en genel sebebinin bazen bu kelimeleri kendi dilinde türetmeye çalışmanın başarısızlıkla sonuçlanmasından kaynaklandığını

ve başka bir dilden kelime almanın ise daha pratik olduğuna işaret etmektedir ve buna örnek olarak da Rusça'da yer alan “glasnost ve perestroyka” kelimelerinin başka bir dile tam anlamını vererek çevrilmesinde yaşanacak zorluklar olduğunu ifade etmektedir. Grosjean (1982:310) da benzer bir ifadeyle, iki dillilerin konuşmalarında iki dilde yer alan benzer ifadeler arasında konuşmalarını tamamlayacak ve bütünü ile açıklamaya yeterli olacak kelimeler arasında seçim yaptıklarını belirtmektedir. Weinreich'in (1968) de belirttiği gibi, kelime ödünç alma, bir ifadeyi tanımlamada yeni bir üretim yapmak yerine hazır olanı almak gibi daha ekonomik olan bir yolu seçmektir, diye belirtmektedir.

2.6.1. Hatay'da İki Dilliliğin Dezavantajları

Arapça bilen kişilerin gelen ve giden bireyleri “*Hoş geldin*” kelimesi ile karşılaşması ve uğurlamasının nedeni kişilerin düşünme şekli olarak Arapça'yı referans almalarıdır. Arapça, “hoş geldin” ve “güle güle” anlamına gelen kelime tek bir kelime ile ifade edilmektedir: “*Ehlen ve sehlen*”. Bu nedenle de iki dilli bireyler evlerine, işyerlerine gelen ve ayrılmakta olan kişileri Arapça'da kullanılan “*ehlen ve sehlen*” kelimesinin Türkçe karşılığı olan “*hoş geldin*” kelimesini kullanmaktadırlar. Ana dili Arapça olan iki dilli bireyler, yukarıda da bahsedildiği gibi, Türkçe konuşurken Arapça düşünme mantığını ve dizinsel yapıyı farkında olmadan kullanmaktadırlar. Bu durum, konuşma Türkçesinin dizinsel yapısının bozulmasına ve kötü Türkçe kullanılmasına yol açmaktadır. Hatay'da bu tür örnekler sıkça rastlanmaktadır:

Örnek 1- “**Yüzük giymek**” kelimelerinin kullanımı dilbilgisel açıdan doğru olarak görünmekle birlikte, semantik açılardan ele alındığında aslında iki dilli bireylerin bu kelime yapılarını oluşturmada referans olarak yüzüğün kullanımı ile ilgili olarak Arapça'daki kullanımını esas almaktadırlar.

Örnek 2- Yine yukarıda verilen örneğe benzer bir şekilde “**şapka giymek**” yapısı da şapka ile ilgili fiilin Arapça'daki kullanımından faydalandığını açıkça ortaya koymaktadır.

Örnek 3- “**Gözlük giymek**” yapısı da kullanılan fiilin Arapça'daki aslından alındığını göstermektedir.

Örnek 4- “**Sinemaya geçelim mi?**” Arapça bilen iki dilli bireylerin Türkçe’yi kullanımları esnasında bir yere, mekânlara girmeye ait kullanımlarda oldukça sıklıkla yaşanan bir durum olan yukarıdaki örnekte iki dilli bireylerin kelime seçimlerinde, kelime anlamları itibarıyla Arapça’daki anlamlarını referans olarak aldıkları görülmektedir.

Örnek 5- “**Geliyorsun sen?**” İki dilli bir birey tarafından kullanılan bu yapıda cümle Türkçe dilbilgisi açısından incelendiğinde düz ve olumlu bir cümle olarak görülürken aslında konuşmacı bu cümleyi soru cümlesi şeklinde kullanmaktadır. Bunun nedeni Arapça’da düz cümle gibi görünen yapıların aynı zamanda vurgulama yöntemi ile soru cümlesi halini de alabilmesidir. Yani burada konuşmacı kişi, Türkçe’de cümle kurarken aslında Arapça düşünme mantığını Türkçe cümle kurma yapısının içine taşımaktadır. Burada dikkat edilecek bir başka nokta ise “geliyorsun” kelimesi içindeki “ı” harfinin oldukça vurgulu bir şekilde söylenmesidir. İki dilli bireyler, Türkçe konuşmalarında Arapça kullanmadaki vurgusal özellikleri Türkçe’ye taşımakta ve bu da dilin kullanımı açısından bir dezavantaj oluşturmaktadır.

Örnek 6- “**Saatin ne kadar?**” veya “**telefonun ne kadar?**”

Yukarıda verilen örnekte saatin kaç anlamına gelen “saatin ne kadar” ve telefon numarasını öğrenmek için sorulan “telefonun ne kadar” soruları da örnek 5’te verilen kelime anlamı itibarıyla Arapça’nın referans alınmasından kaynaklanmaktadır. İlk olarak kelimelerin Arapça’daki aslı ile kullanımlarına bakarsak;

“Aşkad saa? “saat kaç?”

“Aşkad telefon? “telefon numaran kaç?” veya “telefonun kaç?”

“Aşkad hey / hada?” “bu ne kadar?”,

yukarıdaki sorularda, Arapça’da bir şeyin fiyatını sormada, saatin öğrenilmesinde ve telefon numaralarının öğrenilmesinde kullanılan kelime, tek bir kelime ile ifade edilmektedir: “aşkad”. İki dilli bireyler, aynı soruları Türkçe sormak istediklerinde, “aşkad” kelimesinin Türkçe’deki karşılığı olabilecek “ne kadar” kelimesini kullandıklarında dizinsel açıdan doğru fakat semantik açılardan aynı anlamı karşılamayan cümleler oluşturmaktadırlar.

2.6.1.1. Hatay Örneğinde Dil Karışması

İki veya daha fazla dil bir araya geldiğinde Fox'un (1973:260) da belirttiği gibi iki kültürün etkileşimi de kaçınılmazdır. Hatay ili kültürel çeşitliliği bölümünde de ele alındığı gibi Arapça ve Türkçe'nin etkin bir şekilde kullanılmasından kaynaklanan bir etkileşim söz konusudur. İki kültüre ait unsurlar ihtiyaçlar doğrultusunda birbirinin içerisinde yer alabilmektedir. İki dilin kullanımında iki dilli bireyler, diğer dile ait unsurları birbirlerinin içerisinde kullanabilmektedirler. İki dilli bireyler Arapça konuşmaları esnasında, Türkçe kelimeler ekleyebildikleri gibi Türkçe konuşmaları esnasında da Arapça kelimeler kullanabilmektedirler. Kullanılan dilin yapısında bozulmalar olabildiği gibi (interference) hedef dile ana dilden kelime de girebilmektedir (word borrowing veya transfer). Mackey (1968:569), dil karışmasını istem dışı bir olay olarak görürken, kelime ödünç almayı ise daha kolektif ve sistematik bir yapı olarak görmektedir. Aynı olguyu Clyne (1967) ise "transfer etme" (transference) olarak görmektedir.

Örnek 1-*Kıtıllı*, *niçin böyle yapıyorsun?* (Dedi ki: Niçin böyle yapıyorsun?)

Örnek 2-*Kal*, *niçin böyle yapıyorsun?* (Dedi ki: Niçin böyle yapıyorsun?)

Örnek 1 ve Örnek 2'de aslında Mackey'in (1967) ve Clyne'in da öngördüğü gibi dizinsel bir transfer söz konusudur. Arapça ve Türkçe yapısal açılardan karşılaştırıldığında konuşmacı iki dilli birey, Türkçe'de aslında çok fazla karşılaşılmayan ve Arapça'nın dilbilgisel anlamda yapısal dizini ile uyumlu bir cümle yapısı oluşturmaktadır. Cümlenin Türkçe'de genel olarak kullanılışı: "Neden böyle yapıyorsun, dedi", şeklinde olmalıdır.

Örnek 3-*Ayn İsmail*, *şu kitabı uzatır mısın?* (Baksana İsmail, şu kitabı uzatır mısın?)

Örnek 4- *Ene icdid Yeni Emniyet*. (Yeni Emniyetin oradayım). Cep telefonu ile görüşme yapan iki dilli bir birey nerede olduğunu belirtmek için kullanıyor.

Örnek 5- *Leşö hayye, dün gördüm ben onu daha* (Neden kardeş?, ben onu daha dün gördüm).

Örnek 6-*Naam? Le Affan? Alâkası yok!* (Efendim? Hayır, Affan mı? Alakası yok) Kimin daha iyi Arapça konuştuğu konusunda yapılan bir tartışmada iki dilli bireylerin kendi aralarında yapmış oldukları konuşmadan bir örnek.

Örnek 3, Örnek 4, Örnek 5 ve Örnek 6’da ise birey Mackey’in görüşleri doğrultusunda bilinçli olarak ve dilin pragmatik yapısı çerçevesinde kendisi için daha kolay olan bir kullanım şekli olan kelime transferini gerçekleştirmektedir. “Bir dile yeni kavram ve kültür öğelerini eklemek veya kaydetmek için ya başka dillerden kelime ödünç alınabilir ya da varolan dil içerisinde yeni bir kelime oluşturma yoluna gidilebilir” (Salzman 1978:376). Araştırmacının da belirttiği gibi iki dilli bireyler 3,4,5, ve 6. örneklerde olduğu gibi kendi bünyesinde varolan dil yapıları içerisinde kullanım pratikliği taşıyan kelimeleri cümlelerinde kullanmaktadır. Örnek 4’te yer alan cümle içerisindeki “**Yeni**” ve “**Emniyet**” kelimelerinin Arapça karşılığı olmasına rağmen konuşmacı kendisi için daha kolay olan ve halihazırda Türkçe’de varolan “**Yeni Emniyet**” kelimelerini kullanmayı tercih etmektedir.

Örnek 6- “*Leg, niçin böyle yapıyorsun?*” (Lan/Ulan, niçin böyle yapıyorsun?) İki dilli birey, yine kendisi gibi iki dilli bir başka bireyle olan konuşmasında kendisi için kullanımı daha kolay olan ve dil hazinesinde daha yerleşik bir halde olan “leg” kelimesini Türkçe’de kullanılan “lan” veya “ulan” kelimesinin yerine kullanmayı tercih ediyor.

Örnek 7- “*Bes bir tane istiyorsun?*” (Sadece bir tane istiyorsun?) İki dilli birey yine kendisi gibi iki dilli bir başka bireyle olan konuşmasında, alışveriş esnasında, Türkçe sadece anlamına gelen kelimeyi Arapça’daki aslından kullanmayı tercih ediyor. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ise Arapça’da düz cümle gibi görünen bir cümle, vurgu ile soru cümlesi şekline de çevrilebilmektedir.

Örnek 8- “*Aynek bahçe 2*” (Bahçe 2’ye bak)

Çay bahçesinde sipariş alınması için garsonlardan birisi bir diğer garsonu bu cümlelerle uyarmaktadır. Bakmak anlamına gelen “*aynek*” kelimesi Arapça aslında olduğu gibi kullanılırken, garsonların kendi aralarında sipariş almak için çay bahçesi içerisinde paylaştıkları bölümleri niteleyen “Bahçe 2” terimi Türkçe olduğu gibi kullanıldığı gözlenmektedir.

Örnek 9- “*Hâda 1 melyon*” (işte / burada 1 milyon)

Alışveriş esnasında parayı uzattığını veya verdiğini belirten iki dilli bir kişi yine diğer örneklerde olduğu gibi “işte” veya “burada” anlamına genel kelimeyi Arapça kullanırken cümlenin diğer kelimelerini bir tamlama şeklinde Türkçe kullanmaktadır.

Örnek 10- “**Takkıl** teker” (lastik / teker patladı)

Araç lastiği anlamında kullanılan “teker” veya “tekerlek” kelimesi Türkçe’inden olduğu gibi alınırken patlama anlamına gelen “**tak**” kelimesi Arapça’daki aslından olduğu gibi kullanılarak Türkçe ve Arapça birarada kullanılmaktadır.

Örnek 11- Yukarıda verilen örneğe benzer bir başka yapı ise “**takkıl** bomba”, yani bomba patladı anlamına gelen cümlede bomba kelimesi Türkçe’deki kullanımı ile alınarak iki dilin bir arada kullanılması gerçekleşmektedir.

Örnek 12- “**İftah hıs** televizyon” televizyonu aç veya

“**Sekkir hıs** televizyon” televizyonu kapa ifadelerinde Türkçe’de de olduğu gibi televizyon kelimesi yabancı dilden kullanılan Arapça’ya girerek iki dile ait kavramların birarada kullanılmasına örnek teşkil etmektedir.

Örnek 13- “**Ene rayeh el** valilik” (ben valiliğe gidiyorum) eril kişilerin konuşmalarında ve “**Ene rahe el** valilik” bayanlara ait konuşmalarda dikkat edileceği gibi valilik kelimesi Türkçe’indeki aslından alınarak olduğu gibi kullanılmaktadır.

Örnek 14- “**Hattayt tieb mid** çamaşır makinesi” (çamaşır makinesine koydum). Yukarıdaki cümlede de dikkat çekici nokta çamaşır makinesi yapılarının olduğu gibi alınması ve Arapça ile Türkçe yapıların tek bir cümle içerisinde birleştirilmesidir.

Örnek 15- “**Şilt tieb mid** çamaşır makinesi” (çamaşır makinesindeki elbiseleri çıkar) cümlesinde de bir önceki örnekte de görüldüğü gibi genel olarak Arapça’da yer alan yapılar aslından olduğu gibi kullanılırken teknolojinin bir ürünü olan “*çamaşır makinesi*” yapısı daha pragmatik bir yaklaşımla Türkçe’de kullanıldığı şekli ile kullanılan Arapça içerisine monte edilmektedir.

Örnek 16- “**Muallim attana** ödev” (öğretmen ödev verdi) cümlesinde de iki dilli bireylerin dil pratikliğine ilişkin benzer bir örnek yer almaktadır. Ödev kelimesi Türkçe’indeki aslından olduğu gibi alınırken diğer kelimeler Arapça kullanıldığı şekli ile yer almaktadır.

Örnek 17- “**Attini** küllük”(küllüğü / kül tablasını verir misin / versene) örneğinde ver anlamına gelen *attini* kelimesi Arapça’daki anlamından olduğu gibi kullanılırken kül tablası kelimesi ise günlük dildeki Türkçe kullanımı ile alınarak cümle içerisinde kullanılmaktadır.

Örnek 18- “**Vaynek** kepçe?” (kepçe nerede?) yapısında Arapça’da nerede anlamına gelen *vaynek* kelimesi ve Türkçe *kepçe* kelimeleri birleştirilerek iki dilli birey dil pratikliğini ortaya koymaktadır.

Örnek 19- “**Meiştigil bil** bilgisayar” (bilgisayarda / ile çalışıyor) örneği Arapça ve Türkçe’nin birbirine karışması anlamında en açık örneklerden birisidir. Teknolojinin bir ürünü olan İngilizce “computer” kelimesinin aslından Türkçe’ye yerleştirilen bilgisayar kelimesi, Türkçe’de kullanıldığı şekli ile doğrudan alınarak cümle içerisinde kullanılmaktadır.

Örnek 20- Konuşturdun mu kendisini? (Konuştun mu kendisiyle - onunla?)

Yukarıdaki örnekte yer alan **konuşturdun** mu kelimesi Hatay ili içerisinde Arapça bilen bireyler tarafından kullanılmaktadır. Aslında birisi ile konuşmak anlamına gelen ve Arapça’da erkekler için kullanılan **hakketo** ve bayanlar için kullanılan **hakkeyte** kelimelerinin kullanılış şekillerini de ele almak gerekmektedir. Konuşma kelimesi, Arapça’da birden fazla kişinin dahil olduğu bir fiil olduğundan dolayı Arapça bilen iki dilli bireyler Türkçe kullanımlarında aslında Türkçe’de birisiyle konuşmayı niteleme gerektirmeyen kullanımlarında bu tür bir cümle dizilişi oluşturmaktadırlar. Haliyle de bu tür bir kullanım farklılığı bireylerin dikkatini çekmektedir.

Örnek 21- Niçin böyle yapıyorsun?

Yukarıdaki cümlede yer alan “yapıyorsun” kelimesinin son hecesine yer alan “r” harfinin vurgulu bir şekilde söylenmesi de Arapça’da “r” harflerinin vurgulu bir şekilde telaffuz edildiğini ortaya koymaktadır.

Berlin ve Kay’in (1969) da belirttiği gibi her iki dilde de bazı konuşma seslerinin telaffuz edilmesi kesin olarak değişikliğe ya da kayba uğrayacaktır. Ses farklılıkları bu gırtlak yapısının farklı kullanımlarından ileri gelmektedir. Sesin dışarı çıkmasını sağlamada, burun boşluğu (nasal cavity), yutak (pharynx) ve gırtlak ya da hançere adı verilen ön kısımlar Türkçe ve Arapça’nın kullanımında farklı bir şekilde hareket etmektedir. Bu bölümlerin bireyin beyinden aldığı dil kodlarını da

etkin bir şekilde kullanmasıyla konuşma akışı düzgün bir şekilde sağlanacaktır. Arapça'da cümlelere ait vurgular, cümle sonlarında yer almasına rağmen Türkçe'de bu tür vurgular cümlenin bütününe yansımaktadır. Bu tür vurgusal farklılıklardan dolayı, iki dilli bireylerin Türkçe konuşmalarındaki vurgusal farklılıklar bireylerin dilsel kimliklerini de ortaya çıkarmaktadır.

Örnek 22- *E, tamam tamam*

Yukarıdaki cümlede yer alan “e” belirteci aslında Arapça'da evet anlamına gelmektedir. Arapça bilen bireyler, dil kolaylığı açısından evet kelimesine göre daha kısa ve kolay olan “e” belirtecini kullanmayı tercih etmektedirler. Yine aynı cümle içerisinde kullanılan “tamam” kelimesinin bir ikileme olarak “tamam tamam” şeklinde ve son hecelerin uzatılarak söylenmesi ise Arapça'nın etkilerini üzerinde taşımaktadır.

Örnek 23-

Ahmet - Merhaba , şkifik?	(Merhaba, nasılsın?)
Bahar - Keys.	(İyiyim)
Ahmet - Eym ti cit?	(Ne zaman geldin?)
Bahar - Saa tisğa.	(Saat dokuzda)
Ahmet - İşkif sar şığıl?	(İşler nasıl gitti?)
Bahar - Normal .	(Normal)
Ahmet - Ca ehed şe?	(Kimse geldi mi?)
Bahar - Ca kolacı , kittebtü sipariş .	(Kolacı geldi, sipariş verdim / sipariş yazdırdım)

Yukarıdaki konuşma diyalogunda da görüldüğü gibi konuşma metni, saf bir Arapça değildir. Bireyler, ihtiyaç duydukları anda Türkçe kelimeleri, konuşmalarının içerisinde kullanmaktadırlar. Konuşma esnasında kullanılan Türkçe kelimelerin, Türkçedeki yapım ekleri ile olduğu gibi transfer edilmesi iki dilin birbiri ile etkileşimini açıkça ortaya koymaktadır.

Örnek 24-

Müşteri - Sende anahtar var mı?	
Dükkan sahibi - Var.	
Müşteri - 14'lü anahtar var mı? Bana 14'lü anahtar lazım.	
Dükkan sahibi - Fi 14'lü.	(14'lü anahtar var)
Müşteri - Ne kadar fiyatları bunların?	

Dükkan sahibi - **Maliş**, hallederiz. (Önemli değil, hallederiz).

Dükkan sahibi, kendisi gibi iki dilli olduğunu bildiği müşterisi ile konuşmasında her iki dil arasında geçişler yapabilmektedir ve Türkçe konuşması esnasında zaman zaman arada Arapça kelimeler kullanmaktadır.

Bireylere, her iki dili de bilmelerinden kaynaklanan sorunlarla karşılaşp karşılaşmadıkları sorulduğunda, iki dilli bireyler, Türkçe kullanımlarında şive bozukluklarını dile getirmektedirler. Görüşülen kişiler tarafından sorulara verilen yanıtlar aşağıdaki gibidir:

- *Diksiyon hatası yapıyorum.* (A.Ö. - Harbiye, 25)
- *Her iki dilden de kelimeler kullanıyorum.*
- *Kelimeleri seçmekte zorlanıyorum.*(S.Ö. - Harbiye, 27)
- *Arapça bilen kişilerin Türkçe telaffuzları kötü oluyor.* (L.D.- Harbiye, 20)
- *Devrik cümleler oluşabiliyor.* (S.Y. - İskenderun, 24)
- *Ortak kelimeler her iki dilde de farklı anlamlara sahip olduğu için anlam karışıklığına yol açabiliyor.* (İ.Ö. - Antakya,35)
- *Türkçe konuşurken hata yapmaktan korkuyorum.* (H.Ö. - Harbiye, 67)

Schatzman ve Strauss, (1955) orta sınıf insanların farkı tam olarak tanımlarken, alt sınıf insanların farkı tanımlamada duyarsız kaldıklarını belirtmektedir. Bu çalışmada ise şaşırtıcı bir şekilde, görüşme yapılan bireylerin tamamına yakını konuşma ortamında oluşan dil hatalarının farkındadırlar.

2.7. Dil Ölmesi – Dil Kaybı

Sapir (1923), “bir dil kendi yaşam alanı sınırları içerisinde ölebilir”, demektedir. “Dil kaybı olgusu, kendi yaşam alanı içerisinde veya göçmen toplumlar içerisinde hem iki dilli bireylerde hem de iki dilli toplumlarda görülebilir” (Dorian 1981 ; Schmidt 1985). Rus-Fransız iki dilli yazar Triolet, “bir dili yanınızda derinlerde koruyamazsınız, dil alıştırma yapmalıdır; onu kullanmalısınız, aksi takdirde paslanır, zarar görür ve ölür”, demektedir (Seliger ve Vago 1999:53). Birden fazla kültürün bir arada yaşadığı toplumlarda dillerin etkileşim kurması kaçınılmazdır. “İki dil temas halinde olduğunda dillerden birisi bir veya iki kuşak içerisinde zarar görür ve neticede ölür. Diğer yandan, bir temas durumu dillerden

birisinin diğerini etkilemesi sonucunda dillerden birisi veya her ikisi de değişime uğrar” (Aarssen 1996:6). Bunun neticesinde de birden fazla dilin bir arada yaşadığı bu ortamda dillerden asgari olarak bir tanesi diğerlerine oranla etkin bir dil (majority language) olarak kullanılacaktır. “Deprem, sel, savaş gibi katastrofik olaylar da dahil olmak üzere toplumun bireylerini veya belli kesimlerini genel olarak etkilemek üzere dil ölmesi aşamalı ve değişken bir süreçtir” (Crystal 2000). “Ana dilde bir konuşmacı kendi ana diline sahip konuşmacılarla yeterince temas halinde olmadığında veya ana dildeki kişiler o dile yeterince hakim olmadığında konuşmacı bu dildeki konuşma yetilerinde gerileme yaşayacaktır. Kelime hazinesi içerisindeki pek de genel olmayan kelimeler zamanla aktif ve hatta pasif kelime hazinesi içerisindeki yerlerini kaybedeceklerdir” (Andersson 1999:102). Bir dilin yukarıda belirtilen farklı sebeplerle zamanla aşamalı olarak ortadan kalkmasına dil ölmesi (language death) veya dil kaybı (language attrition) denilmektedir (Seliger ve Vago 1991:3).

Bir çocuğun bir kültürü kabul ettiğini veya reddettiğini anlamak için ilk olarak kültürün uluslararasılaşmasının ne anlama geldiğine bir göz atmamız gerekmektedir. Taft’a göre (1977:130), bir toplumun üyesi olabilmek için bir çocuk bir kültürün temel yapıları içerisinde yer alan unsurları öğrenerek o kültürde yetkin bir birey haline gelir ve kültürleşme sürecinin içerisinde yer alır. İki kültürlü bir çevre içerisinde kültürleşmenin unsurlarına maruz kalan çocuk her iki kültürün de içerisinde yer alacaktır. Çocuk zaten bu kültürleşme sürecinin içerisinde yer alıyorsa ikinci kültürle de temas halinde olacaktır ve yeni kültüre uyum sağlamak için kültürlenecektir. Bu kültürlenme süreci içerisindeki çocuk yeni kültür içerisinde eski kültürden yenisine doğru bir ayarlama gerçekleştirecektir. Böylelikle çocuk kültürün ana unsurlarından birisi olan dili kullanma aşamasında yeni kültürün dilini kullanmaya başlayacaktır. Dil karışması bölümünde de belirtildiği gibi birden fazla dilin bir arada kullanıldığı toplumlarda bireyler konuşma yapılarında ve süreçlerinde temel dili etkin bir şekilde kullanma eğilimi göstereceklerdir. Aarssen (1996:6), Hollanda’da ilköğretim okullarında yapmış olduğu araştırma projesi kapsamında Türk çocuklarının içerisinde buldukları ortamda hakim dil olan Flamanca’yı kullanımlarını incelemiş ve etkin dilin kullanıcılar tarafından yetişkinlere oranla daha hızlı bir şekilde edinildiğini ortaya koymaktadır.

“Dengeli iki dillilerin dışında iki dillilerin dil örüntüleri geliştirmeleri genellikle dilin nüfuzuna göre değişim göstermektedir” (Fishman 1972). Yani iki dillinin bildiği her iki dil de dil kullanım alanları içerisinde eşit olarak kullanılmamaktadır. Kısmen her iki dilin de kullanımında birinci dil veya ana dil ikinci dilin işlevi veya artan sıklığı ile doğru orantılı olarak zayıflama gösterebilir. “Ana dilin (D1) diğer dile (D2) oranla daha altta kalması veya çekinik kalmasının bir diğer sosyolinguistik etkeni ise “prestij, sosyal statü, davranış ve kültürlenmenin dereceleri gibi dilin nüfuzsal etkileridir” (Seliger ve Vago 1991:4).

Dil ölmesinin ilk aşamaları, iki dilliliğin ileriki aşamalarına veya ikinci dili ediniminin üst aşamalarına da uyarlanabilir. Aşağıda yer alan şekil iki dillinin dilbilgisi ve iki dillilik gelişimindeki üç aşamada Evrensel Dilbilgisi (Universal Grammar) arasında değişen ilişkileri göstermektedir.

Çizelge:4 İki Dillilik Tipleri (Seliger 1991:5)

Bileşik İki Dilliliği I	Koordine İki Dillilik	Bileşik İki Dilliliği II
D1 → D2	D1 → D2	D2 → D1
ED → D2	D2 → D2	D2 → D2
	ED → D2	D1 → D2
		ED → D2?

D1: 1. dil (ana dil)

D2: 2. dil (sonradan edinilen dil)

ED: Evrensel dilbilgisi

Bileşik iki dillilik I’in ilk aşamalarında ikinci dili edinme konusunda henüz bir başlangıç evresindedir. Konuşmacı hedef dildeki konuşmalarında ve varsayımlarında birinci dilde edinmiş olduğu altyapıdan faydalanarak hareket eder (Gass 1979). Konuşmacının bir diğer dilbilgisel bilgi kaynağı ise edinmiş olduğu bilgilerin evrensel olduğunu varsayarak “evrensel dilbilgisidir” (ED). İki dilli birey için dilbilgisel evrimin ikinci aşamasında her iki dil için de (D1 ve D2) aşamalı bir ayrım vardır. Bu, ikinci dilde konuşmaya başlayan iki dilli bireyin ikinci dil ile ilgili olarak bir dizi dilbilgisel kuralları kullanma konusundaki bilgilerini transfer etmesinin testidir. Corder (1978), ikinci dil ediniminde iki farklı sürece işaret

etmektedir: “yeniden yapılanma ve yeniden yaratma”. Yeniden yapılanma, D1 varsayımlarının D2’ye adaptasyonu yani bir bakıma transferidir. Yeniden yaratma ise bireyin, ilk dildeki bilgilerine bakmaksızın hedef dilde dilin kurallarını yapılandırmasıdır. Bu aşama, iki dilli gelişimde şekilde hala D1’in D2 üzerinde etkisi görülmekle beraber, “koordine iki dillilik” ile tanımlanabilir; çünkü her iki dilin dilbilgisi de birbirinden bağımsız bir şekilde gelişme gösterebilir. İki dilli gelişimin nihai aşaması, her iki dilin de birbirine karıştığı ilk aşamada da görüldüğü gibi “bileşik iki dillilik II” ile tanımlanabilir. Daha gelişmiş olan bu aşamada, iki dilli birey hedef dilde oldukça akıcı bir konuşmaya sahiptir. Bu aşamada konuşmacı birinci dil ile de temas etmeye başlamaktadır. Daha da açıkçası dil konusundaki transfer tam tersine hareket etmektedir. Corder’ın (1978) açıklamaları ile birinci dil, ikinci dilin etkisi altına girecektir.

“Birey, D2’de edindiği dilbilgisel bilgiler doğrultusunda birincil dilini yeniden yapılandırma yoluna gidecektir. D2 unsurlarının, D1 içerisine karışması tam anlamı ile dil ölmesi olmamakla birlikte dil karışması veya dil seçimi ile de tanımlanabilmektedir” (Seliger ve Vago 1999:6).

2.7.1. Hatay Örneğinde Dil Ölmesi - Dil Kaybı

Katastrofik olayların yanı sıra, dil ölmesi bir topluluğun kısımlarını veya farklı üyelerini genel bir yapıda etkileyen aşamalı ve değişken bir süreçtir (Crystal 2000:89). Crystal (2000), kültürel, politik ve dini sebeplere dayalı dil ölmesinin gerçekleşebileceğini de belirtmektedir. Aynı ortamda iki dilin bir araya gelmesi halinde dillerden birinin baskın yada etkin olması ötekinin ise çekinik ya da ikincil olması ve ikinci dilin zamanla yok olması kaçınılmaz olacaktır. Oysa Hatay örneğinde ikincil konumdaki Arapça bugün de varlığını sürdürmektedir.

Hatay’da Arapça ve Türkçe günlük yaşamda etkin bir şekilde, Hıristiyan Araplar, Sünni Araplar ve Nusayriler tarafından kullanılmaktadır. Türkçe, günümüzde daha çok konuşulan bir dil olma özelliği taşımaktadır ve eskiye oranla Arapça kullanımı belirgin bir şekilde azalmaktadır. Ülkenin resmi dilinin Türkçe olması bunun başlıca sebebidir. Eğitim dilinin Türkçe olması sebebiyle, yeni kuşak Sünni Araplar, Nusayriler ve Hıristiyanlar çocuklarını Türkçe öğrenme konusunda teşvik etmektedirler. Eğitim olanaklarının yanı sıra iş bulma konusunda da Türkçe

etkili olmaktadır. Ana dili Arapça olan makam ve mevki sahibi olmak isteyen iki dilli bireyler, Türkçe'yi ön plana çıkarmaktadır. Tüm bu sebeplerden dolayı Türkçe, bölgede konuşulan diller arasında diğerlerine oranla daha prestijli ve hakim dil olma özelliği taşımaktadır. Aslan (2005:55) da günümüzde Arapçanın Nusayrilerin ana dili olmaktan çıktığını ve Türkçe'nin ön plana çıktığını belirtmektedir. Türkçe'nin ön plana çıkması, öte yandan arapçanın da daha az kullanılmasına karşın yok olmamasının belirgin bazı nedenleri bulunmaktadır. Bunlar kültürel, dini, ekonomik ve politik nedenlerdir.

Türkiye'nin cumhuriyetten bu yana demokratik yapısı, ekonomik olanakları, serbest piyasa ekonomisinin uygulanması ve Avrupa Birliği ile devam eden müzakereler, bulunduğu coğrafyada ülkeyi önemli bir yere getirmektedir. Ekonomik ve politik yönden önemli bir konumdaki Türkiye, içinde barındırdığı dilsel azınlıklar (Nusayriler, Arap Sünniler, Arap Hıristiyanlar) için de bir tercih sebebi olmaktadır. Tüm bu saydığımız özellikler, iki dilli bireylerin Suriye ve Türkiye tercihlerinde, Türkiye ağır basmaktadır. Arapça'nın günlük yaşamda daha az konuşulması günden güne dil ölmesine yol açmaktadır.

Ancak, Arapça'nın din ve eğlence gibi alanlarda yaygın olarak kullanılması, Arapça'nın tam anlamıyla yok olmasını engellemektedir. Arapça kullanımı, belirgin bir şekilde azalmakla birlikte, Nusayriler, Sünni Araplar ve Hıristiyanlar tarafından Arapça özellikle dini ritüellerde kullanılmaktadır. Nusayriler ibadetlerinde okunan dualar ve ritüel dili Arapçadır. Arapçanın, Kuran dili olması ve dini ibadetlerin Arapça yapılması nedeniyle, Arapça kutsal bir dil özelliği taşımaktadır. Gerek Hatay'daki hoşgörü kültürü, gerekse de Arapça'nın kutsal dil olması nedeniyle, Arapça konuşulması tek dilli Sünni Türkler tarafından tepki çekmemektedir. Bu da dilsel çatışmaları önlemekle birlikte Arapça'nın varlığını rahatlıkla sürdürmesine olanak tanımaktadır.

Cumhuriyet öncesinde ve sıkıyönetim dönemlerinde düğünlerde ve eğlencelerde Arapça şarkılar yasaklansa da bugün her yerde rahatlıkla Arapça şarkılar söylenmektedir. Özellikle Antakya'nın Harbiye beldesinde ve Hatay genelinde yer alan içkili restoranlarda, eğlence müziği olarak Arapça şarkılar tercih edilmektedir. Hatay genelinde düğünlerde de Arapça söylenen hareketli şarkılar

eşliğinde eğlenilmektedir. Eğlence müziği olarak, Arapça şarkıların tercih edilmesi de Arapça'nın konuşma dili olarak varlığını sürdürmesine katkıda bulunmaktadır.

Hatay'ın Türkiye Cumhuriyete katılmasıyla birlikte Suriye ile olan sınırların belirginleşmesi sonucunda Arap Sünni ve Arap Alevilerin akrabaları Suriye sınırları içerisinde kalmıştır. Akraba gruplar fırsat bulduklarında ve bayramlarda birbirini ziyaret etmekte ve buluşmada adilleri olan Arapçayı konuşmakta Arapça vasıtasıyla birbirleriyle haberleşmektedirler. Buna ek olarak, Suriye televizyon kanallarının net bir şekilde izlenebilmesinin etkisi de Arapça kullanımının canlı tutulması konusunda etkili olmaktadır. Ayrıca, Arap ülkeleri ile ticari ilişkiler yoğun olarak gerçekleştirilmektedir. Arap ülkelere sebze ve meyve ihraç edilmekte ve sınır ticareti yapılmaktadır. Arap ülkelere çalışmak amacıyla uzun süreli giden Arap kökenli bireyler de gittikleri ülkelerde Arapça konuşmaktadırlar. Sınır ticareti amacıyla Suriye'den gelenlerin ve Suriye'ye gidenlerin bulunması da Arapça kullanımını artırmaktadır.

2.8. Dil Seçimi

“İki dilli bireylerin farklı durumlarda dil değiştirmeleri gözlenebilir; bir kişi evde bir dil kullanabilir, okulda veya iş yerinde farklı bir dil kullanabilir, öğlen arkadaşları ile yemekte ilk kullandığı dile dönebilir ve benzeri durumlar yaşanabilir” (Hickerson 1980:85). Tek dilli kişiler de farklı durumlarda dil değişiklikleri yapabilirler veya konuşma şekillerinde değişiklikler yapabilirler; fakat bu değişiklikler, iki dillilere oranla daha az dikkat çekicidir, çünkü kullanılan kodlar birbirine oldukça benzer yapılardır.

Her birey, kendi yaşantıları, edinimleri, izlenimleri, okuduğu kitaplar, seyrettiği filmler, çevresindeki insanlar, okul ve iş yaşantısı doğrultusunda tüm bunları yansıttığı kendine ait bir dil dağarcığına sahiptir. Birey, tüm bu edinimleri doğrultusunda, çevresindeki olaylara karşı bir dil davranışı geliştirir. Diğer bir deyişle birey, içerisinde bulunduğu durum itibarı ile farklı dil seçimleri geliştirecektir. Dil değişikliklerinin sebebi ise açıktır. Dili / sözü, iki tür mesajı aynı anda vermek amacı ile kullanırız. Bunlardan birisi tamamı ile dilsel temelli bir

mesajdır. Kelime birimlerinin, ham madde olarak ses birimlerinin içerdiği mesajdır. Diğerleri ise, daha kişisel olarak, seçilen ham maddenin seçilmesi, toplanarak bir araya getirilmesi ve gönderilen mesajın şeklidir. Bu iletilen mesaj, bireyin kimliğini, diğer bireylerle ilgili düşüncelerini, ruh halini ve davranışlarının bütününe kapsamaktadır. Her bireyin farklı durumlar için farklı roller ve davranışlar sergilediği göz önüne alınırsa, bireyin sergilediği sözel anahtarlar ve ipuçları da duruma göre değişiklikler gösterecektir.

Hymes (1972), dil seçimini etkileyen faktörleri farklı maddeler altında toplamayı uygun görmüştür:

Kuruluş ve Sahne: Zaman, yer ve psikolojik kuruluş.

Katılımcılar: Konuşmacı, dinleyici, dinleyenler ve diğer katılımcılar.

Son: İstenen veya beklenen çıktı veya son.

Davranışlar dizisi: Biçim ve içeriğin nasıl dağıtıldığı.

Anahtar: Ruh hali veya durum (ciddi, ironi, şaka ve benzeri durumlar).

Araçlar: Konuşmacı topluluğu tarafından kullanılan diyalekt veya dilsel çeşitlilik

Normlar: Ses, söz kesme veya duraksama gibi beklentiler.

Türler: Farklı performans tipleri (konuşma, espri, vb.)

Bireyin dil seçimi, farklı ortamlara ve bireyin içinde bulunduğu ortamlara göre çeşitlilik gösterebilmektedir. Toplum içerisinde yer alan bazı özel durumlar, ortamlar aynı şekilde dile de yansımaktadır. Bir dil grubuna ait konuşma şekilleri, o dil içerisinde yer alan kültür unsurları, bir başka dil grubu için aynı anlamı da taşımayabilir. “Bir sosyal yapı içerisinde yer alan kelime gruplarını bir başka dile çevirmek aynı duygu yoğunluğunu vermeyecektir” (Malinowski 1923). Malinowski (1923), Pasifik Adalarında yaşayan yerlilerle yapmış olduğu çalışmalarda, yerlilerin kültürüne ait çalışmaların açık bir şekilde ortaya koyulmasında dil çözümlemelerine başvurmuştur. “Günlük yaşamda kullanılan dil büyük ölçüde değişkenlik gösterir. Herhangi bir dil incelendiğinde dildeki değişkenlik olgusu kolayca görülebilir. Dili kullananlar da sürekli olarak olası biçimlerden birini seçme durumundadırlar. Hiç kimse sürekli aynı biçimde konuşmaz, dili kullananlar değişik nedenlerle değişik dil biçimlerinden ya da türlerinden yararlanırlar. Dildeki değişkenlik, değişik söyleyiş biçimleri, sözcükler ya da dilsel yapılar gibi dilsel birimlerden birinin seçimi olabileceği gibi değişik dil türlerinden birinin seçimini de kapsayabilir (König 1991:61). Her bireyin toplumda yaşı, geldiği bölge, toplumsal katmanı ve cinsine

göre bir yeri olduğu ve bireyin kendisini bu boyutlara göre belirli bir yere yerleştirdiğini ve dilini de kimi diğer davranışlarıyla birlikte durumuna göre ayarladığı gerçektir. Labov (1972:138), Hudson da (1980:16) çocuğun dilsel modelinin 3-4 yaşına kadar anne babasının, 13 yaşına kadar yaşlılarının, daha sonra ise yetişkinlerin olduğunu söylemektedir. Ferguson (1971:30), dil türünü eşzamanlı betimleme teknikleriyle incelenebilecek ölçüde homojen konuşma kalıplardan oluşan ve doğal iletişim bağlamlarının tümünde kullanılabilir anlamsal kapsama sahip olan bir bütün olarak tanımlamaktadır. Hudson (1980:12), toplumdilbilimde bireyin önemine dikkat çeker, bireyin dil kullanımını anlamadan toplumdaki dil kullanımını anlamamanın olası olmayacağını ileri sürer. Her bireyin değişik dilsel deneyimlerden geçmesi sonucu dil yapıları konusundaki seçimi de farklı olacaktır, bu yüzden her bireyin kendine özgü bir dili (idyolekti) bulunmaktadır. Wardhaugh (1986:22), tüm bu dil biçimi tanımlamalarının belirli ses, sözcük ve dilbilgisel özelliklerden oluşan dilsel birimleri yöresel ya da toplumsal gruplara bağlayan dış etkenleri kapsadığını vurgulamaktadır.

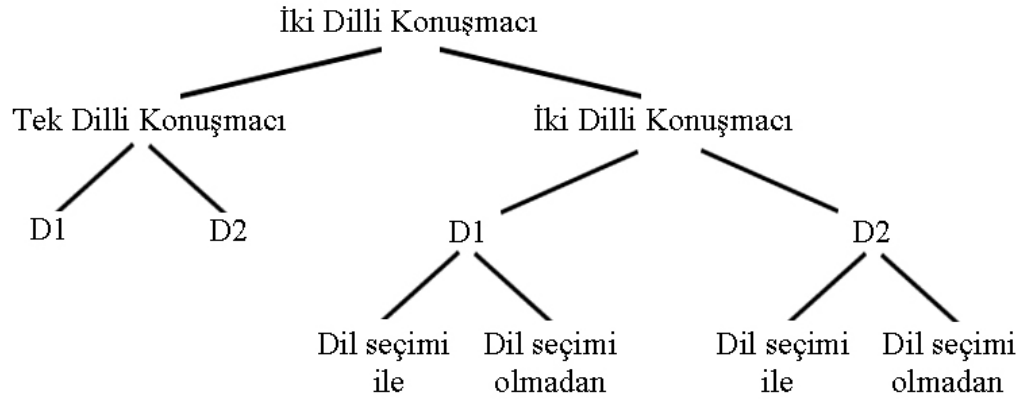
Dil seçimi ile ilgili bir başka görüş ise, seçimin cinsiyet ve yaş ile ilgili doğrudan ilişkisidir. Çoğu çocuk, bir aile ortamı içerisinde konuşmaya başlar. Böylelikle de çocukların konuşmaları, içinde buldukları çevrenin veya dil grubunun dil alışkanlıkları doğrultusunda şekillenir ve dil grubunun konuşma şekillerinden etkilenir. Aynı zamanda da çocukların dil alışkanlıkları ve dil yetileri içerisinde buldukları yaş grupları ve arkadaş çevresi doğrultusunda da şekillenmektedir (Labov 1967). “Dil seçimi, konuşmacıların cinsiyet, kişilik (sınırlı / işbirliğine açık), ve ruh hali (gerginlik / rahatlık) gibi durumlarına göre değişiklikler göstermektedir” (Fischer 1958). Bireyin dil seçimi içerisinde bulunduğu duruma ve ruh haline ve kişilik özelliklerine göre değişiklik gösterebilmektedir. Farklı yaş gruplarının konuşmaları da diğerlerine oranla değişiklikler gösterebilmektedir.

Cinsiyet farklılıkları da dil seçimlerini etkileyen durumların başında gelmektedir. Tüm toplumlar, kadınlara ve erkeklere farklı roller biçmişlerdir. Bu da aynı şekilde kadın ve erkek konuşmalarında farklı normlarla karşımıza çıkabilmektedir. Bununla birlikte, tanımlanan dil farklılıkları bazı dillerde kelime diyalekt seçimi olarak karşımıza çıkabilmekle birlikte, kimi dillerde dilbilgisel farklılık şeklinde ortaya çıkabilmektedir (Hickerson 1980:90). Bazı belli dillerde,

kadın ve erkek konuşması arasında yapısal veya biçimsel farklılıklar bulunmaktadır. Seçimler, aynı şekilde kelime seçimine dayanmaktadır. Bu farklılıklar, farklı toplumlarda yaşa, cinsiyete ve statüye göre değişiklikler gösterebilmektedir.

Fox (1973:260) “iki veya daha fazla dilin bir araya geldiği toplumlarda iki veya daha fazla kültürün etkileşimi gerçekleşecektir” demektedir. Birden fazla dilin kullanıldığı toplumlarda bireyler içinde buldukları duruma bağlı olarak dil seçimlerini gerçekleştireceklerdir. Genel olarak bakıldığında iki dilliliğe yol açan sebepler oldukça fazladır. Bunların en başında da göç yoluyla farklı dilleri konuşan grupların bir araya gelmesi ve farklı grupların birbirleri ile teması yatmaktadır. Bu gibi durumlarda kişiler farklı sebeplerle dil seçimlerini gerçekleştirirler. Ardener (1971:124), Parkin’in 1971 yılında Nairobi’de şehir ilişkilerindeki dil seçimlerini incelemek amacıyla yapmış olduğu çalışmada, kişilerin etnik kimliklerini gizlemek amacıyla dil seçimlerini kullandığını belirtmektedir. Grosjean (1982:120), iki dil birbiriyle temas ettiğinde dillerden birisinin daha prestijli olduğunun düşünüldüğünü belirtmektedir. Grosjean’ ın (1982) burada içerisinde bulunan toplumun, kültürel sanatsal, politik ve günlük olarak dil için kullandığı terim “dominant dil” veya “çoğunluk dilidir”. Daha az güce sahip olan ve toplumun daha az bir kesimi tarafından kullanılan dil ise “azınlık dili” olarak ifade edilmektedir. Buna benzer örneklerle birden fazla dilin konuşulduğu ülkelerde rastlamak mümkündür. Genellikle, prestijli dilin daha güzel, daha tanımlayıcı, mantıklı, soyut kavramları açıklamada ve ortaya koymada daha başarılı olduğu düşünülür. Dominant dil, azınlık dili sahipleri de olmak üzere, toplumun tüm kesimleri tarafından öğrenilmekle birlikte, azınlık dili sadece o dilin kullanıcıları tarafından öğrenilir (Grosjean 1982:121).

Çizelge:5 İki Dillilerin Dil Seçimi (Grosjean 1982:129)

D1: 1. dil (ana dil)

D2: 2. dil (sonradan edinilen dil)

Grosjean'ın (1982:129) iki dillilerin dil seçimi ile ilgili tablosunda da görüleceği gibi iki dilliler dil seçimlerinde, konuştukları kişilerin dilbilgisel altyapıları doğrultusunda dil seçimlerini yapmaktadırlar. İki dilli kişi, konuşması esnasında karşısındaki kişi de kendisi gibi iki dilli bir bireyse, konuşma esnasında iki dili de etkin bir şekilde kullanabilmektedir.

İki dilli bireylerin dil seçimlerinin incelenmesinde biraz önce yukarıda Hymes'in (1972) belirttiği maddelerle benzer bir şekilde Rubin (1968) de konuşmada yer alan katılımcıların dil seçiminde nihai bir önem taşıdığına dikkat çekmektedir. Grosjean'ın (1982) bunlara eklediği bir diğer madde de konuşmada yer alan katılımcıların dilsel etkileşim içerisindeki tarihidir. Konuşmada yer alan her iki birey de aynı sosyal ve kültürel altyapılardan geldiklerinden dolayı aynı dili ve kavramları kullanmayı seçeceklerdir. İki dilli bireylerin dil seçimini etkileyen bir diğer etken de konuşmacıların yaşıdır. Gal (1979), Alman - Macar topluluğu üzerinde yapmış olduğu araştırmada gençlerin konuşma dili olarak Almanca'yı kullanmakla birlikte yaşlıların ise bunun tersine genel olarak Macarca'yı seçtiklerini tespit etmiştir. Gençler, kilisede ve yaşlılarla olan münasebetleri dışında Almanca konuşmayı tercih etmektedirler. Benzer bir şekilde, Schweda (1980) Kuzey Maine'da yapmış olduğu araştırmalarda aynı bulguları tespit etmiştir. Yaşlı insanlar Fransız'ca konuşmakla birlikte otuz yaşın altındaki bireyler İngilizce konuşmayı tercih etmektedirler.

Grosjean'ın (1982) dil seçimine ilişkin olarak belirttiği bir diğer madde de konuşmacıların sosyo-ekonomik statüsüdür. Scotton (1979), Uganda'da iyi giyimli bir yabancı ile konuşma dili olarak İngilizce'nin seçileceğini belirtmektedir. Benzer bir şekilde (Muthiani 1979) eğer bir Avrupalı Kenya'da bir Afrikalı ile konuşurken Swahili dili ile konuşmaya çalışıldığında, Kenyalının konuşma dili olarak İngilizce ile cevap vermesinin onun sosyo-ekonomik olarak alt bir seviyeye ait olmadığını göstermektedir. Bireyler, Grosjean'ın da belirttiği gibi dili sosyo-ekonomik seviyenin bir göstergesi olarak yani bir araç olarak kullanmaktadırlar. Rubin (1968),

Çizelge:6 Dil Seçimini Etkileyen Faktörler (Grosjean 1982:136)

Dil Seçimini Etkileyen Faktörler	
Katılımcılar	Durum
Dil Yeterliliği	Yer / kuruluş
Dil Tercihi	Tek dillilerin oluşu
Sosyo-ekonomik Statü	Resmiyet derecesi
Yaş	Dostluk derecesi
Cinsiyet	
Meslek	Söylemin içeriği
Eğitim	Konu
Etnik Altyapı	Kelime içeriğinin türü
Konuşmacıların Dilsel	
Etkileşim Tarihi	Etkileşimin işlevi
Soy İlişkisi	Statüyü artırmak
Dostluk	Sosyal mesafe yaratmak
Güç İlişkisi	Birisini elinde tutmak
Dillere Karşı Alınan Tavır	Rica etmek veya emir
Dış Baskı	

konuşmacılar arasındaki samimiyetin ve dostluk seviyesinin de iki dilli bireylerin dil seçimlerini etkilediğini bildirmektedir. Guarani - İspanyol iki dillilerinin, yabancılarla olan konuşmalarında İspanyolca konuştuklarını, kendi aralarındaki konuşmalarında, çay içerken, sinirli ve kızgın olduklarında veya birbirleri ile şaka yaparken ise Guarani diline geçiş yaptıklarını belirtmektedir. Rubin'in bir başka ilginç açıklaması ise, Guarani'lerin ilişkilerinde flört aşamasında çiftlerin ilişkinin başlangıç aşamasında İspanyolca konuştukları ve ilişkinin ileri aşamalarında ise yerel dilleri olan Guarani'yi giderek artan bir yoğunlukla kullanmaları şeklindedir.

2.8.1. Hatay’da Dil Seçimi

Dil daha önce de belirtildiği gibi kültürel ihtiyaçlar doğrultusunda hareket eden bir yapıya sahiptir. Dil seçimi, bireylerin konuştukları kişilere, içerisinde buldukları ortama ve duruma ve konuşma konularına göre çeşitlilik göstermektedir. Hatay’ın farklı bölgelerinden Arapça ve Türkçe bilen iki dilli bireylerle yapılan görüşmelerde bireylere Arapça’yı nerede ve kimlerle konuştukları sorusu yöneltilmiştir. İki dilli bireylerin tamamı Arapça’yı ilk olarak aile içerisinde konuştuklarını ve kendilerinden yaşça büyük olan aile bireyleriyle ve anne ve babaları ile konuştuklarını belirtmişlerdir. Görüşmecilerin bu soruya verdikleri yanıtlar şu başlıklar altında toplanabilir:

Çizelge:7 Hatay’da İki Dilli Bireylerin Dil Seçimleri

- Aile bireyleri ile - Arapça bilen kişilerle - Türkçe’yi az bilen kişilerle - Kendilerinden yaşça daha büyük olan ve Arapça bilen kişilerle

Görüşmecilerin verdiği yanıtlar doğrultusunda Arapça kullanımının bir üst kuşak olan aile bireyleri ve yaşlıların daha çok kullandığını göstermektedir. Sosyal ve kültürel ihtiyaçlar doğrultusunda daha az Türkçe kullanma gereksinimi duyan üst kuşak genç kuşakla dil seçiminde Arapça’yı tercih etmekte ve Türkçe kullanımına gençler kadar ihtiyaç duymadıkları anlaşılmaktadır. Görüşülen kişilerden N.E.:

-“Evde annem ve babamla ve komşularla Arapça konuşuyorum. Evde konuşulan dil Arapça’dır. Psikoloji mezunu kardeşim ile Türkçe konuşurum”,

demektedir. Görüşülen konu teknik ifadeler gerektirdiğinde kullanılan Arapça’nın yetersiz kalması nedeni ile bireyler Türkçe konuşmaya başlamaktadırlar”.

İki dilli görüşmecilerle yapılan görüşmelerde “Kendinizi hangi dilde daha iyi ifade edebildiğinizi düşünüyorsunuz” sorusuna verilen cevaplarda orta yaş ve üzeri bireyler Arapça olduğunu ifade ederken, orta yaşın altındaki bireyler Türkçe ile kendilerini daha rahat ifade edebildiklerini belirtmektedirler. Hüzünlenme,

sinirlenme, acı duyma gibi doğal duyguları ifade etme ve espri yapmada Arapça kullandıklarını belirten bireyler, teknik terminolojilerin yer aldığı teknik konuşmalarda ise Türkçe'yi kullandıklarını belirtmektedirler. Dil seçimlerini ifade etmede bireylerin tamamı kullandıkları Arapça'nın yetersiz bir Arapça olduğunu ve günlük dilde ve kendini ifade etme aşamasında kullandıkları Arapça'nın teknik konularda yetersiz kaldığını belirtmektedirler.

Grosjean'ın (1982:120) da dediği gibi iki dil birbiriyle temas ettiğinde dillerden birisinin daha prestijli olduğu düşünülmektedir. Toplumun, kültürel sanatsal, politik ve günlük dil için kullandığı terim “dominant dil” veya “çoğunluk dilidir”. Diğerine oranla daha az güce sahip olan ve toplumun daha az bir kesimi tarafından kullanılan dil ise “azınlık dili” olarak ifade edilmektedir. Ülke genelinde kullanılan dilin Türkçe olması Türkçe'nin daha prestijli ve dominant dil (baskın dil) olmasına yol açmaktadır. Genç kuşaktan iki dilli görüşmeciler, eğitim olanaklarından daha fazla faydalanmak amacı ile Türkçe'lerini geliştirmek istediklerini ve kullandıkları veya öğrendikleri Türkçe ile kendilerini daha fazla geliştirebileceklerini belirtmektedirler. Görüşme ve mülakatlar neticesinde, ana dili Arapça olan ve Türkçe'yi kültürel ihtiyaçlar doğrultusunda sonradan öğrenmek zorunda kalan ebeveynlerin çocuklarına bu olanaklara erişmeleri açısından Türkçe öğrenme konusunda teşvik ettikleri ve çocukları ile Türkçe konuşmayı tercih ettikleri görülmektedir. Buna benzer bir açıklamayı Aslan (2005:55) da yapmaktadır:

“Arapça eski değerini yitirmiştir. Yeni kuşak Arap Aleviler Türkçe'yi Arapça'ya göre daha iyi konuşmaktadırlar. Hatta Arapça'yı pek önemsemiyorlar. Yavaş yavaş ata dilleri olan Arapça ana dilleri olmaktan çıkmıştır. Hatay yöresi Arap Alevileri arasında Arapça çok fazla erozyona uğramamakla birlikte orada da Türkçe'nin ağırlıklı dil olarak konuşulduğu söylenmektedir”.

Görüşülen kişilerin bildirimleri doğrultusunda, iki dilli bireylerin iletişim ihtiyaçları, eğitim ve kültürel etkenlerle Türkçe'yi öğrenmeleri ve kullanmaları Sosyolinguistik sebeplere dayandırılabilir. Eğitim, iş olanakları gibi kültürel, ticari ve ekonomik nedenlerle yaşadıkları tek dilli ortamdan (Arapça), Türkçe'nin daha yoğun olarak konuşulduğu yaşam alanlarına hareket eden bireyler Türkçe konuşmaları esnasında şivelerinden kaynaklanan ve etnik kimliklerinin ortaya çıkmasından dolayı da rahatsız olmaktadır. Aslan'ın da (2005:55) belirttiği gibi ikinci bir dil olarak

Türkçe'yi sonradan öğrenen bireylerde oluşan şive bozukluklarını engellemek amacı ile ebeveynler çocuklarına bu tür Psikolinguistik nedenlerden dolayı Arapça öğretmek yerine aile içinde Türkçe konuşmaları yönünde teşvik etmektedirler. Şehir dışına çıkan iki dilli bireylerden A.Ö. (25, Harbiye) ve N.E. (42, Harbiye) Türkçe'yi kullanma aşamasında arkadaşlarının kendileri ile alay ettiklerini ve zaman içerisinde de bunu yenmek için çaba harcadıklarını belirtmektedirler.

Kültürel iki dilli diye tanımlayabileceğimiz ve ana dili Arapça olan bireyler duygusal ifadelerini ortaya koymada Arapça kullanımıyla birlikte kendilerini daha rahat ifade ettiklerini belirtmektedirler. Ayrıca alan araştırmasından ortaya çıkan bir diğer somut sonuç da ana dili Arapça olan iki dilli bireylerin kendi aralarında özel bir konu konuşmak ve Arapça bilmeyen kişilerin konuşulanları anlamalarını istemediklerinde Arapça'ya başvurmaları gerçeğidir. Arapça bilmeyen Türkler arasında bu dil değişikliğinin (code-switching) günlük konuşma dilinde *“kanal değiştirmek”* gibi oldukça ilginç bir terminoloji ile ifade edildiği de gözlemlenmiştir. Konuşulanları anlamayan Türkler, tıpkı bir radyo veya televizyon kanalında anlaşılmayan bir dilde yayın yapan bir istasyonun açılmasında oluşan durumu *“kanal değiştirmek”* gibi ilginç bir terimle ifade etmektedirler.

İki dilliliğin avantajları bölümünde de ele alındığı gibi iki dilli bireylere sorulan “İlk kez tanıştığımız ve Türkçe konuştuğunuz birisinin Arapça bildiğini anlayabilir misiniz” sorusuna görüşmecilerin tamamı “EVET” veya benzer bir şekilde “Kesinlikle Evet” yanıtını vermişlerdir. İki dilli bireyler günlük ve sosyal yaşam içerisinde karşılarındaki kişinin Arapça bilmesi doğrultusunda da dil seçimlerini gerçekleştirdiklerini belirtmektedirler. Görüşmecilerden M.A. (Antakya, 34) Arapça bildiğini anladığı müşterileri ile Arapça konuşabildiğini ve bunun ticari yaşamda kendisi için katkı sağlayabildiğini de belirtmektedir. Öte yandan görüşmecilerden N.E. iş yerine gelen ve yeni tanıdığı müşterilerle Arapça konuşmadığını ve Türkçe konuşmayı tercih ettiğini bunun sebebinin de Türkçe'nin daha demokratik bir yapıyı temsil etmesi ve tarafsızlığın bir simgesi olarak gördüğünü belirtmektedir. Görüşmeci, bir anlamda toplum içerisinde prestijli ve dominant bir dil olan Türkçe'nin tarafsızlığı ve demokratikliği de temsil ettiğini ortaya koymaktadır.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

3.1. Sonuç

Bu tez çalışmasında literatür taraması, yapılan görüşmeler ve alan araştırması sonucunda başta belirtilen varsayımlar doğrultusunda varılan sonuçlar ve öneriler aşağıdaki gibidir:

a- “İki dillilik Hatay’da kültürel zenginliğe yol açmaktadır” varsayımı gerçekleşmiştir. Antropolojik bir çalışmada, bir toplumun, topluluğun ve toplumsal bir olgunun incelenmesinde dil ve kültür birbirinden bağımsız incelenemez. Dil, kültürün sadece basit bir parçası olmaktan da fazlasıdır. Antropologlar, bu yüzden ki bir toplumu incelemek istediklerinde ilk olarak o toplumun dilini ve dolayısı ile kültürünü incelemeyi hedeflerler. İnceledikleri toplumun kültür örüntüleri ile ilgili bilgi sahibi olabilmek için toplumun dili içerisinde var olan unsurları incelerler. O halde kültürle dil birbirinden ayrılamazlar. Her ikisi de birlikte gelişirler. Toplumda madde ve kavram olarak var olan her şey dilde de vardır. Kültürde var olan maddi ve manevi yapılar dil aracılığı ile yeni kuşaklara aktarılacaktır. Dil ve kültür birbirine paralel bir hareket ve gelişim gösterir. Kültürde varolan her unsur aynı zamanda dil içerisinde de kendisine yer bulacaktır. Dil aynı zamanda, kültürel ve sosyal gerçekliği yansıtan bir ayna işlevi de görmektedir. İki farklı dil olan Arapça ve Türkçe, Hatay ilinde iki farklı kültürün varolmasına olanak tanımakta ve bu dilleri konuşanların inançları, gelenekleri ve göreneklerinin bir sonraki kuşağa taşınmasını sağlamaktadır. Arapça ve Türkçe’yi etkin bir şekilde konuşan iki dilli bireyler vasıtası ile iki kültür birbirleri ile etkileşim içerisine girmektedir; iki dillilik, bu çok kültürlü ve çok dilli ortamı oluşturması ve bir arabulucu, uzlaştırıcı görevi görmesi nedeni ile önemli bir işleve sahiptir. İki dilli bireylerin de belirttiği gibi iki dillilik vasıtası ile toplumlar diğer kültürleri tanıma şansına sahip olmaktadırlar. “İki dillilik fakirler için ne ağır bir yük ne de zenginler için bir lükstür. Daha önce de belirtildiği gibi iki dillilik, her iki dili de konuşan için pozitif bir kazançtır. İki dillilik ondan korkmak yerine kültürel bir kazanç olarak algılanmalı ve bireylerin ve toplumların hayatına kattığı zenginlikler yönünden ele alınmalıdır. Farklı kültürlerin dilleri

vasıtası ile birbirlerini tanıyarak daha iyiye ve daha güzele ulaşması, iyi uygulamaların kabulü açısından iyi bir örnek teşkil etmektedir. Tüm belirtilen değerler doğrultusunda iki dillilik kültürlerin bir araya gelmesi ve farklı kültürlerin birbirlerini anlamaları ve içselleştirmeleri açılarından Hatay ili içerisinde kültürel bir zenginliğe yol açmaktadır. Aynı zamanda dilsel, bilişsel, ticari ve ekonomik boyutlardan da bireylere avantajlar sağlamaktadır.

b- “Hatay’da iki dilliliğin getirdiği avantajlar ve dezavantajlar vardır” varsayımı da gerçekleşmiştir. İki dilliliğin getirdiği avantajları birden fazla alanda sıralayabiliriz. İki dilliliğin, bir önceki varsayımda da gerçekleştiği gibi kültürel ve dilsel alanlarda zenginlik oluşturmaktadır ve tüm bu zenginlikleri Hatay şehrinin kültürel ve dilsel anlamlarda katkı sağladığını düşünürsek iki dilliliğin avantajlar sağladığı bir gerçektir. Birden fazla kültürün bir arada yaşaması neticesinde kültürlerin etkileşimi ve dolayısı ile dillerin de etkileşim içerisinde olması kaçınılmazdır. Arapça’da ve Türkçe’de bulunan kelimeler dolayısı ile birbirlerini etkilemekte ve her ikisi de etkili bir şekilde bir diğerinin yaşam alanı içerisine günlük konuşmalarda ihtiyaçlar doğrultusunda nüfuz edebilmektedir. Bir dil pratikliği anlamına gelen ve yenisini üretmek yerine hazır olan kavramı almak eğiliminde olan dilsel kavramlar bir diğerinin içerisinde kullanılabilir. Böylece, her iki dile ait kavramlar, birbirinin içine nüfuz edebilmekte dolayısıyla da Arapça ve Türkçe adına dilsel zenginliği artırmaktadır. Bu dilsel ve kültürel çeşitliliği bir avantaj olarak düşünebiliriz.

İki dilliliğin avantajlarını sosyal ve kültürel alanlarda sıralamanın yanı sıra iki dilli bireylerin dilsel anlamda analitik düşünme yeteneklerinin de belirgin bir şekilde ön plana çıktığı gözlemlenmektedir. İki dilli bireyler, Arapça ve Türkçe arasındaki yapısal ve dilbilgisel farkların belirlenmesinde son derece açık örnekler vermektedirler. Mesela, Arapça’da duruma, cinsiyete ve sosyal statüye bağlı olarak hitap şekilleri de farklılıklar gösterebilmekte ve iki dilli bireyler tüm bu farklılıkları açıklamada zorluk çekmemektedirler. Bu da bize iki dilli bireylerin dilsel farkındalıklarını ortaya koymaktadır.

İki dilli olmanın bireylere kazandırdığı bir diğer avantaj da ticari alanlarda gerçekleşmesidir. İki dilli bireyler, ticaret alanında Arapça konuşan komşu ülkeler Suriye, Ürdün, Mısır ve Lübnan gibi ülkelerden gelen kişilerle rahatlıkla iletişim

kurabilmektedirler. Bunun yanı sıra iki dilli bireyler yine ticaret alanında kendileri gibi iki dilli bireyleri konuşmalarından anlayarak duruma göre Arapça ve Türkçe konuşabilmektedirler. Ticari anlamda müşterileriyle yakın ilişkiler geliştirmek ve satış stratejilerini geliştirmek isteyen ticaret erbabı için Arapça bir avantaj olarak karşımıza çıkmaktadır.

İki dilliliğin yukarıda sıralanan avantajlarının yanı sıra dezavantajları da vardır. Bir toplumun kültürü, adetleri, gelenekleri, görenekleri, yasaları, kuralları, değerleri ve normları ile ilgili gerekli bilgilere sahip olabilmek için o toplumun dilini incelemek gerekecektir. Toplumun genel geçer dil olarak kabul ettiği dil dominant dil (baskın) ve çoğunluk dili (majority) olarak kabul edilirken, daha az bir kesim (minority) tarafından öğrenilen dil de çekinik (recessive) bir durumdadır. Hakim olan (dominant language) dil toplumun genel olarak büyük bir çoğunluğu tarafından öğrenilip kullanılırken azınlık dili (minority language) sadece o toplum içerisinde yer alan azınlıklar tarafından öğrenilir ve kullanılır. Toplum içerisinde ve günlük sosyal yaşam alanı içerisinde kullanılan hakim dil diğer dile göre daha prestijli bir dil olma avantajını da kazanacaktır. İki dilliliğin sosyolojik ve psikolojik etkilerinin de incelendiği bölümlerde de görüldüğü gibi Türkçe, Arapça'ya oranla daha prestijli bir dil olma özelliği taşımaktadır. Toplum içerisinde hakim dilin, daha prestijli olarak kabul edilmesi ve diğer etnik dillere oranla zaman içerisinde daha çok kullanılması da azınlık dilinin (minority language) daha az kullanılmasına yol açacaktır. İki dilli bireyler Türkçe konuşmalarında ve kavramlar kullanmalarında Arapça düşünme sistematiğini ve dilbilgisel yapılarını kendilerine referans olarak alabildiklerinden dolayı bazı semantik hatalar yapabilmektedirler. “*Yüzük giymek*”, “*şapka giymek*”, “*dükkâna geçmek*” veya giden bir bireyi uğurlamada “*hoş geldin*” gibi yapılar kullanmak aslında iki dilli bireylerin Arapça Türkçe konuşmaları esnasında Arapça düşünme mantığını esas almalarından kaynaklanmaktadır.

c- “Hatay’da konuşulan Arapça ve Türkçe’de dil karışması söz konusudur” varsayımı gerçekleşmiştir. Yazılı bir Arapça’nın olmaması ve yenilikler ve teknolojik alandaki kavramların ve terminoloji açısından doyurucu niteliklere sahip olmayan Hatay Arapça’sında iki dilli bireyler kavramlar alanında Türkçe’ye başvurumaktadırlar. Dil karışması (interference) veya kelime ödünç alma (word borrowing) dediğimiz iki dilin birbiri içerisinde kullanılması olayı

gerçekleşmektedir. Bireyler bazen bunu bilinçli bir şekilde dil pratikliği ve pragmatikliği adına yaparken bazen de istem dışı bir şekilde gerçekleştirmektedirler. Ana dili Arapça olan iki dilli bireylerin Türkçe konuşmalarında Türkçe kelimelere ve yapılara başvurmalarının yanı sıra Arapça kavramların da günlük konuşmalarda Hatay Türkçe'sindeki yerini aldığını ve kullanıldığını söyleyebiliriz.

d- “Hatay’da günlük sosyal hayatta bulunulan ortam, şartlar ve sosyal statü dil seçiminde etkin bir rol oynamaktadır” varsayımımız gerçekleşmiştir. Alan araştırmalarında, bireylerden iki dil arasındaki farklılıkların ortaya koymaları istendiğinde cinsiyete dayalı konuşma ve hitap şekilleri ile ilgili iki dil arasındaki farklılıklar ve fiil yapılarındaki ayırmsamalar açıkça göze çarpmaktadır. İki dilli bireylerin dil seçimlerinin sosyolinguistik ve psikolinguistik açılardan ele alınmasına yönelik olarak yapılan alan araştırmalarında bireylerin eğitim ve kültürel açılardan Türkçe’yi öğrenmeye önem verdikleri, kendilerini daha rahat hissetmeleri, duygusal anlamlardaki açılımlar için ise ana dillerini kullandıkları gözlemlenmiştir. Yeni tanışılan bir insanla konuşmada ilk tercih edilen dil Türkçe’dir. Bunun yanı sıra ticari ilişkilerde Arapça’nın kullanımı aynı dili bilenlerle ilişkiler açısından dili kullananlar açısından avantaj olarak algılanmakta ve kullanılmaktadır.

e- “Günlük hayatta kullanılan Arapça gitgide yok olmaktadır” varsayımı kısmen gerçekleşmiş bir varsayımdır. İki dilin de etkin bir şekilde kullanılması ve Arapça ve Türkçe karşılaştırıldığında, resmi kurumlarda, eğitim ve öğretim dilinin Türkçe olması Arapça’nın kullanım oranını günden güne azaltmaktadır. Halen kullanılan Arapça’yı canlı tutan öğeler, Nusayrilerde ritüellere sadık kalınması, dini bayram sayısının oldukça fazla olması, amcalık geleneğinin kırsal bölgelerde halen sürdürülüyor olması ve Hatay ilinin bir sınır bölgesi olması dolayısı ile Arap ülkeleri ile sınır ticaretinin etkin bir şekilde devam etmesi, bazı ailelerden bireylerin, çalışma amacıyla, ekonomik ve ticari nedenlerle Arapça konuşulan ülkelere gitmeleridir. Özellikle Arapça konuşulan bölgelerdeki düğünlerde, bayramlarda Arapça şarkıların etkinliğini sürdürmesi de Arapça’nın sevilmesi ve sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Yukarıda belirtilen nedenlerle kullanılan Arapça, Türkçe’ye karşı bir direnç göstermesine karşın Arapça kullanımında gözle görülür bir azalma bulunmaktadır. İki dilliliğin etkin bir şekilde varolması neticesinde kullanılan Arapça’nın da teknik, politik ve entelektüel konuşma seviyelerinde yetersiz kalması

nedeni ile dil karışması (interference), kelime ödünç alma (language - word borrowing) söz konusudur. Tüm bunlar, kullanılan Arapça'nın günden güne zayıflamasının açık belirtileridir. Kullanılan Arapça'nın yazılı bir malzemeye dayalı olmaksızın şifahi olarak öğrenilmesi ve aktarılması da Arapça'nın erozyona uğramasına ve birbirine komşu olan bölgelerde dahi kelimelerin farklı telaffuz edilmesine yol açmaktadır.

3.2. Öneriler

Kültürel bir çeşitlilik ve zenginlik olarak ele alındığında Arapça kaybolan yerel bir değer olarak düşünülebilir. Zaman içerisinde küreselleşme, endüstri toplumlarının gelişmesi ve şehirleşme ile birlikte ortak bir kültüre ve evrensel kültüre doğru gidildiği günümüz toplumlarında yerel kültürler yok olmaya ve erimeye devam etmektedir. Bu çerçevede, farklılıkların korunması ve buna eşdeğer olarak da maddi ve manevi unsurların sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi açısından dil alanlarının yaşamlarını idame ettirebilmeleri için dengeli bir dil politikası geliştirilmeli ve iki dillilik araştırmacılarının da belirttiği gibi “bir sorun olarak algılanmaktan çok bir zenginlik” olarak ele alınmalıdır. İki dilli bireylerin yaşadığı sosyolojik ve psikolojik etkiler tam anlamı ile ortaya konularak bu yönde dil politikaları geliştirilebilir. Kendinden olmayanı ve farklı olanı kabullenmek, toplumların bir arada yaşayabilmeleri ve kültürlerin birbirleri ile saygı ve hoşgörü ortamı içerisinde yaşayabilmeleri için oldukça gereklidir. Bu tez çalışması günlük ve sosyal yaşamda Arapça ve Türkçe bilen iki dilli bireylerin kültürel ihtiyaçlar doğrultusunda gerçekleştirdikleri dil seçimlerini ele alarak yapısal ve işlevsel olarak ortaya koymayı hedeflemiştir. Konuşulan Arapça'nın bugünü ve geleceği için saptamalarda bulunulmaya çalışılmıştır. Dil çeşitliliği yönünden zengin bir alan olan Hatay ili, dil antropolojisi alanında çalışma yapmak isteyen araştırmacılar için de zengin bir kaynak olma özelliği taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- AARSSSEN, Jeroen (1996), **Relating Events In Two Languages**, Amsterdam: Tilburg University Press.
- AKARSU, Bedia (1998), **Dil - Kültür Bağlantısı**, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- ALİEFENDİOĞLU, Hanife (1997), “Konuşma Dilinde Cinsiyete Dayalı Farklılaşma: Kadın ve Erkek Dili”, **A.Ü.D.T.C.F. Dergisi**, Sayı 13, s. 17-35.
- ALLADINA, Safder ve EDWARDS, Viv (1991), **Multilingualism In The British Isles**, Singapore: Longman Group UK Limited.
- ALLADINA, Safder (1995), **Being Bilingual**, England: Trentham Books Ltd.
- ANDERSON, Robert (1976), **The Cultural Context, An Introduction To Cultural Anthropology**, Minnesota: Burgess Publishing Company.
- ANDERSSON, Una Cunningham ve ANDERSSON, Staffan (1999), **Growing Up With Two Languages: A Practical Guide**, Great Britain: MPG Boks Ltd.
- ANDREWS, P.A. (1992), **Türkiye’de etnik gruplar**, (Çev. Mustafa Köpüşoğlu), İstanbul: Ant Yayınları .
- ARDENER, Edwin (1971), **Social Anthropology and Language**, U.S.A.: Barnes and Noble.
- ASLAN, Cahit (2005), **Fellahlar’ın Sosyolojisi**, Adana: Karahan Kitabevi.
- BALKAN, L. (1970), **Les effets du bilinguisme Francais-Anglais sur les aptitudes intellectuelles**, Brussels.
- BATES, E. (1976), **Language and context: Studies in the acquisition of pragmatics**, New York: Academic Press.
- BENVENISTE, Emile (1995), **Genel Dilbilim Sorunları**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: Altan Matbaacılık.
- BEN-ZEEV, Sandra (1977) “The Influence of Bilingualism on Cognitive Strategy and Cognitive Development”, **Child Development**, Vol. 48, No. 3 (Sep., 1977), pp. 1009-1018
- BERRY, J. (1968), “The Madina Project”, Ghana (Language Attitude in Madina), **Institute of African Studies: Research Review** Vol. 05 No.2 1968:61-79.
- BLOOMFIELD, Leonard (1933) **Language**, New York: HOLT.

- BOAS, Franz (1887), "A year among the Eskimo", **Journal of the American Geographical Society of New York** 19:383-402.
- BOAS, Franz (1911), "Introduction In handbook of American Indian Languages, Part I. Franz Boas", (Ed.) **Bureau of American Ethnology, Bulletin 40**, Washington, D.C.: Government Printing Office. S.1-83
- BOLTON, Kingsley ve KWOK, Helen (1992), **Sociolinguistics Today: International Perspectives**, London: Routledge.
- BURTON, Pauline ve DYSON, Ketaki Kushari ve ARDENER, Shirley, **Bilingual Women: Anthropological Approaches To Second Language Use**, U.K.: Short Run Press.
- CALVERTON, F. (1931), **The Making of Man**, New York: Randon House.
- CARRINGER, D. C. (1974), "Creative thinking abilities of Mexican youth: The relationship of bilingualism", **Ed. J. Cross-Cult. Psych. 5**, 492-504.
- CHILDE, Gordon (1998), **Tarihte Neler Oldu**, İstanbul: Alan Yayıncılık.
- CLYNE, Michael (1967), **Transference and Triggering**, The Hague: Nijhoff.
- CRYSTAL, David (2000), **Language Death**, U.K.: Cambridge Uni.Press.
- CORDER, P. (1978), "Language Learner", **Understanding Second and Foreign Language Learning** (Jack C. Richards, ed.), Rowley (Mass.), Newbury House, s. 71-93.
- CUMMINS, J. (1976), "The influence of bilingualism on cognitive growth: A synthesis of research findings and explanatory hypotheses". **Working Papers on Bilingualism 9**.
- CUMMINS, J. (1978), "Bilingualism and development of metalinguistic awareness", **Journal of Cross-Cultural Psychology**, s. 127-138.
- ÇOBANOĞLU, Özkul (1999), **Halkbilim Kuramları ve Araştırma Yöntemlerine Giriş**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- DEUCHAR, Margaret ve QUAY Suzanne (2000), **Bilingual Acquisition Theoretical Implications of A Case Study**, New York: Oxford Uni. Press.
- DARKOT, Besim, **İskenderun, İslam Ansiklopedisi 5/2 Cilt** 1090-1091, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

- DIEBOLD, A. Richard (1961), **Incipient Bilingualism**.
- DOĞRUDEL, Fulya (2005), **İnsanîyetleri Benzer**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ELLEN, Bialystok (1991), **Language Processing In Bilingual Children**, Great Britain: Cambridge University Pres.
- et - Taviş, Muhammed Emin Galip (2000) **Arap Alevilerinin Tarihi - Nusayriler** (Çev.:İsmail Özdemir), İstanbul: Çivi Yazıları.
- FELDMAN, C. ve SHEN, M. (1971), “Some language-related cognitive advantages of bilingual five-year-olds”, **The Journal of Genetic Psychology**, 118, s. 235-244.
- FERGUSON, C. A. (1971), “**Contrasting patterns of literacy acquisition in a multilingual nation**”, Whiteley, W. H. (Ed.). Oxford, England: Oxford.
- FISCHER, JOHN L. (1958), Social influences on the choice of a linguistic variant, **Word**, 14, s. 47-56.
- FISHMAN, Joshua A. (1971). **Advances in the sociology of language**, vol. 1. The Hague: Mouton.
- FISHMAN, Joshua A. (1972), **Advances in the sociobiology of language**, vol. 2. The Hague: Mouton.
- FISHMAN, Joshua A. (1991), **Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance To Threatened Languages**, Great Britain: Multilingual Matters Ltd.
- FISHMAN, Joshua A. (1999), **Handbook Of Language And Ethnic Identity**, New York: Oxford Uni.Press.
- FOX, Robin (1973), **Encounter With Anthropology**, New York
- FRAENKEL, Eran ve KRAMER, Christina (1993), **Language Contact – Language Conflict**, New York: Peter Lang Publishing.
- GAL, S (1979) **Language shift: social determinants of linguistic change in bilingual Austria**, New York: New York Academic Press.
- GASS, S.(1979), “Language transfer and universal grammatical relations”, **Language Learning**, Vol.29, s. 327-344.
- GEE, James Paul (1992), **The Social Mind: Language, Ideology, and Social Practice**, New York: Bergin and Garwey.

- GENESEEE, F., G.R., Tucker ve W.E., Lambert (1975), "Communication Skills of Bilingual Children", **Child Development**, **46**, 1010-1014.
- GOODY, Jack (2001), **Yaban aklın evcilleştirilmesi**, (Çev. Koray Değirmenci), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- GRILLO, R.D. (1989), **Social Anthropology and The Politics of Language**, Great Britain: Routledge.
- GROSJEAN, François (1982), **Life With Two Languages**, U.S.A.: Harvard College.
- GUMPERZ, John J. (1982), **Language and Social Identity**, U.S.A.:Cambridge University Press.
- GÜVENÇ, Bokurt (1999), **İnsan ve Kültür**, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- HAMERS, Josiane F. ve BLANC, Michel H.A. (1989), **Bilinguality and Bilingualism**, Great Britain: Cambridge University Press.
- HARDING, Edith ve RILEY, Philip (1986), **The Bilingual Family – A Handbook For Parents**, Cambridge Uni. Press.
- HATAY 2000, **İl Yıllığı**, Gaye İç ve Dış Ticaret A.Ş.
- HAUGEN, E. (1953) **Bilingualism in the Americas**, Montgomery AL: University of Alabama Press.
- HICKERSON, Nancy Parrott (1980), **Linguistic Anthropology**, Texas Tech University.
- HOCKETT, Charles F., (1958), **A Course In Modern Linguistics**, New York: Macmillan.
- HOCKETT, Charles F. ve ROBERT, Ascher (1964), "The Human Revolution", **Current Anthropology** June, 1964 Vol.5 (3):135-166.
- HOEBEL, E.Adamson (1966), **Readings In Anthropology**, New York: Mc Graw Hill Books.
- HOFSTEDE, Geert (1991), **Cultures and Organizations - Software of the Mind**, U.K.: Mc Graw Hill.
- HOIJER, Hary (1967), **Phonology and Morphology of Navaho Language**, Berkeley: University of California Press.

- HOIJER, Harry (1971), "Patterns of meaning in Navaho", (Ed. Mario D. Zamora, J. M. Mahar, and Henry Orenstein), **Themes in Culture: Essays in Honor of Morris Oppler Quezon City**: Kayumanggi Publishers.
- HOLLOWAY, Ralph L. (1969), "Culture: A Human Domain", **Current Anthropology**, 10, s. 395-412.
- HUDSON, R.A. (1980), **Sociolinguistics**, Cambridge: Cambridge University Press.
- HUMBOLDT, Carl Wilhelm von, **Wilhelm von Humboldts Werke**. Berlin: Albert Leitzmann, 1903-1936.
- HYLTENSTAM, K. ve OBLER, L. (1989), **Bilingualism Across the Lifespan: Acquisition, Maturity, and Loss**, Cambridge: Cambridge University Press.
- HYMES, Dell, (1972), "Models of the Interaction of Language and Social Life", **Directions in Sociolinguistics: The Ethnography of Communication**, New York, s. 35-71.
- IANCO ve WORRALL (1972), "**Bilingualism and Cognitive Development**", **Child development**, Vol. 43.
- ISTVAN, Kecskes ve PAPP, Tünde (2000), **Foreign Language and Mother Tongue**, NJ, U.S.A.:Lawrence Erlbaum.
- İLERİ, Esin (2000), "Avrupa'da Yaşayan Türk Çocuklarının Ana Dili Sorunları Toplantısı", 24-26 Eylül 1998, Ankara: **Türk Dil Kurumu**.
- İMER, K. (1987), "**Toplumdilbilimin Kimi Kavramlarına Bir Bakış ve Dil Türleri**", A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 213-230.
- İZBUL, Yalçın (1979), "Şempanzelerde Gözlemlenen Dil Davranışları Üzerine Bazı Düşünceler", **Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, 2, s. 38-56.
- İZBUL, Yalçın (1980), "Günümüz işaret bilim teorilerine toplu bir bakış", **Hacettepe Üniversitesi Beşeri Bilimler Dergisi** 10:3:52-71.
- İZBUL, Yalçın (1983), "İnsanın evriminde avcı-toplayıcı yaşam tarzı, alet teknolojisi ve dili", **G.Ü. Yayınları** 1983/5 S.51-76.
- İZBUL, Yalçın (1984), "Kültürler ve Diller", **Antropoloji ve Dil Antropolojisi Dersleri Yardımcı Okuma Parçaları**, Ankara.
- KAHANE, Henry ve KAHANE, Renée (1979), Graeca et Romanica scripta selecta, Amsterdam: Vol. 1: **Romance and Mediterranean lexicology**.

- KESCKES, I. ve PAPP, T. (2000), **Foreign Language and Mother Tongue**, Hillsday, NJ: Lawrence Erlbaum.
- KESSLER, Carolyn ve QUINN, Mary (1987) Language Minority Children's linguistic and cognitive creativity, **Journal of Multilingual and multicultural Development**, 8, s. 173-186.
- KÖNİĞ, Güray (1991) 'Toplumdilbilim Açısından Dil ve Dil Türleri', **Dilbilim Araştırmaları**, 1991, Hitit Yayınevi, s. 59-70.
- KROEBER, A.L. (1953), **Anthropology Today – An Encyclopedic Inventory**, Chicago: The University of Chicago Press.
- LABOV, William (1967), "Some source of reading problems for speakers of the Black English Vernacular", (Ed. A. Frazier), **New directions in elementary English** (pp. 140-67). Champaign, Illinois National Council of Teachers of English.
- LABOV, W. (1972a), **Language in the inner city**, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- LABOV, W. (1972b), **Sociolinguistic patterns**, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- LAMBERT, Wallace (1977), "The Effects of Bilingualism on the Individual: Cognitive and sociocultural Consequences", (Ed. Hornby, Peter), **Bilingualism, Psychological, social and educational implications**, London, s. 15-27.
- LIEDTKE, W.W. ve NELSON, L.D. (1968), "Concept formation and bilingualism", **Alberta Journal of Educational Research**, 14, s. 225-232.
- LOCKE, J. (1959), **Essay on human understanding**, New York: Dover.
- MACKEY, W.F. (1967), **Bilingualism as a world problem / Le bilinguisme: Phenomene Mondial**, Harvest House, Mondial.
- MACKEY, W.F. (1968), "The description of bilingualism", (Ed. J.A. Fishman), **Readings in the sociology of language**.
- MALINOWSKI, Bronislaw (1923), "The problem of meaning in primitive languages", **The meaning of meaning**, (Eds.C.K. Ogden and I.A. Richards).
- MALINOWSKI, Bronislaw (1992), **Bilimsel Bir Kültür Teorisi** (Çev: Saadet Özkal), İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

- MALMBERG, B. (1977), **Manual of phonetics**, Amsterdam: North-Holland, 450-463.
- MANSOUR, Gerda (1937), **Multilingualism and Nation Building**, Bristol, UK: Multilingual Matters.
- MONTGOMERY, Martin (1995), **An Introduction To Language And Society**, New York: Routledge.
- MOUGEON, R. ve BENIAK, É. (1987), “Minority language schooling without home language maintenance: Impact on language proficiency”, (Ed. A. Holmen), Copenhagen Studies in Bilingualism, vol. 4: **Bilingualism and the individual**, Multilingual Matters, pp. 253-264.
- MOUGEON, R. ve BENIAK, É. (1987), “Should the French Canadian minorities open their schools to the children of the Anglophone majority”, (Ed. J. Jorgensen) Copenhagen Studies in Bilingualism. vol. 5: **Bilingualism in society and school**, Multilingual Matters, pp. 167-177.
- MUTHIANI, Joseph (1979) “Sociopsychological Bases of Language Choice and Use: The Case of Swahili Vernaculars and English in Kenya”, S. 377-88 (Ed. William C. McCormack and Stephen A. Wurm), **Language and Society: Anthropological Issues**, The Hague /Paris/New York: Mouton.
- PAULSTON, C.B. (1977b), “Review article: Language in Kenya, **Language**, 53, s. 174-89.
- PEAL, E. ve LAMBERT, W. E. (1962). The relation of bilingualism to intelligence, **Psychological Monographs**, 76, 1-23.
- PEHLİVANLI, Hamit - SARINAY, Yusuf - YILDIRIM, Hüsamettin (2001), **Türk Dış Politikasında Hatay 1918-1939**, Ankara: AVSAM Yayınları.
- PEYTON, Joy Kreeft ve SHUY, Roger W. (2000), **Language In Action: New Studies Of Language In Society**, USA: Hampton Press.
- PFAFF, C. (1979), Constraints on language mixing: Intrasentential code-switching and borrowing in Spanish / English, **Language**, 55, 291-318.
- RAPPORT, Samuel ve WRIGHT, Helen (1967), **Anthropology**, New York: New York University Press.
- ROMAINE, Suzanne (1989), **Bilingualism**, UK: Blackwell Publishers.
- RUBIN, Joan (1968), **National Bilingualism in Paraguay**, The Hague: Mouton.

- SAER, D. J. (1923), The effects of bilingualism on intelligence, **British Journal of Psychology**, 14, s. 25-38.
- SAHİLLİOĞLU, Halil (1978), **Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi** 3.Cilt, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.
- SALZMAN, Philip Carl. (1978) "Ideology and Change in Tribal Society." **Man**, 13: 618 - 37.
- SAPIR, Edward, **The Status of Linguistics as a Science**, Berkeley, CA: University of California Press.
- SAPIR, Edward (1933), "The psychological reality of phonemes" (La realite psychologique des phonemes), **Journal de Psychologie normale et pathologique** 30, s.247-265.
- SARAN, Nephân (1989), **Antropoloji**, İstanbul : İnkılâp Kitabevi.
- SAUNDERS, George (1988), **Bilingual Children: Form Birth To Teens**, Clevedon, Avon: Multilingual Matters Ltd.
- SCHATZMAN L. ve STRAUSS, A. (1955), "Social Class and Modes of Communication", **American Journal of Sociology**, LX, pp. 336-337.
- SCHWEDA, N. (1980), Bilingual education and code-switching in Maine, **Linguistic Reporter** 23:12-13.
- SCOTTON, C. (1979). Codeswitching as a "safe choice" in choosing a lingua franca, **In Language and society**, Ed.W. McCormack and S. Wurm. The Hague: Mouton.
- SEGALOWITZ, N., ve GATBONTON, E. (1977), "Studies of the nonfluent bilingual", (Ed. P. Hornby), **Bilingualism: Psychological and social implications** (pp. 77-90) New York: Academic Press.
- SEGALOWITZ, N. ve DOYLE, A.B. ve CHAMPAGNE, M. (1977) "Some issues in the assessment of linguistic consequences of early bilingualism - Working Papers in Bilingualism", (14), 21-30.,(Ed. M. Paradis), (1978) **Aspects of bilingualism**, Columbia, South Carolina: Hornbeam Press, 13-20.
- SELIGER, Herbert W. ve VAGO, Robert M. (1991), **First Language Attrition Bilingualism**, Great Britain: Cambridge University Press.
- SKUTNABB,Töve ve KANGAS ve LIBERFÖRLAG (1981), **Bilingualism Or Not, England**: Multilingual Matters 7.
- SORENSEN, Arthur P. Jr.. (1967), Multilingualism in the northwest Amazon,

American Anthropologist, 69:670-84.

STRAUSS, Claude Levi (1996), **Yaban Düşünce**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: Altan Matbaacılık.

STRECK, M., “Antakya” (1978), **İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

STUBBS, Michael (1985), **The Other Languages of England**, England: University of London Institute of Education.

TABOURET-KELLER, Andrée (1985), **Acts Of Identity: Creole Based Approaches To Language And Ethnicity**, Great Britain: Cambridge Uni. Press.

TAFT, R. (1977), “Coping with unfamiliar cultures”, (Ed. N. Warren), **Studies in cross-cultural psychology** (Vol. 1, pp. 125-153). London, England: Academic Press.

TEKİN, Mehmet (2000), **Hatay Tarihi - Osmanlı Dönemi**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

TEMREN, Belkıs (1998), Din Antropolojisi Açısından İnanç ve Din Olgusuna İlişkin Bir Değerlendirme, **A.Ü.D.T.C.F. Dergisi**, No:365, Cilt 38 Sayı 1-2.

TEZCAN, Mahmut (1991), **Toplumsal ve Kültürel Değişme**, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No:164.

TURHAN, Mümtaz (1994) **Kültür Değişmeleri**, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları - Nu.:16 İlmi Eserler Serisi 11.

TÜRK, Hüseyin (1990), “Dolmuş kültürü üzerine bir deneme”, **Ankara Üniversitesi: Basın Yayın Yüksekokulu**, s. 59-75.

TÜRK, Hüseyin (1998), “Beyin Evrimi Işığında Dilin Kökeni”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt: 38 Sayı 1-2.

TÜRK, Hüseyin (2005), **Nusayrilik - İnanç Sistemleri ve Kültürel Özellikleri**, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

TÜRKMEN, F. (1937), **Mufassal Hatay Tarihi**, Cilt 1, İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.

TYLOR, E.B. (1871), **Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Art and Custom**, London: J.Murray.

- ULUÇAY, Ö. (1999), **Arap Aleviliği Nusayrilik**, Adana: Ofset Basımevi.
- WARDAUGH, R. (1986), **An Introduction to sociolinguistics**, Oxford: Blackwell.
- WEINREICH, U. (1953), **Languages in Contact**, The Hague: Mouton.
- WEINREICH, U. (1968), **Languages in contact**, Findings and problems, The Hague: Mouton.
- WEINREICH, U. ve LABOV, W. ve HERZOG, M. (1968), “Empirical foundations for a theory of language change, (Ed. LEHMANN, W.P. and MALKIEL, Y.), **Directions for historical Linguistics**, Austin TX, University of Texas Pres, s. 95-188.
- WHORF, Benjamin (1956), **Language, Thought and Reality**, Selected Writings, (Ed. J. B. Carroll). Cambridge, MA: MIT Press.

EK:1 RESİMLER

Resim 1: Eski Otogar Civarında Türkçe ve Arapça Yazılı Bir Tabela

Resim 2: Eski Otogar Civarında Türkçe ve Arapça Yazılı Bir Otel Tabelası

Resim 3: Antakya - İstiklal Caddesi Üzerinde Bir Dükkandan Görünüm

Resim 4: Antakya - Yeni Otogardan Bir Reklam Tabelası Görünümü

Resim 5: İstiklal Caddesi Civarında Ticari Bir İşletmeden Görünüm

Resim 6: Antakya İstiklal Caddesi Üzerinde Bir Restoranttan Görünüm

Resim 7: Türkiye-Suriye Arasında Günlük Ulaşımı Sağlayan Ticari Bir Araç

Resim 8: Antakya Eski Otogar Karşısında Bir Kuyumcu

EK - 2: GÖRÜŞME SORULARI

- 1- Anadiliniz nedir, anadiliniz olarak hangi dili belirtmek istersiniz?
- 2- Arapça'yı nerede ve ne zaman öğrendiniz?
- 3- Arapça'yı nerede ve kimlerle konuşuyorsunuz?
- 4- Her iki dili de aynı yeterlikte / eşit derecede kullanabiliyor musunuz?
- 5- Kendinizi en iyi hangi dilde ifade edebiliyorsunuz?
- 6- İki dilli olmanın sizce avantajları nelerdir?
- 7- İki dilli olmanın sizce dezavantajları var mıdır?
- 8- İki dili de kullanmaktan / iki dilli olmaktan dolayı yaşadığınız sorunlar var mı?
- 9- Kullandığımız Arapça'nın günümüzde gitgide zayıfladığını düşünüyor musunuz?
- 10- Suriye televizyon kanallarını izliyor musunuz?
İzliyorsanız, hangi sıklıkla ve hangi programları izliyorsunuz?
- 11- Türkçe konuştuğunuz kişinin, Arapça bildiğini konuşmasından anlayabilir misiniz?
- 12- Sizinle Arapça konuşan kişinin, hangi bölgeden olduğunu anlayabilir misiniz?

EK:3 GÖRÜŞME YAPILAN KİŞİLER LİSTESİ

Adı	Soyadı	Yaşı	Cinsiyeti	Eğitim Durumu	Yer
İsmail	Özdemir	39	Erkek	Lise	Antakya
Nasır	Eskiocak	40	Erkek	Üniversite	Harbiye
Pelin	Duman	20	Kadın	Lise	Harbiye
Lale	Duman	21	Kadın	Lise	Harbiye
Seher	Eraslan	38	Kadın	Lise	Antakya
Sibel	Eraslan	37	Kadın	Lise	Antakya
Mehmet Ali	Eraslan	34	Erkek	Lise	Antakya
Semih	Deniz	45	Erkek	Lise	Antakya
Ali	Boşnak	24	Erkek	Lise	Antakya
Semih	Özalp	27	Erkek	Lise	Harbiye
Halil	Özalp	67	Erkek	İlkokul	Harbiye
Atıf	Özalp	25	Erkek	Üniversite	Harbiye
Aydın	Genç	29	Erkek	Lise	Yeşilpınar
Bahar	Genç	32	Kadın	Lise	Yeşilpınar
Rada	Özalp	29	Erkek	Üniversite	Harbiye
Seval	Yancer	24	Kadın	Lise	İskenderun
Abdullah	Özalp	53	Erkek	İlkokul	Harbiye
Mustafa	Ayar	49	Erkek	Ortaokul	Altınözü
Mustafa	Görür	33	Erkek	Lise	Reyhanlı
Mahir	Canbolant	32	Erkek	Üniversite	Samandağ
İbrahim	Köse	33	Erkek	Üniversite	Kuzeytepe
Taha	Kaya	29	Erkek	Lise	Reyhanlı
Mehmet	Aslan	27	Erkek	Lise	Reyhanlı
Şevki	Yeşil	34	Erkek	Lise	Reyhanlı
Türkan	Görür	32	Kadın	Lise	Reyhanlı